

**Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини**

Інна Осадченко

**СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ, КЕЙСИ, ЗБІРКИ
ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ: ПОЧАТКОВА ШКОЛА**

**Навчально-методичний посібник для викладачів,
учителів початкової школи та студентів педагогічних
спеціальностей**

Умань– 2016

УДК 37.02+378+371.13
ББК 74.204
О–72

Затверджено на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 11 від 04 червня 2016 р.)

Рецензенти:

Васьківська Г. О. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України;

Біда О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;

Довга Т. Я. – кандидат педагогічних наук, професор Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

О–72 Осадченко І. І. Ситуаційні завдання, кейси, збірки педагогічних ситуацій: початкова школа : Навч.-метод. посіб./ І. І. Осадченко // 3-е вид., доповн., виправл. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 184 с.

У навчально-методичному посібнику схарактеризовано ситуаційні завдання, кейси, збірки педагогічних ситуацій у контексті застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Передбачено його використання у викладанні окремих дисциплін («Основи педагогічної творчості», «Теорія та методика виховання», «Дидактика» тощо) на основі міждисциплінарного, компетентнісного та інших підходів, комплексного застосування методів інтерактивного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, у сфері післядипломної освіти та учителями-практиками початкової школи.

Навчально-методичний посібник розрахований на фахівців у галузі педагогіки, викладачів вищих навчальних закладів, учителів початкової школи, студентів педагогічних спеціальностей.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

4

Частина 1. Сутність поняття «педагогічна ситуація»

Частина 2. Класифікація педагогічних ситуацій (зі зразками)

Частина 3. Сутність поняття «ситуаційне завдання»

Частина 4. Класифікація ситуаційних завдань

Частина 5. Алгоритми розв'язання педагогічних ситуацій

5.1. Види навчальної діяльності студента, які підлягають оцінюванню, пов'язані з розв'язанням педагогічної ситуації (на основі рекомендацій проекту «ТБЮНІНГ»)

5.2. Прийняття рішення як етап розв'язання педагогічної ситуації

5.3. Алгоритм виконання ситуаційного завдання

5.4. Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації № 1

5.5. Схема розв'язання педагогічної ситуації № 2

5.6. Схема розв'язання педагогічної ситуації № 3

5.7. Схема розв'язання педагогічної ситуації № 4

5.8. Опорний сигнал аналізу поведінки учителя й учня у ситуації, що виникла спонтанно

5.9. Опорний сигнал аналізу поведінки вчителя та учня у ситуації, підготованої учнем

5.10. Опорний сигнал аналізу поведінки вчителя й учня у ситуації, створеної вчителем

5.11. Схема аналізу педагогічної діяльності з точки зору вміння правильно розв'язувати педагогічні ситуації

5.12. Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації за Л. Спіріним

5.13. Методичні рекомендації щодо обговорення педагогічних ситуацій з батьками (за Н. Волковою)

5.14. Приклад докладного (повного) розв'язання педагогічної ситуації

5.15. Тестові та контрольні запитання для перевірки рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій

5.16. Контрольні запитання

Частина 6. Збірки ситуаційних завдань

Частина 7. Кейси

Список використаних джерел

ПЕРЕДМОВА

Ситуаційне навчання, зокрема у підготовці майбутніх учителів початкової школи, передбачає набуття студентами досвіду аналізу професійних ситуацій, прийняття самостійних рішень, тобто пошуку відповідей на суперечливі питання майбутньої реальної професійної діяльності з окремо взятої дисципліни на основі застосування теоретичних знань і засвоєння, таким чином, професійних нових знань, умінь і компетенцій.

Технологія ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи є спеціально організованою системою інтерактивного навчання студентів, за якої гарантований рівень прогнозованого результату (певний аспект кваліфікаційної підготовки вчителя початкової школи) досягається шляхом аналізу і розв'язання ними широкого спектру педагогічних ситуацій (ситуаційних завдань), характерних для початкової школи.

Дидактичною одиницею технології ситуаційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи є педагогічна ситуація – сукупність суперечливих обставин, які виникають у педагогічному процесі внаслідок діяльності та вчинків його суб'єктів, потребуючи від них прийняття обґрунтованого рішення, без якого неможливо досягти ефективності зазначеного процесу. Для використання у навчально-виховному процесі педагогічна ситуація оформлюється у вигляді ситуаційного завдання.

Компонентами технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, виходячи зі структури загалом технології навчання з точки зору міждисциплінарного підходу, є мета і зміст навчання; взаємодія суб'єктів навчання «студент» і «викладач», технологічний інструментарій (зміст, форми, методи та засоби навчання, рефлексія), результат навчання.

Основними спеціальними методами ситуаційного навчання виступають метод аналізу конкретної ситуації та метод кейс-стаді – спосіб аналізу конкретної ситуації з обов'язковою наявністю кейсу (інформаційного пакету) певного виду, доречного для пошуку вирішення цієї педагогічної ситуації. Обидва методи обов'язково поєднуються з адекватними інтерактивними

методами. Методи навчання використовуються в рамках як традиційних форм навчання у ВНЗ, так і інноваційних (наприклад, навчального тренінгу). Їх застосування потребує спеціальних засобів навчання, насамперед, підготовленої викладачем сукупності ситуаційних завдань і кейсів.

Встановлено, що дидактичними умовами застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи є: дотримання певної сукупності дидактичних вимог щодо формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів; спеціальна організація навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі виконання ситуаційних завдань; психодидактична готовність викладачів до застосування цієї технології навчання.

Формулювання ситуаційних завдань та формування кейсів необхідно здійснювати відповідно до мети і завдань як навчальної дисципліни, так і власне технології ситуаційного навчання з урахуванням етапу її впровадження і готовності студентів до сприйняття та розв'язання ситуаційного завдання певного рівня складності, здійснення ними пізнавальної діяльності самостійно за певним алгоритмом.

Застосування технології ситуаційного навчання для професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи потребує навчально-методичного забезпечення цього процесу: збірок ситуаційних завдань, кейсів; системи диференційованих схем/алгоритмів розв'язання педагогічних ситуацій тощо, що й схарактеризовано у навчально-методичному посібнику. Передбачено його використання у викладанні окремих дисциплін («Основи педагогічної творчості», «Теорія та методика виховання», «Дидактика» тощо) на основі міждисциплінарного, компетентнісного та інших підходів, комплексного застосування методів інтерактивного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи, у сфері післядипломної освіти та учителями-практиками початкової школи.

ЧАСТИНА 1

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ»

Нині у освіті такі обставини, що випускники вищих навчальних педагогічних закладів змушені з першого моменту роботи у школі перебудовувати свою діяльність від аналізу ситуації, що виникає повсякчас, до негайного пошуку виходу з неї (від практики до теорії), а не від знань до їх застосувань (від теорії до практики). Надто це стосується вчителів початкової школи, діяльність яких сама собою ускладнюється віковими особливостями молодших школярів, що беззаперечно є причиною виникнення специфічних педагогічних ситуацій.

Нині набули популярності статті, посібники практичної спрямованості означеного напрямку у вигляді теоретичної характеристики та методичних рекомендацій щодо пошуку виходу із педагогічних ситуацій (Н. Боритка, С. Годника, О. Матвієнко, О. Матюшина, І. Старікова, О. Фурмана та ін.), збірники педагогічних ситуацій з описом їх аналізу (К. Ащеулової, Є. Болдіної, Т. Бурдигіної, Б. Вульфова, К. Корольової, М. Поташника, Т. Тамбовкіної, П. Юрченка та ін.).

У проаналізованих педагогічних словниках (під редакцією Б. Бем-Бада, В. Кременя, М. Ярмаченка; авторів А. Василюк, С. Гончаренка, З. Тимошенка, О. Тимошенко), словниках-додатках до підручників з педагогіки чи інших суміжних дисциплін (А. Алексюка, Н. Волкової, В. Галузьяка, З. Гіптери, В. Головенкіна, В. Кудіної, А. Кузьмінського, В. Омеляненка, В. Ортинського, І. Підласого, М. Сметанського, М. Соловей, Є. Спіцина, М. Фіцули, В. Шахова, В. Ягупова) відсутнє тлумачення поняття «педагогічна ситуація».

Аналіз наукових джерел перерахованих вище авторів та емпіричного матеріалу дозволив констатувати, що, насамперед, спостерігається нечітке, з термінологічної точки зору, ототожнення на теоретичному рівні понять «педагогічна ситуація» та «педагогічна задача», відсутній єдиний підхід до дефініції цих понять. Отже, у процесі зазначеного аналізу зроблено такі висновки стосовно з'ясування сутності поняття «педагогічна ситуація»:

1. У наукових джерелах частина бінарного поняття «педагогічна ситуація» – поняття «ситуація» (від лат. *situatio* – положення, франц. *situation* – становище) тлумачиться як:

- сукупність умов і обставин, що створюють певне становище, викликають ті чи інші взаємини людей; фрагмент оповіді про якусь подію у художньому творі – епізод [19, с. 1321; 10, с. 628];

- «система зовнішніх відносно суб'єкта умов, що спонукають і опосередковують його активність» [12, с. 476];

- «певний тимчасовий стан, що може розв'язатися у різних напрямках. Ситуації у суспільному житті виникають завдяки ускладненню людської діяльності, заповненню нею соціального простору». ... Це «такий стан взаємодіючих сил, коли жодна з них не має переваги. Вона нагадує «зависання» комп'ютера. А яким буде ... новий стан, залежить від того, на яку зі складових рівноважних сил здійснений вплив» [9, с. 29];

- «те, що складає систему і передує їй, а також те, що визначає стан системи і наявний у ній, окрім того, це те, що призводить до розпаду системи або її перетворення... Ситуації міняються, системи змінюються» [1];

- поняття, невід'ємне від таких понять як «стан», «подія», «процес», «становище» тощо, зважаючи на те, що нині акцентують увагу на масштабнішому її значенні, суттєво відрізняючи від стану та подій, які можуть відповідати лише одному моменту часу, розуміючи її як численні причинно-наслідкові зв'язки, які можуть виражатися чисельністю послідовних подій та процесів [11, с. 2];

- «одноактність і неповторність наставання багатьох подій, збіг усіх життєвих обставин і станів, що відкриваються сприйняттю і діяльності людини» [13, с. 34];

- «поле діяльності людини і змістовна основа усього її життя в цілому» [8, с. 3];

- центральна частина схеми комунікації – порядок соціальної взаємодії, тобто порядок, який існує на міжособистісному рівні [6, с. 9];

- окремі науковці ототожнюють поняття «ситуація» та «випадок» [13, с. 185–186], що цілком виправдано з точки зору її словникового тлумачення, вказаного вище (табл. 1).

Тлумачення поняття «ситуація» у наукових джерелах

Тлумачення	Автор
«... система зовнішніх відносно суб'єкта умов, що спонукають і опосередковують його активність» [57, с. 476].	В. Шапар
«... певний тимчасовий стан, що може розв'язатися у різних напрямках. Ситуації у суспільному житті виникають завдяки ускладненню людської діяльності, заповненню нею соціального простору». ... Це «такий стан взаємодіючих сил, коли жодна з них не має переваги. Вона нагадує «зависання» комп'ютера. А яким буде ... новий стан, залежить від того, на яку зі складових рівноважних сил здійснений вплив» [52, с. 29].	Ю. Сурмін
«... те, що складає систему і передує їй, а також те, що визначає стан системи і наявний у ній, окрім того, це те, що призводить до розпаду системи або її перетворення... Ситуації міняються, системи змінюються» [56].	Н. Боритко
... поняття, невід'ємне від таких понять як «стан», «подія», «процес», «становище» тощо, зважаючи на те, що нині акцентують увагу на масштабнішому її значенні, суттєво відрізняючи від стану та подій, які можуть відповідати лише одному моменту часу, розуміючи її як численні причинно-наслідкові зв'язки, які можуть виражатися чисельністю послідовних подій та процесів [55, с. 2].	А. Філіппович
«... одноактність і неповторність наставання багатьох подій, збіг усіх життєвих обставин і станів, що відкриваються сприйняттю і діяльності людини» [61, с. 34].	Дж. Гріно
«... поле діяльності людини і змістовна основа усього її життя в цілому» [47, с. 3].	Л. Росс, Р. Нісбетт
«... це не тільки стійкий стан, але і момент переходу із певного одного стану в інший, перерва постійності» [48, с. 181].	В. Серіков
... центральна частина схеми комунікації – порядок соціальної взаємодії, тобто порядок, який існує на міжособистісному рівні [43, с. 9].	І. Зязюн

2. Уся діяльність людини не тільки ситуаційно визначена, але і має ситуаційне оформлення: людина зобов'язана діяти у ситуації, яка є примусом до прийняття рішення, а свобода

полягає у виборі рішення [11]. Ситуаційні чинники – важливі детермінанти поведінки кожної людини [7, с. 429]. Ключем до почуття власного «Его» є багатогранність інтересів людини, що «переплітаються» у ситуаціях: «Кожна ситуація, в якій опиняється людина – частина її буття. Сукупність ситуацій складає зміст усєї її дійсності» [13, с. 186].

3. Нині термін «ситуація» вживається у досить різномасштабних значеннях, зберігаючи при цьому як свою сутність – логічно-лексичний стрижень – поняття «обставини», синонімами чого є, за певних умов, поняття «положення», «становище», «епізод», «момент», «мить», «випадок», «стан», «подія». Тобто, у конкретному розумінні – це обставини, що виникли у окремий момент з певними людьми (людиною), і є надзвичайно швидкозмінними, а у масштабнішому розумінні – це обставини (проблеми), які виникли на підприємстві, у державі, у світі, однак вихід із них порівняно не такий швидкоплинний. І у першому, і у другому випадку вихід із ситуації – це завжди інша ситуація. Однак, різниця між уживанням терміну «ситуація» у двох згадуваних контекстах полягає ще і у тому, що у першому випадку ситуація не завжди проблемна (людське життя як безперервний ланцюжок життєвих ситуацій не може бути суцільною проблемою), а у другому контексті зазвичай вживається як синонім слова «проблема» і має характер публіцистичної уживаності, тобто найчастіше зустрічається на шпальтах газет чи у телевізійних новинах.

4. З філологічної точки зору, неправильним є вживання словосполучення «розв'язання ситуацій»: зважаючи на словникове тлумачення поняття «ситуація» як обставин та становища, нелогічним є «розв'язання становищ» та «розв'язання обставин». Натомість, треба вживати словосполучення «вихід із ситуації».

4. Цілком зрозуміло, що сутність, характер ситуації залежить від середовища, у якому вона виникла. Оскільки усе наше життя – безкінечний ланцюжок ситуацій, то вони мають або суто життєвий (побутовий), або професійний характер. Отже, класифікуючи загалом ситуації на життєві та професійні, розглядаємо залежно від роду діяльності медичні, водійські, будівничі, педагогічні тощо. Хоч, у педагогіці підвищений інтерес теоретиків та практиків до категорії «ситуація»

(«педагогічна ситуація») Н. Боритко «пояснює переходом від «педагогіки заходів» до «педагогіки середовища» [1].

5. Дослідники у галузі педагогіки розглядають педагогічну ситуацію як:

- «сукупність умов і обставин, що вимагають від педагога швидкого ухвалення професійно правильного рішення у тій чи іншій ситуації, складаючи найважливішу ознаку педагогічної майстерності» (Б. Вульф. М. Поташник) [7, с. 3];

- сукупність умов, у яких учитель ставить мету і приймає рішення (Л. Мільто) [38, с. 15];

- «факт, життєва історія, з якою вихователь зіткнувся в повсякденній роботі і яка породила педагогічні завдання, що вимагають рішення» (Н. Боритко) [18];

- взаємодію між учителем та учнем (між викладачем та студентом), у результаті якої відбувається виховний і навчальний вплив на останньовказаних (О. Власенко) [3, с. 83];

- «фрагмент педагогічної діяльності, який містить суперечності між тим, що сталося і тим, що очікувалось у ході навчально-виховного процесу» (Р. Карпюк) [29, с. 41].

6. Отож, поняття «педагогічна ситуація», композиційно утворюючись від висхідного терміну «ситуація», з точки зору системного, цілісного та комплексного підходів, має усі ознаки категорії, елементом якої є – ситуації. Насамперед, педагогічна ситуація так само може вживатися у конкретному розумінні – ситуації, обставин, що виникли у окремий момент з певними суб'єктами (суб'єктом) педагогічного процесу; та масштабної ситуації, обставин, що відбуваються в цілому в класі, школі, державі, світі, з точки зору педагогіки. Беззаперечно, головною умовою, що має вирізняти та класифікувати педагогічну ситуацію як таку – її виникнення та перебігу винятково у педагогічному процесі або стосовно педагогічного процесу. Особливо, якщо питання стосується класифікації педагогічної ситуації конкретного випадку: приміром, учень (студент) захворів удома (у позанавчальний час) – це життєва ситуація; якщо ж це сталося під час педагогічного процесу або стосовно до нього (хворий не з'явився на заняття, або з цього приводу не підготував завдання) – це педагогічна ситуація.

Найповніше серед навчально-методичних видань характеристика педагогічної ситуації представлена у підручниках з основ педагогічної майстерності. У серії видань таких підручників, під загальною редакцією І. Зязюна, автори поступово здійснили перехід від обігового опису сутності педагогічної ситуації (без її конкретного тлумачення у виданнях 1989 р., 1997 р.) до розширення інформації щодо цього поняття з наданням конкретного тлумачення категорії «педагогічна ситуація»: «... фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу» [6, с. 30] (у виданнях 2004 р. та 2008 р.).

Актуальним є виокремлення структурних компонентів педагогічної ситуації:

- «суб'єкт і об'єкт педагогічної дії або суб'єкт і суб'єкт педагогічної взаємодії;
- предмет їх спільної діяльності;
- цілі навчання і засобу педагогічної комунікації» [7, с. 75].

7. Стрижнем педагогічної ситуації є процес суб'єктної взаємодії на різнопедагогічних рівнях: навчанні, вихованні, спілкуванні тощо. Педагогічна ситуація – обставини, які виникають у педагогічному процесі, та без правильного вибору виходу з яких неможлива подальша ефективна діяльність будь-кого з її учасників. Проте, категорично не погоджуємося з думкою тих науковців, які ототожнюють педагогічну ситуацію з конфліктом. Як, наприклад, можна вважати конфліктом типову педагогічну ситуацію, коли в учня незумисне на уроці падає ручка на підлогу?

Суперечність, яка однозначно, спонукає виникнення педагогічної ситуації, зумовлюється наявністю певної невідповідності між очікуваним (бажаним) станом педагогічного процесу у конкретний момент та його реальним виявом. Очікуванням певного конкретного моменту педагогічного процесу може бути будь-який його фрагмент: тиша у приміщенні, правильна відповідь, позитивна реакція оточуючих на окрему інформацію тощо. Так чи інакше, таке очікування – позитивне налаштування, орієнтація на стабільність педагогічного процесу, а виникнення ситуації – у будь-якому разі – «руйнування» цього моменту.

8. Структурними компонентами педагогічної ситуації розглядаємо:

- зміст (сутність);
- учасників (суб'єктів педагогічного процесу);
- дію учасників;
- характер перебігу педагогічної ситуації:
 - позитивний, що нейтралізує ситуацію в цілому;
 - негативний, який, беззаперечно породжує іншу ситуацію, найчастіше складнішу за попередню або конфлікт.

Таким чином, саме від реакції (дії) учасників педагогічної ситуації залежить її нейтралізація чи ускладнення. Отже, педагогічна ситуація, навіть на перший погляд незначна, постійно перебуває у вельми «хиткому» стані балансування: одна неправильна дія будь-кого з її учасників може кардинально вплинути на хід перебігу педагогічної ситуації (рис. 1):

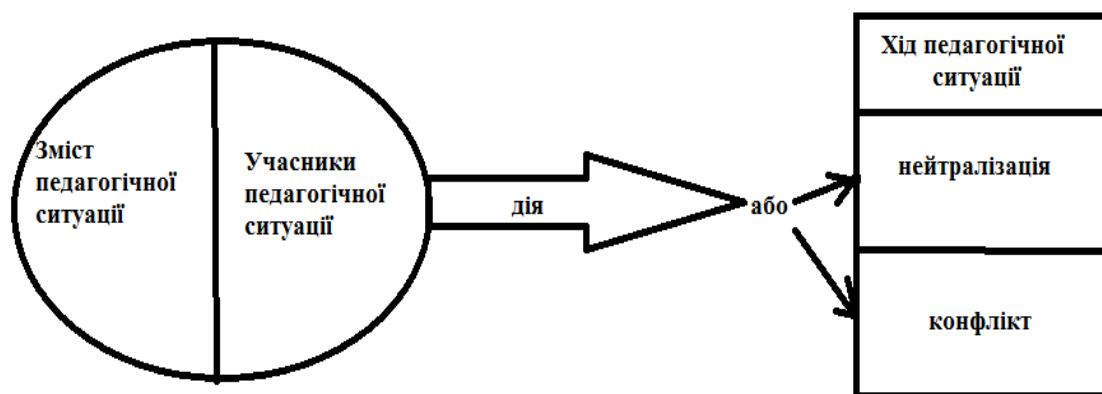

Рис. 1. Структура педагогічної ситуації

Однак, як би не намагалися уникати педагогічних ситуацій, вони, однозначно, виникатимуть. Питання у тому, чи будуть педагоги, як організатори та керівники навчально-виховного процесу, готові гідно сприйняти та правильно нейтралізувати, усунути нову ситуацію.

9. Педагогічну ситуацію у контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи розглядаємо двобічно:

– Як засіб професійної підготовки у вигляді навчального завдання, тобто як аналітичний матеріал. Насамперед, йдеться про педагогічну ситуацію як дидактичну одиницю (найменшу змістову одиницю певного навчального процесу) у ВНЗ педагогічного спрямування. З цієї ж точки зору, Р. Карпюк

називає педагогічну ситуацію своєю «клітиною» «педагогічного процесу, для якої характерні суттєві ознаки цілісного виховного процесу» [4, с. 41]. Проте цілковито ототожнювати педагогічну ситуацію із завданням, задачею, теоретичним або практичним питанням не варто.

– Як невід’ємний елемент власне педагогічного процесу у вищому навчальному закладі, оскільки він також складається з безперервного потоку педагогічних ситуацій. Водночас суть педагогічної ситуації, що виникає у вищому навчальному закладі, полягає у суперечності між наявними знаннями студента і новими для нього фактами, явищами, для пояснення яких отриманих раніше знань недостатньо; між знаннями і способами знаходження істини усередині пізнавального процесу, оскільки ситуація – засіб виразу суперечностей між відомими знаннями і новими даними, які вимагають осмислення, встановлення зв’язків і відносин між процесами і явищами. Тому педагогічна ситуація може мати місце в різних педагогічних проявах, під час виконання різних завдань [13]. Тобто педагогічна ситуація як елемент власне процесу навчання у ВНЗ також може перейти у категорію ситуації-завдання (дидактичної одиниці).

ЧАСТИНА 2

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ (ЗІ ЗРАЗКАМИ)

Спроби класифікувати педагогічні ситуації, дати їх видову характеристику були у різні періоди зроблені І. Бехом, О. Богдановою, Н. Бордовською, О. Власенко, Т. Гуковою, Р. Карпюком, О. Коберником, В. Ковальчук, О. Михайлишиним, Л. Мільто, Л. Новіковою, В. Петровим, А. Реаном, В. Сластьоніним, Т. Тамбовкіною та ін. Однак, здійснений аналіз наукових джерел останніх років, свідчить, що нині єдиної класифікації педагогічних ситуацій не існує. Водночас результати аналізу вказаних вище наукових джерел та емпіричного матеріалу дозволили зробити висновки про те, що:

1. Переважно, педагогічні ситуації класифікують як проблемні. Однак, у цьому випадку потрібно розуміти поняття «проблема» як сукупність суперечливих обставин, не обов'язково негативних. Майбутньому вчителю початкової школи необхідно навчитися аналізувати усі педагогічні обставини (проблемні – щоб не повторилися, успіху – щоб відтворити знову). З цієї точки зору, варто виокремлювати серед педагогічних ситуацій проблемні та успіху.

2. Пропонуємо вказану далі класифікацію педагогічних ситуацій, наголошуючи, що педагогічні ситуації можуть охоплювати інші професійні ситуації: наприклад, медичну, правову тощо. З урахуванням названих критеріїв ситуації можуть мати кілька видових ознак, наприклад: запланована правово-медична:

I. За процесуальною сутністю:

- проблемні: *«На уроці письма першокласниця Марійка, кривлячись, почала говорити, що не може писати, бо у неї дуже болять руки»;*

Проблемна ситуація має характерні особливості: стан інтелектуального або психологічного утруднення суб'єктів навчання; вияв певної суперечності; неузгодження з уявленням про ситуацію у суб'єктів навчання; необхідність пошуку додаткових знань, відомостей і доказів, нових поглядів та рішень [42, с. 31].

О. Туревська переконана у тому, що будь-яка педагогічна ситуація обов'язково містить той або той ступінь проблемності [49, с. 18–19]. На противагу цьому, Л. Бесєдіна, Р. Лепа, О. Сторубльов навпаки стверджують, що не кожен педагогічну ситуацію можна розглядати як проблему [15, с. 114; 32, с. 88]. Дійсно, ми маємо аналізувати та шукати правильний вихід не лише з проблем, а й із вдалих моментів діяльності. Тобто педагогічна діяльність як безкінечний ланцюжок педагогічних ситуацій складається не лише із проблем, але, насамперед, з удалих моментів. Щоб такі моменти повторювалися, ми маємо їх також аналізувати, наприклад:

- успіху: *«На уроці математики усім класом розв'язували задачу. Ніяк не виходило. Вчителька активізувала учнів спонукальними запитаннями. У цей момент підняв руку Петрик, який ніколи не вирізнявся математичними здібностями, і єдиний відповів правильно».*

II. За середовищем виникнення:

- домашні (родинні – ті, які сталися з учнями вдома): *«Як тільки Сергійко повідомив вдома батька про отриману з математики двійку, той дуже боляче вдарив хлопчика по голові»;*

- шкільні (які сталися у школі): *«Наталочка, яка сьогодні прийшла до школи у новій дорогій кофтині, починає хизуватися, демонструючи одяг. Увага учнів зосереджена тільки на «показі мод»»;*

- позашкільні (які сталися за межами школи та родини): *«Йдучи додому після уроків, другокласника Андрія перестріли старшокласники і стали вимагати у нього грошей».*

Важливо розуміти: все, що трапляється з учнями за межами школи, але так чи інакше пов'язане з їхнім життям, здоров'ям, вихованням та навчанням – є ситуаціями для педагогічного аналізу. Так, фізичні покарання з боку батьків, у цілому, ставлення батьків до дитини, її безпечний шлях зі школи додому – чинники обов'язкового учительського аналізу. Однак, педагог не може прослідкувати абсолютно усі моменти дитячого життя за межами школи: це неможливо, та й не завжди потрібно. Тому існують життєві, а не педагогічні ситуації. Наприклад: *«Третьюкласник Петрик, бігаючи кімнатою, розбив улюблену мамину вазу».*

III. За ступенем складності:

- складні, з яких важно знайти вихід одразу ж, ускладнені кількома особливими додатковими обставинами (зазвичай, зміст таких ситуацій – ємнісний):

«Ця ситуація спостерігалася в 4 класі.

Один із учнів, Віталій, негативно ставився до своєї однокласниці Марини. Він всіляко її ображав, називав брудними словами, штовхав у коридорі, сміявся з її зовнішнього вигляду. Намагався робити так, щоб з Мариною ніхто не спілкувався.

Дівчина переживала все у собі.

Якось на уроці, коли Марині передали аркуш паперу, на якому було написано дуже багато образ, а також малюнки у вигляді потвор, вона не втрималася і розплакалася. Класовод грубо запитала: «Чого сопеш носом?».

Кожен день образи повторювалися. Дівчина майже ні з ким не спілкувалася, почала усамітнюватися, втратила подруг, рідко посміхалася.

Вдома мати також помітила зміни. Марина майже не спілкувалася з матір'ю і зрідка виходила зі своєї кімнати, коли поверталася зі школи.

Мати вирішила звернутися до класовода – Олени Петрівни. Вчителька заспокоїла, обіцяючи, що з'ясує проблему.

Одного разу на перерві вчителька помітила, як ставиться Віталій до Марини. Олена Петрівна покликала його до себе і запитала: «Віталію, чому ти ображаєш Марину?» У відповідь почула: «Я просто хочу пожартувати з нею. Що робити, якщо вона жартів не розуміє?» На цьому розмова закінчилася. Але дівчинка з кожним днем змінювалася, не виходила навіть на перерви, адже її скрізь переслідував Віталій.

Матері нестерпно було дивитися на зміни у поведінці Марини, тому знову звернулася до учительки. Олена Петрівна розповіла про стосунки Марини з Віталієм, сказавши: «Що я йому зроблю? Він просто жартує».

Як би Ви вчинили на місці класовода?».

У дисертаційній роботі Р. Карпюка описано (без чіткого акценту на типологізацію чи класифікацію) прості (наприклад, школяр не привітався або вчитель неправильно назвав прізвищ), яких більше виникає у навчально-виховному процесі і вони

потребують негайного реагування, та складні педагогічні ситуації (наприклад, недисциплінованість учнів на уроці), які найчастіше виникають внаслідок недостатньої професійності самих учителів, а ускладнені якраз тією обставиною, що в них, найчастіше, бере участь велика кількість учнів, переважно для того, щоб виявити реакцію вчителя на певні їх дії. Тому, розв'язуючи складні педагогічні ситуації, вчитель повинен спрямувати зусилля не на конкретного учня, а на глибинний аналіз мотивів і обставин учнівської поведінки, у тому числі, колективної [26, с. 42–43]. Однак необачно будь-яку проблемну педагогічну ситуацію зараховувати до категорії простих: як свідчить практика, якраз вихід із елементарних, простих ситуацій ускладнюється неправильним рішенням з причини сприйняття її як такої.

- складені двоступеневі або двомоментні, оскільки вони плавно із однієї ситуації (моменту) переходять у іншу, однак роз'єднати ці моменти (ситуації) недоречно, бо порушиться логіка перебігу подій, а процес виходу з них буде неповноцінним. Наприклад: *«Ви проводите урок на першому поверсі. Посеред уроку у відчинені двері класної кімнати спокійно зайшов собака і ліг перед дверима. Коли Ви до нього наблизилися, він загарчав»*. Ця педагогічна ситуація має два моменти: перший – *«Посеред уроку у відчинені двері класної кімнати спокійно зайшов собака і ліг перед дверима»*, а другий – *«Коли Ви до нього наблизилися, він загарчав»*, проте вони залежні і нероздільні.

- складені багатомоментні (три-,чотиримоментні), які містять у собі кілька одномоментних (які відбулися у один момент) або одночасних, тобто ланцюжкових, ситуацій (які відбулися ланцюжково у мінімальному проміжку часу), щільно пов'язаних між собою, так званою нами, «первинною» або «причинною» ситуацією, і виходити з них потрібно також одночасно. Наприклад, *«Сергій на початку уроку вирвав у однокласниці Наталки зошита із рук, чим довів її до сліз і вона вибігла з класу. Вириваючи зошита, він ліктем незумисне боляче вдарив у живіт іншого однокласника – Володю, від чого той упав на підлогу»*. Тут первинна або причинна ситуація – *«Сергій на початку уроку вирвав у однокласниці Наталки зошита із рук»*.

Проте, не слід плутати педагогічні складені багатомоментні ситуації із ланцюжком педагогічних ситуацій, у якому вони відбуваються одна за одною та мають причинну залежність.

Наприклад, *«Сергій на початку уроку вирвав у однокласниці Наталки зошита із рук, чим довів її до істерики й вона вибігла з класу. Вирываючи зошита, він ліктем незумисне вдарив у живіт іншого однокласника – Володю, від чого той упав на підлогу (перша ситуація) Побачивши це, найближчий друг Володі – Петрик – вдарив Сергія кулаком по спині, від чого той упав на підлогу та голосно заплакав»* (друга ситуація одного ситуаційного ланцюжка).

IV. За способом виникнення:

- заплановані (продумані одним або кількома учасниками педагогічного процесу): *«У процесі пояснення нового матеріалу ви робите поточні записи на дошці. Коли потрібно витерти один із записів, намагаєтеся скористатися ганчіркою. Та тільки притискаєте її до дошки, як з неї лунає голосне пицання: учні замотали у ганчірку іграшку-пискалку. Клас дружно зареготав»;*

Згідно із результатами дисертаційної роботи Р. Карпюка, 48% опитаних учителів фізичної культури вказують на те, що спеціально створюють педагогічні ситуації з метою здійснення виховного впливу на окремих учнів, причому до такого відсотку належали і досвідчені вчителі, і початківці [26, с. 41].

- спонтанні (непередбачувані, тобто випадкові): *«Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом посеред класу пробігає миша. У класі – паніка».*

V. За мотивом виникнення:

- випадкова: *«Учениця, відкриваючи на уроці образотворчого мистецтва баночку з фарбою незумисне облила фарбою сусідку по парті»;*

- привертання уваги, бажання «показати себе»: *«Іде урок. Один із учнів виймає бутерброд і починає демонстративно їсти»;*

- зривання уроку: *«Після перерви Ви заходите до класу і бачите, що увесь учительський стіл залитий водою»;*

- виведення вчителя із емоційної рівноваги: *«Ви пояснюєте новий матеріал. Один із учнів починає демонстративно рвати на дрібненькі шматочки аркуш з учнівського зошита, показуючи, що йому байдужа ваша розповідь»;*

- незадоволення певним станом: *«До Вас прийшла мама однієї з учениць і висловила претензії, що Ви називаєте її доньку Оленою, а не Альоною»;*

- «сум на уроці» (відсутність інтересу до певної діяльності; невідповідність навчального навантаження можливостям активності та працездатності учня): *«Ви розпочинаєте урок, раптом бачите, що Наталочка вийняла гарну ляльку і починає нею гратися. Клас звертає увагу лише на ляльку»;*

- вияв лінощів: *«Після уроків, коли учителька залишила Надійку для додаткових занять з математики, та раптово скривилася і артистично почала хапати себе з правого боку за груди, кажучи, що болить серце»;*

- вияв брехні: *«Коли на уроці усі третьокласники по чергово зачитували виконане домашнє завдання (складену самостійно казку), Оля прочитала казку, списану нею з журналу, видаючи її за свою»;*

Примітка: виокремити цей вид ситуації нас спонукали психоаналітична праця З Фрейда «Із життя дитячої душі» [50, с. 269] та досвід роботи у початковій школі. Досить важко у початкових класах відрізнити брехню від фантазування, так як молодші школярі – мрійники і фантазери. Все ж необхідно з виховної точки бути пильними, щоб одномоментна брехня учня не переросла у постійне явище.

- низький рівень дисциплінованості учня або низький рівень культури поведінки учасника ситуації: *«Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом один з учнів встає і починає підходити до інших учнів, які сидять за партами, не звертаючи на вас уваги»;*

- певна несумісність учасників (естетична, політична, інтелектуальна, соціальна тощо): *«На перерві до вчительки підходить четвертокласниця і просить: «Відсадіть від мене Олега – від нього постійно смердить»»;*

- почуття «легкого голоду»: *«На уроці вчителька помічає, що першокласник Андрій, роблячи правою рукою записи у зошиті, лівою рукою почав відламувати шматочок печива, що лежало у нього на парті».*

VI. За міжособистісною комунікацією учасників (у різних конфігураціях з урахуванням кількості учасників):

- учень ↔ учень: *«Хлопчик, вибігаючи із класу, вдарив сусідку за партою так, що та розплакалася»;*
- вчитель ↔ учень: *«Першокласниця Оля на перерві підійшла до вчительки, притулилася до неї і тихо сказала: «Я хочу, щоб Ви були моєю мамою»»;*
- батьки ↔ учень: *«Посеред уроку, поки вчителька робила записи на дошці, до класу різко зайшла мати Надійки і зі словами: «Це за те, що ображаєш мою доньку!», дала гучного ляпаса Миколці та вибігла з класу»;*
- вчитель ↔ вчитель: *«На перерві Катерина Петрівна, класовод другого класу, пред'явила у присутності учнів претензії класоводу першого класу – Ніні Олексіївні: «Доки ваша малишня буде забігати до мене у клас?!»»;*
- вчитель ↔ батьки: *«Посеред уроку до класу різко зайшла мами Маринки і почала голосно кричати у присутності учнів до вчительки: «Ти хто така, щоб ставити моїй доньці погані оцінки?!»»;*
- адміністрація ↔ вчитель: *«Посеред уроку до класу різко зайшла завуч школи і у присутності учнів вигукнула до вчительки: «Ти що, дурепа, так звіт погано писати?!»»;*
- адміністрація ↔ учень: *«Директор школи, перебуваючи у поганому настрої, спіймав за руку пробігаючого біля нього другокласника і, схопивши його за комір, потягнув до вчительки для «розборів»»;*
- адміністрація ↔ батьки: *«Мати третьокласниці Наталки, зустрівши у школі директора, почала при учнях на коридорі висловлювати претензії: «Ваша школа – найбільший відстій у районі! Тут не дають ні знань, ні виховання!»».*

VII. За характером змісту подій:

- дидактична або навчальна (має предметне спрямування – математична, мовна, трудового навчання тощо, бо стосується власне навчального матеріалу: неправильні запитання, помилки при виконанні, складність пояснення тощо): *«У першому класі на уроці навчання грамоти вчителька повідомляє учням: «А зараз ми вивчимо з вами першу літеру нашого алфавіту – «А»». Половина класу байдуже констатує: «Ми уже знаємо!»»;*

Дидактична (навчальна) ситуація – це певна сукупність умов та обставин навчального процесу, пов'язаних з розв'язанням конкретної навчальної задачі (наприклад, з'ясувати

зміст понять, зрозуміти логіку доказів теореми, оволодівати способом розв'язання задач тощо). Може бути ситуація, що охоплює декілька уроків. Після виходу з такої ситуації, коли змінюється характер взаємодії суб'єктів навчання, виникає нова ситуація, що вимагає інших засобів та дещо іншого характеру взаємодії суб'єктів [25, с. 52–53; 40, с. 253–254].

Американський психолог Сандра Маршал, проаналізувала підручники 6-ого і 8-ого класів коледжів та стандартизовані тексти учнів 6-х і 8-их класів каліфорнійської загальноосвітньої школи. Проаналізувавши 3027 проблемних оповідань, вона прийшла до висновку, що переважну їх більшість (2 695) можна класифікувати у категорію навчальної ситуації, в якій вони замальовуються, не дивлячись на наявність всіляких зовнішніх особливостей [59]. Більш того, далі авторка домоглася провести дослідження серед чотирьох категорій експериментованих (шестикласників з поглибленим вивченням математики, менш здібних шестикласників, учителів початкових та загальноосвітніх шкіл, студентів педагогічних коледжів), навчаючи їх після відповідного інструктажу вирізняти у підручниках та класифікувати математичні завдання як навчальні ситуації. Як результат – усі піддослідні змогли це зробити.

- виховні:

- дисциплінарна (порушення поведінки): *«Посеред уроку Сергійко з усієї сили вдаряє Наталку по голові книгою зі словами: «Не обертайся!»»;*

- правова (серйозні порушення правил поведінки, у результаті чого учасників ситуації можуть притягнути до відповідальності): *«Наталочка підійшла на перерві до вчительки і повідомила: «У мене з портфеля вчора зникли олівці. А тепер я такі самі бачила у Миколки...»»;*

- комунікативно-конфліктна (стосовно правил спілкування, що створює підвиди ситуацій: приниження, підтримки): *«Першокласниця Наталочка перестала розмовляти з однокласницею Надею, бо та не дала їй на уроці покористуватися олівцями»;*

Для молодших школярів дуже характерними є комунікативно-конфліктні ситуації. Зазначене спричинене тим, що діти такого віку – надзвичайно емоційні, проте їхні емоції – нестійкі, короткотривалі. Отож, вони кілька разів на день, з

незначної причини (зазвичай, через те, що «хтось комусь щось не дав»), сваряться: по чергово стають то друзями, то «ворогами». Водночас, комунікативно-конфліктні ситуації, як свідчить досвід, досить часто у контексті початкової школи трапляються між педагогом та батьками учнів. Останні стурбовані, надто якщо йдеться про першу дитину, шкільними проблемами як чинником соціально-емоційних змін у житті їхньої дитини. Зазначене досить часто призводить до конфліктів на різних міжособистісних рівнях: учень ↔ учень, батьки ↔ учень, вчитель ↔ батьки і т. д. Статистика свідчить, що у молодих спеціалістів комунікативно-конфліктні ситуації часто виникають й на зрізі спілкування «адміністрація ↔ вчитель».

Ще однією причиною виникнення таких ситуацій саме у початковій школі Н. Демідова називає нездатність молодших школярів відстояти свої інтереси, оскаржити рішення вчителя. «Тому дуже важливо майбутніх педагогів навчити будувати спілкування з дітьми не «від себе», а «від них», тоді дитина потраплятиме в радіус їх педагогічного бачення. Основними уміннями, які дозволять майбутньому вчителю будувати комунікативний процес таким чином, є такі:

- критично ставитися до власної точки зору;
- ставати на позицію іншої людини;
- переходити з однієї точки зору на іншу;
- координувати сумісні дії;
- прийняти як свою загальну точку зору» [23, с. 71].

О. Коберник радить прогнозувати виховні ситуації – свідомо передбачувати спрямованість та наслідки «вчинків (своїх та інших людей) з позиції узгодженості соціокультурних цінностей і особистісних смислів суб'єктів міжособистісної взаємодії» [28, с. 111].

○ соціальна (спричинена соціальною несумісністю учасників): *«На перерві Другокласниця Ганночка підійшла до вчительки і попросила: «Відсадіть від мене Григорія, бо він – злидня»»;*

• медична (виникнення проблем із здоров'ям, завдання фізичної чи психологічної шкоди): *«На уроці трудового навчання учень випадково порізав ножицями палець. Побачивши кров, злякався і ... зомлів»;*

• побутово-технічна (виникнення проблем у довір'ї та з

технічними засобами): *«На перерві дівчинка сіла на підвіконня і на неї упав карниз»;*

- курйозна (гумористична, смішна, кумедна):
 - невербальна: «Зайшовши зранку до класу, Галина Іванівна побачила, що на ногах у неї – домашні тапці-«песики»: вона забулася взути туфлі...»;
 - мовленнєва (вербальна): «Читаючи вірш-вітання з Новим роком, Сергійко привселюдно обмовився і замість слова «радості» побажав усім... «гадості»».

На зрізі виокремлених критеріїв ситуації можуть мати кілька видових назв, наприклад: запланована правово-медична. У такому випадку, вочевидь, можна застосувати термін «змішана ситуація».

ЧАСТИНА 3

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СИТУАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ»

Різномасштабний аналіз поняття «педагогічна задача» у контексті підготовки майбутніх учителів зроблений у дослідженнях О. Алексюка, Н. Демидової, Є. Єршової, В. Загвязинського, В. Ковальчук, О. Коржуєва, С. Корнієнко, А. Кузьмінського, Т. Лапико, О. Лисевич, Л. Мільто, В. Омеляненка, К. Полат, В. Попкова, С. Перевалова, М. Слюсаренко, Є. Туревської, М. Фіцули та ін. та емпіричного матеріалу спонукав до таких узагальнень:

1. Педагогічна задача, яку часто синонімізують із поняттями «педагогічна ситуація» та «ситуаційне завдання» – явище вторинне, у порівнянні із педагогічною ситуацією, оскільки може виникнути тільки на її ґрунті.

2. Очевидно, що центральним моментом розв'язання педагогічної ситуації є формулювання педагогічної задачі. Отже, категорії «ситуація» і «задача» взаємозалежні.

Задача тлумачиться дослідниками як проблема, що підлягає аналізу та розв'язанню; доручення, завдання [19, с. 388]; висунута за певних умов мета діяльності для її досягнення [18, с. 99; 51, с. 143]. Проблема – (від гр. *problēma* – задача, завдання) складне питання, яке потребує розв'язання; наявність суперечливої ситуації [22; 39; 46, с. 561; 51, с. 371]. Стосовно навчання найчастіше виокремлюють проблемну ситуацію, ототожнюючи її із пізнавальною ситуацією (конкретним моментом пізнавальної діяльності) у контексті проблемного навчання. У такому випадку проблемна ситуація трактується як момент аналізу пізнавального завдання, у процесі якого виникають суперечності між наявними знаннями і вміннями й тими, які необхідно мати для його виконання (А. Алексюк, Н. Берденникова, В. Василенко, А. Вербицький, В. Голуб, В. Загвязинський, О. Клейменов, А. Кузьмінський, В. Меденцев, Л. Мільто, В. Омеляненко, М. Панов, С. Півкін, М. Фіцула, В. Шостка та ін.). У процесі розв'язання проблемної ситуації виокремлюється її проблема та формулюється одна/кілька задач (Н. Берденникова, А. Кузьмінський, І. Кулагіна, В. Меденцев, В. Омеляненко, М. Панов, О. Туревська, Л. Фрідман, В. Шапар та ін.).

Отже, ситуаційна проблема – певна суперечність, виявлена у процесі розв'язання педагогічної ситуації. Вона актуалізує рівень наявних у студентів для її вирішення знань і умінь, просуваючи їх від відомого до невідомого.

3. Оскільки зазначені поняття тлумачаться в наукових джерелах: «проблема» як «задача», а «задача» як «проблема», тобто взаємототожно, то слушним є висновок, що «задача відноситься до проблеми як частина до свого цілого, одночасно складаючи собою мінімально можливу неподільну цілісність... задача є умовою розв'язання проблеми, а також засобом, за допомогою якого проблема розв'язується» [30, с. 34]. Тому задача у навчанні – «сміслова конструкція, яка містить установку на пошук результату...» [53, с. 154]; будь-яке незрозуміле питання, на яке треба шукати відповідь [33, с. 458; 36, с. 16; 31, с. 102]. Задача у згадуваному контексті характеризується не у вузькому методичному розумінні, а у широкому психологічному розумінні як мета (ціль), поставлена у конкретній ситуації, або як вимога, яка виражає необхідність перетворення ситуації для отримання бажаних результатів [35, с. 23]. Коли суб'єкт приймає рішення, його рівень мислення нерідко трактується як «здатність вирішувати задачі» [51, с. 144]. Будь-яка задача, що висувається перед студентом завжди суперечлива за своєю природою: синтезує досягнуте і орієнтує на формування нових способів дій, які

с

овий рівень, який наближує до цілі педагогічної діяльності...» [54, с. 13].

овий рівень, який наближує до цілі педагогічної діяльності...» [54, с. 13].

овий рівень, який наближує до цілі педагогічної діяльності...» [54, с. 13].

овий рівень, який наближує до цілі педагогічної діяльності...» [54, с. 13].

5. Розв'язавши ситуаційну задачу, майбутній учитель початкової школи (учитель початкової школи) усуває ситуаційну проблему, здобуваючи на основі наявних знань і умінь – нові знання, уміння й навички. Завдяки цьому, він переходить на вищий рівень: від відомого до невідомого, і це «невідоме» стає його новою ситуаційною задачею. Отже, ситуаційна задача – це

пізнавальна мета, яку ставить перед собою майбутній учитель початкової школи з урахуванням суперечностей, які виникають у результаті аналізу ситуації, – прийняття рішення, розв'язання педагогічної ситуації. Таким чином, ситуаційна задача – явище вторинне у порівнянні із самою педагогічною ситуацією, становлячи її процесуальну основу.

6. Дидактичні категорії «завдання» та «задача», можуть бути взаємопідрядними (задача – як компонент завдання, та, навпаки, завдання розв'язати задачу); водночас з тієї самої взаємопідрядної причини, недоречно ототожнювати поняття «запитання» та «завдання»; по-третє, задача однозначно містить навчальну проблему, оскільки це – її сутність, отже, діагностувальні задачі – також проблемні.

7. Отож, майбутні вчителі початкової школи у процесі розв'язання педагогічної ситуації і пошуку її рішення формулюють ситуаційну задачу. Подолати суперечність (у проблемній педагогічній ситуації) або з'ясувати залежність (у педагогічній ситуації успіху), що виявляє характер взаємодії суб'єктів або педагогічних явищ ситуації, і є результатом її розв'язання – прийняттям рішення.

8. Завдання – «наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи ...» [19, с. 378]. Структура завдання повинна містити обов'язкові елементи: умова завдання (дані); вимога завдання, яка може бути задане неявно [42, с. 30; 49, с. 20]. О. Коберник чітко розмежовує поняття «задача» та «завдання». Згідно із його розумінням, завдання – об'єктивна ситуація «діяльності, що задається ззовні», а задача – «психологічне відображення цієї ситуації, що виконує функції психолого-педагогічного регулятора діяльності» [30, с. 99].

9. У різних дослідженнях можна знайти варіативність формулювання означених дидактичних категорій: «ситуація навчання», «навчальна ситуація», «навчальна педагогічна ситуація», «дидактична ситуація», «ситуаційне завдання», «проблемна ситуація», «ситуаційна вправа», «педагогічна задача» тощо. Ситуаційна вправа – це завдання, аналогічне виконання якого повторюється кілька разів для здобуття майбутніми учителями початкової школи певних умінь та навичок. Ситуаційна вправа – різновид ситуаційного завдання, дидактично обумовленого за змістом та характером виконання.

10. Взаємозалежність понять у контексті технології ситуаційного навчання (педагогічна ситуація, ситуаційна проблема, ситуаційна задача) відносно поняття «ситуаційне завдання» (ситуаційна вправа) буде такою: основа (первинна категорія) – педагогічна ситуація, у процесі розв’язання якої виокремлюється ситуаційна проблема та формулюється ситуаційна задача. Узагальнено ці категорії складають ситуаційне завдання або ситуаційну вправу (рис. 2).

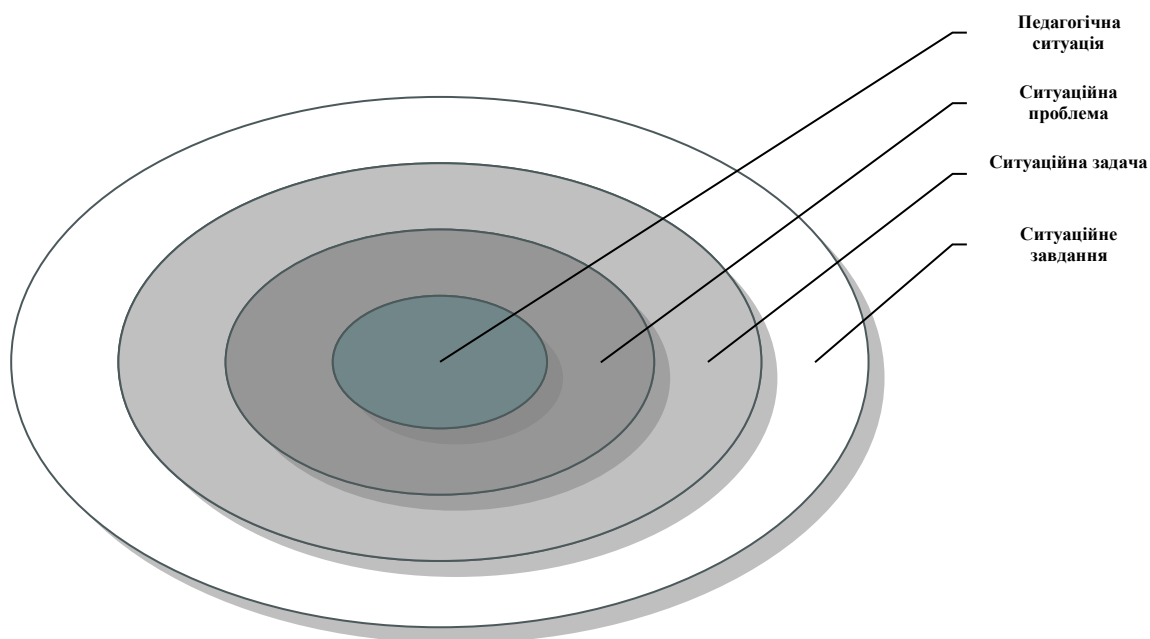

Рис. 2. Структура ситуаційного завдання

11. Ситуаційне завдання – дидактично обумовлений зміст та обсяг навчальної діяльності майбутніх учителів початкової школи щодо розв’язання педагогічної ситуації (виокремлення у процесі її аналізу ситуаційної проблеми та вирішення ситуаційної задачі).

12. Зміст та обсяг навчальної роботи, передбаченої ситуаційним завданням, охоплюють:

- дидактичну мету ситуаційного завдання;
- опис змісту педагогічної ситуації;
- власне завдання, оформлене у запитання чи визначення навчальної дії майбутніх учителів початкової школи;
- передбачений алгоритм аналізу педагогічної ситуації, де аналіз – процедура знаходження рішення щодо неї;

- способи навчально-комунікативної взаємодії у процесі виконання ситуаційного завдання (у процесі обговорення педагогічної ситуації, висунення гіпотез щодо прийняття рішення, прийняття остаточного рішення тощо);
- параметри часу виконання ситуаційного завдання, способу презентації та оцінювання його результатів.

13. Навчання в умовах застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи передбачає побудову дидактичної моделі навчання студентів на основі сукупності педагогічних ситуацій, на базі яких розробляються ситуаційні завдання, що моделюють ситуаційний складник майбутньої професійної діяльності вчителя початкової школи. Водночас, зазначене передбачає розуміння навчальної педагогічної ситуації, яку треба розв'язати, виконуючи ситуаційне завдання, як моделі діяльності, що складається із мотиву, мети, сутнісного змісту, чіткого формулювання проблеми, варіативних шляхів прийняття рішення щодо педагогічної ситуації.

ЧАСТИНА 4

КЛАСИФІКАЦІЯ СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ

У наукових джерелах (І. Берденникова, І. Бублікова, З. Гапонова, Р. Карпюк, І. Кулагіна, В. Меденцев, І. Нікішина, Н. Панов, С. Півкін, Г. Подопрігора, С. Регентов, Ю. Сурмін, О. Туревська, Л. Шевцова, Л. Фрідман та ін.) презентують таку класифікацію ситуаційних завдань:

1. За пізнавальним значенням для студента: на здобуття нових знань; на закріплення здобутих знань; на формування умінь та навичок; творчого рівня.

2. За способом ознайомлення: попереднього ознайомлення (студенти отримують завдання заздалегідь і або повністю його виконують, або готуються до його виконання) та новизни (завдання отримують безпосередньо на занятті).

Спираючись на власний досвід, до зазначеного пропонуємо додати таку класифікацію ситуаційних завдань:

1. За джерелом походження: з власного досвіду викладача/студента, науково-педагогічних джерел, класичної літератури, ЗМІ (преса, телебачення, Інтернет), службових документів тощо.

2. За характером походження: реальні та вигадані.

3. За тематичним спрямуванням: психологічні, соціальні, дидактичні тощо.

Також пропонуємо розширити запропоновану вказаними вище дослідниками групу ситуаційних завдань за критерієм «пізнавальне значення для студента»:

- первинноаналітичні (вибір та аналіз запропонованого варіанту прийняття рішення);
- ґрунтовноаналітичні (ґрунтовний аналіз ситуації з пошуком власного варіанту виходу із ситуації);
- творчі (проектування, моделювання подій; придумування аналогічних ситуацій тощо).

Кожна група вказаної класифікації має свої види ситуаційних завдань.

Оскільки основу ситуаційного завдання становить педагогічна ситуація, то виконання ситуаційного завдання майбутніми вчителями початкової школи полягає у пошуку правильного виходу із неї, тобто прийняття рішення. Правильність рішення

(виходу із педагогічної ситуації) – уміння оперативно виокремити у ній ситуаційну проблему, сформулювати та розв'язати ситуаційну задачу на засадах педагогічної етики:

- зберігаючи своє та учнівське фізичне й моральне здоров'я;
- зберігаючи навчальний час;
- не використовуючи непедагогічних прийомів та методів взаємодії із учасниками навчально-виховного процесу: не знижуючи оцінку за знання через погану поведінку; не вдаючись без вагомої причини до записів у щоденник, викликів адміністрації школи до класу, викликів учнів до адміністрації чи батьків учнів до школи; не виганяючи молодших школярів із класу під час навчального процесу тощо.

Для ефективного використання ситуаційних завдань та їх виконання у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи важливе розуміння (і викладачами, і студентами) таких аспектів:

1. Ситуаційне завдання містить два основних компоненти: зміст педагогічної ситуації (опис) та відповідно сформульоване завдання.
2. Структуру ситуаційного завдання складає педагогічна ситуація, з якої виокремлюється ситуаційна проблема, на основі якої формулюється ситуаційна задача.
3. Виконання ситуаційного завдання – це аналіз педагогічної ситуації, характер якого залежить від обраної схеми (алгоритму).

У наукових джерелах (О. Власенко, Т. Горелова, І. Зязюн, Л. Мільто, Ю. Сурмін, О. Туревська, Т. Якушева та ін.), узагальнена схема аналізу педагогічної ситуації має такий вигляд: первинний аналіз ситуації → формулювання задачі → розв'язання задачі (прийняття рішення) → аналіз прийняття рішення. Однак, досвід беззаперечно демонструє, що у межах аналізу однієї педагогічної ситуації може бути виокремлено кілька ситуаційних проблем та, відповідно, сформульовано кілька ситуаційних задач. Таким чином, пропонуємо алгоритм розв'язання педагогічної ситуації (виконання ситуаційного завдання): первинний аналіз змісту педагогічної ситуації (ПС) →

виокремлення ситуаційної проблеми → формулювання первинної ситуаційної задачі (СЗ 1) → формулювання вторинної ситуаційної задачі (СЗ 2) → ... → прийняття рішення → формулювання стратегічної ситуаційної задачі ((ССЗ) аналіз прийняття рішення) (схема 1), про що докладно напишемо у частині 5 посібника:

ПС → СЗ 1 → СЗ 2 → ... → ССЗ

Схема 1. Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації (виконання ситуаційного завдання)

Існують різноманітні види ситуаційних завдань (педагогічних ситуацій, ситуаційних задач тощо), виокремлені І. Берденниковою, І. Бубліковою, З. Гапоною, Р. Карпюком, І. Кулагіною, В. Меденцевим, І. Нікішиною, Н. Пановим, С. Півкіним, Г. Подопрігорою, С. Регентовим, Ю. Сурмінім, О. Туревською, Л. Шевцовою, Л. Фрідманом та ін. Так, у наукових роботах А. Венгера, Р. Карпюка, І. Петрової зустрічаємо термін «мікроситуації» (міні-ситуації) – ситуаційні завдання, які подаються в лаконічній формі, описуючи суть педагогічного конфлікту із схематичним окресленням обставин. Як правило, такі ситуації застосовуються дослідниками на лекційних заняттях, що дозволяє внести в навчальний процес елементи проблемності, спонукати студентів до формулювання самостійних висновків, узагальнень, загострювати їхню увагу на ключових моментах навчального матеріалу. Передусім, мікроситуації «народжуються» на очах у студентів, або й самими студентами: будь-яке запитання викладача, репліка можуть призвести до її створення. Як показує досвід роботи, на іспитах студенти найчастіше згадують ці міні-ситуації [3, с. 111; 6, с. 10].

Спираючись на аналіз наукових джерел вищевказаних науковців та практичний досвід роботи щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, пропонуємо різноаспектні дидактичні види ситуаційних завдань (тут надалі – СЗ) відповідно до запропонованої нами розширеної класифікації за критерієм «пізнавальне значення для студента».

Примітка: надалі зумисне вдано до використання одних і тих самих за змістом педагогічних ситуацій у формулюванні

ситуаційних завдань, щоб показати важливість дидактичної обробки навчального матеріалу: досить часто на прикладі однієї педагогічної ситуації можна сформулювати майже усі види ситуаційних завдань. Тому важливим є визначення різниці між цими видами завдань:

1. Ситуаційне завдання (СЗ) «на мобільне рішення» – ситуаційні вправи – найпопулярніші короткоформульовані ситуаційні завдання для формування у майбутніх учителів початкової школи уміння та навички мобільно приймати правильні рішення. Саме такий вид ситуаційного завдання використовується у вигляді ситуаційних вправ для отримання у результаті їх аналізу майбутніми учителями початкової школи конкретних умінь та навиків:

2. СЗ «на вибір рішення»:

Варіант 1. На вибір єдиного рішення серед багатьох, де можуть бути й хибні:

Зміст ситуації: *«На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався».*
Завдання: виберіть єдине рішення серед багатьох:

а) *висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто навіть не доторкався до підвіконня;*

б) *не звертати увагу: нехай прибиральниця збере черепки;*

в) *насваритися і наказати завтра принести нового вазона;*

г) *перевірити, чи не отримав учень поранень, та заспокоїти його; попросити учнів допомогти своєму однокласнику прибрати черепки; спільно вирішити подальшу «долю» кактуса;*

г) *присоромити хлопчика та зробити у його щоденнику відповідний запис;*

д) *викликати директора або завуча школи;*

е) *Ваш варіант.*

Правильне рішення: г.

Варіант 2. На вибір майбутніми учителями початкової школи кількох можливоправильних рішень серед багатьох, де можуть бути й хибні:

Зміст ситуації: *«Ви пояснюєте новий матеріал. Тим часом Сергійко під партою починає розмотувати цукерку, шурхіт*

обгортки якої Вам заважає». Завдання: виберіть та згрупуйте на можливоправильні та хибні рішення серед запропонованих:

а) висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто не думав їсти цукерку посеред уроку;

б) не звертати увагу: нехай дитина втамує почуття «легкого голоду»;

в) забрати цукерку і на перерві з'їсти самому;

г) присоромити хлопчика та зробити у його щоденнику відповідний запис;

д) зупинити дії хлопчика відповідним (суто педагогічним) поглядом або жестом;

е) дати учню цікаве завдання для виконання;

є) переключити увагу учня фізкультхвилиною чи грою;

є) Ваш варіант.

Правильні рішення: г–е. Хибні рішення: а–г.

3. СЗ «на аналіз даних»: виокремлення серед великої маси зайвої інформації найсуттєвішої стосовно ситуації. Означене ситуаційне завдання формулюється у вигляді ускладненої зайвою інформацією простої за змістом ситуації. Наприклад, стосовно попередньо вказаної педагогічної ситуації: описи кактусів та догляду за ними; детальний опис розташування та обладнання класної кімнати тощо.

5. СЗ-зразок (аналіз зразка правильності педагогічних дій):

Зміст ситуації: *«На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався».*

Зразок прийняття рішення. *Насамперед, учителька перевірила, чи не отримав учень поранень, та заспокоїла його. Розгублених учнів, що спостерігали за ситуацією вона попросила допомогти своєму однокласнику прибрати черепки. Поки ще не закінчилася перерва, учителька звернулася із запитанням до учнів: «Як нам вирішити подальшу «долю» кактуса?». Далі вибрала найоптимальніший варіант, запропонований учнями. За кілька хвилин до початку уроку учителька ще раз оглянула квіти на підвіконні: прибрала на ймовірному учнівському шляху (навпроти парт) усі вазони, за які можна було б зачепитися. Урок української мови у 3 класі розпочався у звичному режимі, з каліграфічної хвилинки: писали слово «кактус».*

4. СЗ «на обґрунтування»: чітке обґрунтування вибраного рішення.

Зміст ситуації: «У другому класі навчається 35 учнів. Учителька проводить урок української мови».

Завдання: «Чи доречно, застосовуючи прийом «Незакінчене речення», залучати до обговорення усіх учнів класу?».

5. СЗ «на формування уміння»: практичне застосування майбутніми учителями початкової школи отриманих знань на практиці.

Зміст ситуації: «Ви пояснюєте новий матеріал. Тим часом Сергійко під партою починає розмотувати цукерку, шурхіт обгортки якої Вам заважає». Завдання: продемонструйте переключення уваги учня фізкультхвилиною або грою.

6. СЗ «на формування навичок»: покроковий пошук виходу із ситуації з опорою на схему з підказками.

Зміст ситуації: «На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався».

I рівень завдання: проаналізуйте ситуацію, користуючись розширеною схемою з підказками (див. схему аналізу педагогічної ситуації № 1). II рівень завдання: проаналізуйте ситуацію, користуючись скороченою схемою з підказками (див. схему аналізу педагогічної ситуації № 2). III рівень завдання: проаналізуйте ситуацію, користуючись короткою схемою аналізу педагогічної ситуації без підказок (*примітка:* схеми подаються викладачем заздалегідь) (див. схему аналізу педагогічної ситуації № 3).

7. СЗ «на дискусійне розв'язання».

Варіант 1. Формулювання викладачем одночасно для різних груп майбутніх учителів початкової школи по одному, але відмінному для кожної групи, неоднозначному рішенню однієї і тієї самої педагогічної ситуації, зважаючи на брак даних у змісті ситуації, з наступним почерговим обговоренням прийнятого кожною групою рішення.

Зміст ситуації: «На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався». Ймовірні рішення:

а) провести з усіма учнями виховну бесіду, щоб більше ніхто не бігав біля підвіконня;

б) покликати прибиральницю, адже молодші школярі не прибирають у класній кімнаті;

в) провести індивідуальну бесіду з вимогою завтра принести нового вазона.

Варіант 2. Почергове формулювання викладачем майбутнім учителям початкової школи по одному неоднозначному рішенню однієї і тієї самої педагогічної ситуації, зважаючи на брак даних у змісті ситуації, фронтально – для загальної дискусії.

Зміст ситуації: *«На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався».* Неоднозначність рішень, спричинена браком інформації:

а) молодші школярі – рухливі, і цілком природно, що вони бігають класом; проблема у тому, що обладнання класної кімнати повинно розташовуватися з урахуванням цієї особливості дітей;

б) дійсно, молодші школярі не повинні прибирати у класі, але такі елементарні речі як прибирання черепків з допомогою віника і совка, вони можуть і повинні зробити самі;

в) учитель не може вимагати в учня принесення вазона: новий вазон коштує дорого, що може спонукати молодшого школяра до брехні, крадіжки; якщо удома є вазон, то, усе одно, дитина побоїться розповідати батькам правду і візьме вазон без дозволу.

8. СЗ «на аналіз прийнятого рішення»: викладач висловлює припущення щодо правильного рішення, а майбутні учителі початкової школи його або підтверджують, або заперечують.

Зміст ситуації: *«На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався».* Пропозиція викладача: покликати прибиральницю, адже молодші школярі не прибирають у класній кімнаті.

9. СЗ «на пошук інформації»: потреба пошуку додаткової інформації для рішення проблеми.

Зміст ситуації: *«На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від*

цього упав на підлогу. Риночка розбилася». Завдання: з'ясуйте, користуючись інструкцією щодо оформлення класної кімнати у початковій школі, чи можна ставити на підвіконні напроти парт громіздкі кімнатні рослини, і в цілому – кактуси. Примітка: вказівку на документ можна студентам не давати.

10. СЗ «на ускладнення»: поступове ускладнення викладачем ситуаційного завдання у процесі його виконання.

Зміст ситуації: «На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався». Завдання 1. Знайдіть правильний вихід із цієї ситуації.

Ускладнення 1. Однокласник, який хотів допомогти, збираючи черепки глибоко порізав руку. Завдання 2. Прийміть правильне рішення.

Ускладнення 2. Через десять хвилин, на початку уроку, з'ясувалося, що в учня, який зачепив кактус, розпочалася алергічна реакція: руки хлопчика різко вкрилися червоними плямами. Завдання 3. Знайдіть правильний вихід із цієї ситуації.

Примітка: якщо СЗ-ускладнення зробити складником методу кейс-стаді, то рекомендуємо ускладнювати кейси: на першому етапі аналізу студенти отримують простий кейс, а потім поступово на наступних етапах – додаткові обставини, як ймовірні варіанти ускладнення прийняття рішення (інформація про членів родини учасників ситуації; їхній психологічний портрет; причини, що спонукали виникнення педагогічної ситуації тощо).

11. СЗ «на складання алгоритму (схеми)»: самостійне складання алгоритму виходу із поданої ситуації.

Зміст ситуації: «На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався». Завдання: скласти алгоритм виходу із поданої ситуації.

12. СЗ «на передбачення»: передбачення, моделювання, проектування подальшого розвитку подій.

Зміст ситуації: «На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався». Завдання: передбачте, змодельуйте подальший розвиток подій з

кульмінаційної точки зору: що може статися у найгіршому та найкращому випадках.

Ймовірні передбачення:

- в учня розпочалася істерика; учень, який біг позаду, перечепився через кактуса, упав і поранився;
- в учня розпочалася миттєва алергія на кактус тощо; однокласники збіглися на місце події, допомогли йому, самі прибрали черепки і пообіцяли на завтра принести риночку тощо.

13. СЗ «на формулювання власної ситуації».

Варіант 1. Самостійне формулювання майбутніми учителями початкової школи завдання до поданої педагогічної ситуації; сформульоване завдання вони або одразу виконують, або обговорюють власне його правильність.

Зміст ситуації: *«На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався».*

I варіант завдання: сформулюйте завдання до поданої ситуації та презентуйте їх, обґрунтовуючи свій вибір. II варіант завдання: сформулюйте завдання до поданої ситуації та виконайте його.

Варіант 2. Складання аналогічної за зразком поданої педагогічної ситуації.

Зміст ситуації: *«На перерві учень, пробігаючи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, який від цього упав на підлогу. Риночка розбилася. Учень розплакався».*

Завдання: скласти аналогічну до даної педагогічну ситуацію.

Така класифікація дозволяє:

- обирати необхідні СЗ, залежно від тих умінь, якими володіють (або не володіють) майбутні вчителі початкової школи щодо розв'язання педагогічних ситуацій;
- вибудовувати надалі послідовну систему використання ситуаційних завдань на матеріалі тієї чи іншої навчальної дисципліни.

Тому важливою є їх характеристика і встановлення відмінностей між цими видами завдань:

1. Під СЗ «на мобільне рішення» розуміємо найбільш використовувані викладачами для формування у студентів уміння та навички мобільно приймати правильні рішення – короткі ситуаційні міні-завдання. Саме такий вид ситуаційного завдання

використовується у вигляді ситуаційних вправ. Як правило, таке завдання розраховано на 3–5 хв. навчального часу і передбачає нескладний мобільний вибір майбутніми вчителями початкової школи способу дії педагога.

2. У СЗ «на вибір рішення» майбутнім учителям початкової школи пропонується кілька способів прийняття рішення, серед яких один або кілька є повністю правильними.

3. СЗ «на формування умінь» розв'язувати ситуаційні завдання передбачає покроковий пошук виходу із ситуації із запропонованою опорою з переліком дій алгоритму розв'язання педагогічної ситуації:

I рівень завдання: розв'яжіть ситуацію, користуючись розширеним алгоритмом з підказками;

II рівень завдання: розв'яжіть ситуацію, користуючись скороченим алгоритмом з підказками;

III рівень завдання: розв'яжіть ситуацію, користуючись коротким алгоритмом розв'язання педагогічної ситуації без підказок.

4. СЗ «на формування навичок» практичного застосування майбутніми учителями початкової школи отриманих конкретно предметних знань та умінь на практиці (наприклад, продемонструвати уміння переключати увагу учнів фізкультхвилиною або грою).

5. СЗ «на аналіз даних» передбачають виокремлення студентами у процесі аналізу даних найістотнішої інформації стосовно ситуації серед великої маси зайвої. Означене ситуаційне завдання формулюється у вигляді заангажованої зайвою інформацією нескладної за змістом педагогічної ситуації.

6. СЗ «на пошук інформації» складаються таким чином, щоб стимулювати майбутніх учителів початкової школи на пошук додаткової інформації для розв'язання педагогічної ситуації.

7. СЗ «на аналіз прийнятого рішення» пропонує майбутнім учителям початкової школи проаналізувати готове рішення і оцінити його з точки зору оптимальності у даній ситуації. Цей вид завдань дуже важливий для розвитку рефлексійних умінь студентів.

8. СЗ «на складання алгоритму» передбачає самостійне складання майбутніми учителями початкової школи власного алгоритму розв'язання педагогічної ситуації. Це завдання творчого характеру.

9. СЗ «на дискусійне розв'язання» формулюються викладачем одночасно для кількох груп студентів, кожна з яких отримує по одному, але відмінному для кожної групи, неоднозначному рішенню. Після обговорення і оцінки рішення кожною групою відбувається дискусія з почерговим обговоренням рішень, що пропонують різні групи майбутніх учителів початкової школи з метою приходу до консенсусу.

10. СЗ «на обґрунтування» можуть бути сформульовані у вигляді припущення щодо правильного рішення, що висловлює викладач, а майбутні вчителі початкової школи його або підтверджують, або заперечують. Різновидом тут може бути спеціально подане помилкове рішення, яке студенти мають обґрунтовано заперечити.

11. СЗ «на передбачення розвитку подій» вимагають від майбутніх учителів початкової школи передбачення, моделювання, проектування подальшого розвитку подій педагогічної ситуації. Це також завдання творчого характеру.

12. СЗ «на формулювання власної ситуації» передбачає самостійне формулювання майбутніми учителями початкової школи завдання до поданої педагогічної ситуації або формулювання аналогічної за змістом ситуації. Сформульоване завдання вони або одразу виконують, або обговорюються його правильність.

13. СЗ «на ускладнення» передбачають поступове поетапне ускладнення викладачем ситуаційного завдання у процесі його виконання.

Викладачі мають усвідомити, що лише чітке і послідовне формулювання СЗ дозволяє організувати роботу майбутніх учителів початкової школи так, щоб ті:

- по-перше, поступово навчалися самостійно виокремлювати і розв'язувати ситуаційні задачі;
- по-друге, трансформували процес їх розв'язання у нові знання, уміння, навички.

ЧАСТИНА 5

АЛГОРИТМИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

5.1. Види навчальної діяльності студента, які підлягають оцінюванню, пов'язані з розв'язанням педагогічної ситуації (на основі рекомендацій проекту «ТЬЮНІНГ» [45]):

- пошук та опрацювання відповідних матеріалів у бібліотеках і онлайн;
- складання резюме прочитаних матеріалів, які видаються найвідповіднішими щодо певної педагогічної *ситуації*;
- аналіз педагогічної *ситуації*; виокремлення *ситуаційної* проблеми зі змісту педагогічної *ситуації*, на її основі – формулювання та розв'язання *ситуаційної* задачі, тобто прийняття рішення щодо педагогічної *ситуації*;
- спільна (групова, парна) робота студентів над завданням;
- підготовка та виступ із презентацією (усною/письмовою, у парах/групах);
- об'єктивна критика роботи інших та продуктивне використання критичних зауважень з боку інших майбутніх учителів початкової школи;
- рефлексія з елементами самокритики;
- робота в умовах часових обмежень виконання завдання, даного викладачем, без порушення встановлених регламентів та термінів.

5.2. Прийняття рішення як етап розв'язання педагогічної ситуації

Важливим етапом алгоритму розв'язання педагогічної ситуації є прийняття рішення, отриманого шляхом її аналізу – методу як процесу здійснення пошуку правильного рішення. Правильність рішення характеризується як уміння оперативно виокремити у ній ситуаційну проблему, сформулювати та розв'язати ситуаційну задачу на засадах педагогічної етики. Прийняття рішення – це кінцевий результат аналітичної діяльності майбутніх учителів початкової школи щодо розв'язання педагогічної ситуації.

Наприклад, потрібно врахувати такий аспект: у опорних схемах обов'язковими етапами розв'язання педагогічної ситуації є «задача» та «наступна задача». Вважаємо доцільним переформулювати їх логічним: «первинна/вторинна задача» та «стратегічна/масштабна задача». Зазначене підкреслить аналітично-стратегічне призначення цих етапів, адже необхідно врахувати, що може бути сформульовано кілька ситуаційних задач, які потрібно розв'язати (вирішити, виконати), тим самим, прийняти рішення щодо ситуації:

- первинна, вторинна тощо ситуаційні задачі: прийняття негайного рішення («тут і зараз»);
- стратегічна або масштабна ситуаційна задача: що зробити, аби аналогічна педагогічна ситуація більше не повторювалася.

Стратегічна ситуаційна задача виникає тоді, коли вчителю необхідно для забезпечення аналогічної педагогічної ситуації змінювати стратегію своєї діяльності. Наприклад, удосконалити план виховної роботи чи змінити традиційні методи навчання з урахуванням аспектів, що виникли під час ситуації тощо. Масштабна ситуаційна задача потребує не тільки зміни стратегії діяльності вчителя, але й дії у іншому «масштабі»: залучення батьків чи адміністрації школи для вирішення серйозніших проблем (розширення кола позашкільної діяльності з метою залучення до неї учнів, клопотання про додаткові індивідуальні години для навчання певної категорії учнів тощо).

Наприклад, педагогічна ситуація такого змісту: *«Першокласник Сергійко проходив біля підвіконня і ненавмисно зачепив одягом кактуса, який упав на підлогу і риночка розбилася. Хлопчик розплакався»*. У процесі первинного аналізу цієї педагогічної ситуації необхідно:

- виокремити ситуаційну проблему (розплаканий хлопчик через розбиту риночку);
- сформулювати первинну педагогічну задачу (заспокоїти хлопчика, перевіривши, чи немає поранень від кактуса);
- вторинну ситуаційну задачу (забрати кактуса з підлоги та рештки вазона, щоб нічого не перешкоджало педагогічному процесу).

Причому первинна ситуаційна задача – негайна дія. Актуально такі ситуаційні задачі виникають у медичних

педагогічних ситуаціях. Наприклад: «Черговий хлопчик по дзвінку на урок заніс до класу вазу з квітами, у яку набирив води. На порозі класу хлопчик перечепився через поріг, упав, розбиваючи вазу, і поранився». Первинна ситуаційна задача у цьому випадку – надати хлопчику медичну та психологічну допомогу. Вторинних (поточних) ситуаційних задач має бути кілька. Наприклад, в аналізованому випадку: вторинна ситуаційна задача – спокійно організувати початок уроку, друга вторинна – прибрати решту черепків посеред класу, третя – поставити квіти до вази, щоб не пропали. Врешті, масштабна ситуаційна задача, по-перше, з'ясувати, чи не зависокий поріг перед класною кімнатою, по-друге, надалі не давати учням скляний посуд для перенесення з місця на місце: у початковій школі це краще зробити вчительці або техпрацівниці.

Після прийняття рішення (виконання первинної та вторинної ситуаційних задач), необхідно як результат аналізу прийняття рішення сформулювати стратегічну ситуаційну задачу, якої у цьому випадку буде також дві: знайти спосіб пересадження кактуса та в цілому вирішити проблему розташування кімнатних рослин у класі, адже такий вид кімнатної рослини, як кактус, не повинен розташовуватися у межах руху дітей, та й, узагалі, його не бажано тримати у класах, де навчаються молодші школярі.

Отож, виокремлений нами на основі аналізу наукових джерел алгоритм розв'язання педагогічної ситуації пропонуємо розширити так (схема 2–3):

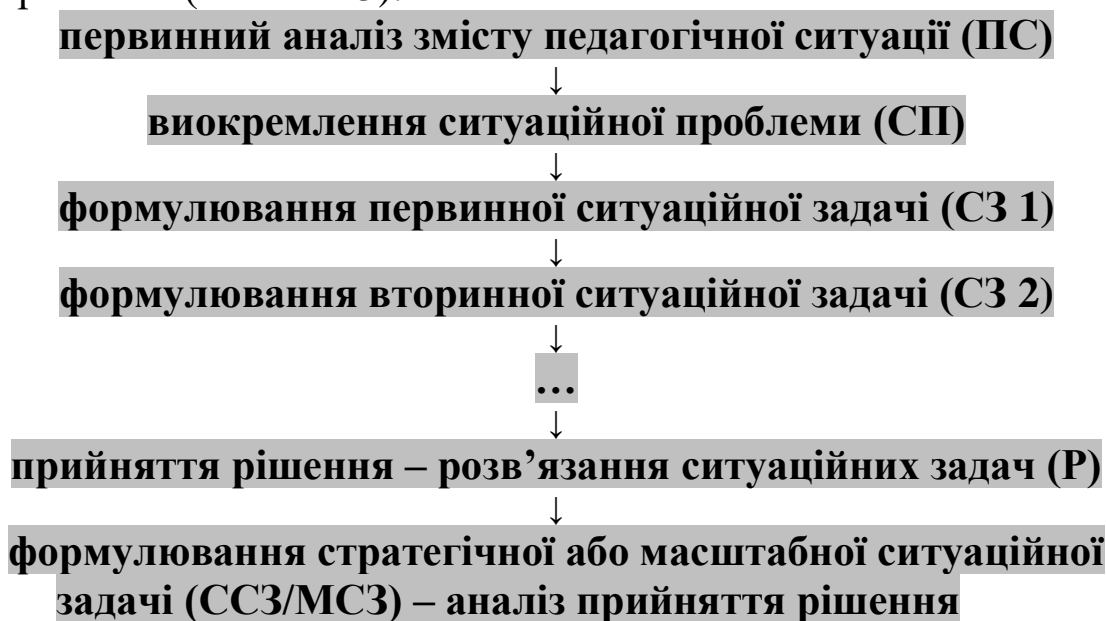

Схема 2. Узагальнений алгоритм розв'язання педагогічної ситуації

Схема 3. Узагальнений алгоритм розв'язання педагогічної ситуації (аббревіатурний варіант)

На прийняття рішення також має впливати суб'єктивний чинник, виокремлений далі у алгоритмі розв'язання педагогічної ситуації як «додаткові обставини». Це момент сумісності технології ситуаційного та технології контекстового навчання: педагогічна ситуація + контекст (додаткові обставини), що робить педагогічну ситуацію контекстового характеру. Саме додаткові обставини – чинник, який кардинально впливає на процес перебігу педагогічної ситуації і вибору рішення щодо неї. Таким чином, майбутніх учителів початкової школи апріорі необхідно навчати виокремлювати та часто передбачати на інтуїтивному рівні додаткові обставини, інколи незначущі на перший погляд у змісті педагогічної ситуації. Наприклад: *«Другокласнику Сашкові, синові дуже сварливої техпрацівниці школи, однокласниця Оля незумисне, у процесі гри, відірвала рукав куртки»*. Додаткові обставини тут треба тільки виокремити: *«дуже сварливої техпрацівниці школи»*.

Щодо прийняття рішення у педагогічних ситуаціях, то майбутні вчителі початкової школи мають усвідомити таке:

1. Правильність розв'язання педагогічної ситуації (прийняття рішення) характеризується як уміння оперативно виокремити у ній ситуаційну проблему, сформулювати та розв'язати ситуаційну задачу на засадах педагогічної етики:

- зберігаючи своє та учнівське фізичне й моральне здоров'я;
- зберігаючи навчальний час;
- не використовуючи непедагогічних прийомів та методів взаємодії із учасниками навчально-виховного процесу:
 - не знижуючи оцінку за знання через погану поведінку;
 - не вдаючись без вагомої причини до записів у щоденник, викликів адміністрації школи до класу, викликів учнів до адміністрації чи батьків учнів до школи;
 - не виганяючи молодших школярів із класу під час навчального процесу тощо.

2. Так як будь-яка педагогічна ситуація виникає, розвивається і нейтралізується у спілкуванні, то й приймати рішення необхідно з урахуванням правил педагогічного спілкування:

- оскільки участь у педагогічній ситуації бере різна кількість учасників, але не менше двох, то й потрібно враховувати усі їхні інтереси (культурологічний, особистісно орієнтований та аксіологічний підходи);
- переважна частина педагогічних ситуацій виникає з колективним аспектом: у колективі або стосовно колективу; отже, для уникнення педагогічних ситуацій та швидкого їх розв'язання необхідно, насамперед, потурбуватися про формування колективу на рівнях учнів, їхніх батьків, педагогічних працівників та ін.;
- центральною особою педагогічної ситуації має виступати особистість молодшого школяра; отож, прийняття рішення повинне здійснюватися вчителем початкової школи з використанням знань вікової психології.

3. У процесі прийняття рішення щодо педагогічної ситуації необхідно уникати:

- оцінних стереотипів, негативних навіювань з боку інших стосовно особистості молодшого школяра (наприклад, «Брат цього учня – такий бешкетник!»);
- прийняття рішень за умови мінімальної інформації про учня, особливо занадто категоричної (наприклад, покарання за запізнення учня на перший урок, не знаючи, що він мешкає у сусідньому селі);
- надмірної емпатії, що неминуче призведе до стійкого ліберального стилю спілкування з молодшими школярами – професійної неспроможності утримати дисципліну у класі.

До теоретичного матеріалу поняття «педагогічна ситуація» належить інформація про врахування чинників, які можуть впливати на результат прийняття рішення стосовно педагогічної ситуації. До таких чинників зараховано:

- ціннісні орієнтири (загальнолюдські, професійні) майбутніх учителів початкової школи;
- психологічна атмосфера під час заняття;
- установки на результат (позитивні чи негативні) розв'язання педагогічної ситуації;

- система взаємодії партнерів по виконанню ситуаційного завдання;
- індивідуальні особливості майбутніх учителів початкової школи як учасників процесу розв'язання педагогічної ситуації;
- робочі поточні навчальні ситуації – обставини, які виникають поточно у процесі виконання студентами ситуаційних завдань;
- спосіб презентації результатів виконання ситуаційного завдання (відео-, аудіопрезентація; записи на дошці; драматизація).

Нами запропоновано такі способи миттєвого розв'язання педагогічної ситуації, зокрема для виконання ситуаційних вправ (для розв'язання первинної (вторинної) ситуаційної задачі за принципом: «тут і зараз»):

1. Використання педагогічно виважених міміки, жестів, рухів.
2. Використання педагогічно виваженого погляду.
3. «Тиша» – словесна зупинка вчителя.
4. «Словесне звертання» – педагогічно виважене звертання до учня по імені, щоб привернути його увагу, або звертанням типу «Молодець», «Оце так!» тощо. При цьому категорично необхідно уникати звертання до учнів за прізвищами.
5. «Пряме ігнорування» – виокремлення ситуації, не звертання на неї уваги, бо вона того не варта (наприклад, незумисне падіння ручки на підлогу, шурхіт сторінок підручника).
6. «Приховане ігнорування» – виокремлення ситуації, без зовнішнього вияву реакції вчителя. Використовується тоді, коли учень зумисне створює ситуацію і прагне спеціально привернути увагу учителя.
7. «Переключення уваги» – перехід від одного виду діяльності до іншого. У початковій школі найчастіше можна переключити увагу цікавими завданнями та грою, фізкультхвилиною.
8. «Усунення проблеми» – усунення причини виникнення ситуації (розсаджування учнів, які постійно розмовляють між

собою; вилучення в учня мобільного телефону, яким він грається тощо).

9. «Використання з навчальною метою», наприклад, реакції дітей на перший сніг: складання казки про сніг, пригадування віршів про сніг, складання задачі про сніжинки тощо.

10. «Гумор» – гумористична реакція на події (наприклад, коли учень пригрозив учительці, що тато зробить з неї котлету, та відповіла: «Де ти бачив, щоб з кісток робили котлети?»).

11. «Хитрість» – розуміння учнівської хитрості, але не подавання виду, а відповідно «хитрування» (наприклад, коли учениця скаржиться, що не може писати, бо болять руки, «співчутливо» запропонувати їй відпочити на уроці, а потім попрацювати на перерві).

12. «Гуманізм» – максимальна орієнтація у прийнятті рішення на збереження гідності учня та захисті його прав.

13. «Домовленість» – складання прямої домовленості на виконання певної роботи у обмін на щось інше, якусь обіцянку.

14. «Попередження» – первинне попередження про покарання у разі повторного порушення (наприклад, попередження про пересаджування учня за іншу парту тощо).

15. «Покарання» – дотримання попередження та покарання.

5.3. Алгоритм виконання ситуаційного завдання

Алгоритм виконання ситуаційного завдання такий: ознайомлення із завданням → вибір студентами або викладачем способу навчальної взаємодії → розподіл обов'язків щодо його виконання у парах, групах (якщо завдання не виконується індивідуально) → виконання завдання → презентація результатів виконання → аналіз результатів → рефлексія.

Виконання ситуаційних завдань може здійснюватися такими способами:

1. Якщо ситуаційне завдання закінчено висловом «Порядок дій вчителя», то далі у порядку нумерації студенти описують алгоритмічні дії вчителя.

2. Якщо ситуаційне завдання закінчено висловом «Варіанти дій вчителя», то необхідно написати кілька варіантів прийняття рішення стосовно педагогічної ситуації.

Для урізноманітнення видів навчальної діяльності можна запропонувати «живу педагогічну ситуацію», запросивши молодшого школяра (краще гіперактивного) на заняття до майбутніх учителів початкової школи з метою безпосереднього створення ним педагогічних ситуацій та тренування студентів у швидкості їх розв'язання.

Якщо подається алгоритм педагогічної ситуації, то необхідно його виконувати згідно, але без нумерації етапів. Наприклад (далі подаємо приклад розв'язку такої педагогічної ситуації: курсивом – записи розв'язання ситуації студентами, після стрілочки – етап повного розв'язання педагогічної ситуації, зазначеного нами) за алгоритмом № 1 (див. далі):

Йде урок. У класі – тиша. Раптом чується цокання під партою: Сергійко грається машинкою. Ваші дії.

1. *Зміст педагогічної ситуації* → зміст педагогічної ситуації (ПС).

Для вчителя ця ситуація є спонтанною → спосіб виникнення педагогічної ситуації.

Відбувається в класі, на уроці → місце виникнення педагогічної ситуації.

2. *Йому потрібно якимось зреагувати, аби не дати Сергійку погратися машинкою (СП) і разом із тим така ситуація більше не повинна повторюватись (СЗ1)* → визначення мети розв'язання педагогічної задачі – стратегічної лінії цього відрізка діяльності вчителя.

3. *Вчитель миттєво аналізує ситуацію, що керує хлопчиком: невитриманість, заганість, відсутність інтересу до навчання (СП)* → миттєвий аналіз педагогічної ситуації → ситуація виникла незаплановано з боку учня: йому стало сумно на уроці і він відволікся.

На цьому етапі головною метою учня є: погратися машинкою, а вчителя – не дати йому цього зробити → формулювання установок ситуаційної діяльності усіх учасників педагогічної ситуації.

4. *Можливі варіанти розв'язку задачі (Р)* → вибір варіантів розв'язку ситуації:

- *радісним голосом повідомити учнів, що Сергійко зробив їм подарунок, і на перерві усі по черезно будуть гратися машинкою;*

- просто підійти до хлопчика і ніби нічого не сталося продовжувати урок, поклавши руку йому на плечі;
- викликати Сергійка до дошки розв'язувати якусь дуже цікаву задачу.

У цій ситуації вчитель швидко зреагував за допомогою педагогічного оптимізму, емоційної стабільності, швидкості реакції, вийшов з цієї ситуації способами гумору, хитрості, переключення уваги → вияв внутрішньої техніки вчителя у процесі аналізу педагогічної ситуації.

Виявлення зовнішньої техніки цього вчителя є вміння керувати тілом, емоціями, мовленням → вияв зовнішньої техніки вчителя у процесі аналізу педагогічної ситуації.

5. У результаті хлопчик перестав гратися машинкою, йому стало соромно, адже був урок → результат розв'язування педагогічної задачі та аналіз результату.

Можна запропонувати майбутнім учителям початкової школи дуже докладне, навіть багатетапне розв'язання педагогічної ситуації: опис змісту з розв'язком або без нього (і тоді буде дещо змінений алгоритм) → бачення ситуації різними учасниками та сторонніми особами → бачення мотиву ситуації → інтерв'ю у різних учасників та сторонніх людей щодо розвитку подій → загальне обговорення отриманої інформації → резюме (вердикт) студентів → аналіз результатів неправильного розв'язання педагогічної ситуації.

5.4. Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації № 1
(розширений та уточнений на основі схеми розв'язання педагогічної ситуації,
запропонований у підручнику [43])

Короткий зміст педагогічної ситуації: _____

№	Момент переходу ситуації у задачу	Назва етапу педагогічної ситуації	Дії, стан учасників педагогічної ситуації					
			Учень	Учні	Вчитель	Батьки	Інші учасники	
1.	Ситуація	Виникнення ситуації: а) спосіб (спонтанно, заплановано – <i>потрібне підкреслити</i>); б) місце виникнення: _____ в) додаткові обставини: _____ г) тип ситуації: навчальна (дидактична), правова, дисциплінарна, комунікативна, медична, побутово-технічна, курйозна, соціальна, мішана (<i>потрібне – підкреслити</i>).	* * *	* * *	* * *	* * *	* * *	
2.	Ситуація	Виявлення ситуації: реагування, тобто мобілізація сил, або байдужість (<i>підкреслити навпроти кожного учасника ситуації</i>)	реагування або байдужість	реагування або байдужість	реагування або байдужість	реагування або байдужість	реагування або байдужість	реагування або байдужість
3.	Ситуаційна проблема	Миттєвий аналіз – усвідомлення мотиву, тобто пошук відповіді на запитання: «Чому виникла ситуація?»						

№	Момент переходу ситуації у задачу	Назва етапу педагогічної ситуації	Дії, стан учасників педагогічної ситуації			
			Учень	Учні	Вчитель	Батьки
4.	Ситуаційна проблема.	<p>Пошук шляхів (способів) виходу із ситуації (зазначити навіпроти кожного учасника ситуації):</p> <p>а) формулювання установки, тобто головної стратегії подальших дій («Що треба зробити?»);</p> <p>б) передбачення кульмінації, тобто найгіршого варіанту розвитку ситуації («Що може бути?»).</p>				
5.	Первинна ситуаційна задача.	<p>Практична реалізація рішення:</p> <p>пошук способів виходу із ситуації (записати усі ймовірні способи виходу із педагогічної ситуації) та вибір одного (кількох) із способів виходу із ситуації (підкреслити вибраний спосіб виходу із педагогічної ситуації).</p>				
6.		<p>Результати розв'язування, тобто реакція учасників на обраний спосіб виходу із педагогічної ситуації та подальші дії (зазначити навіпроти кожного учасника ситуації).</p>				
7.	Стратегічна ситуаційна задача.	<p>Аналіз результату, тобто висновки вчителя, пошук відповіді на запитання: «Яких заходів необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше ніколи не виникала?»</p>				

Факультет: _____ Курс _____ Група: _____ Прізвище, ім'я студента, який виконав роботу: _____.

5.5. Схема розв'язання педагогічної ситуації № 2

Короткий зміст педагогічної ситуації	Вид педагогічної ситуації за характером змісту подій <i>(потрібно підкреслити)</i>	Мотив виникнення педагогічної ситуації	Обраний спосіб виходу із педагогічної ситуації <i>(потрібно підкреслити)</i>	Детальний опис обраного способу виходу із педагогічної ситуації	Стратегічна ситуаційна задача, тобто заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше не виникала.
	<ul style="list-style-type: none"> • Навчальна (дидактична) • Комунікативна. • Медична. • Побутово-технічна. • Курйозна. • Соціальна. • Правова. • Дисциплінарна. • Мішана. 		<ul style="list-style-type: none"> • Міміка, жести, рухи. • Погляд. • Тиша. • Словесне звертання. • Пряме ігнорування. • Приховане ігнорування. • Переключення уваги. • Усунення проблеми. • Гумор. • Хитрість. • Гуманізм. • Попередження. • Покарання. 		

Факультет: _____ . Курс ____ Група: ____ . Прізвище, ім'я студента, _____ який виконав _____ роботу:

_____ .

5.6. Схема розв'язання педагогічної ситуації № 3

Короткий зміст педагогічної ситуації	Вид педагогічної ситуації за характером змісту подій	Мотив виникнення педагогічної ситуації	Детальний опис обраного способу виходу із педагогічної ситуації	Стратегічна ситуаційна задача, тобто заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше не виникала.

Факультет: _____ . Курс ____ Група: ____ . Прізвище, ім'я студента, _____ який виконав _____ роботу:

_____ .

5.7. Схема розв'язання педагогічної ситуації № 4

№ етапу	Назва етапу виходу із ситуації	Сутність етапу виходу із ситуації
I. Педагогічна ситуація	Зміст педагогічної ситуації	
II. Педагогічна ситуація	Спосіб виникнення педагогічної ситуації	
III. Педагогічна ситуація	Місце виникнення педагогічної ситуації	
IV. Ситуаційна проблема 1	Миттєвий аналіз педагогічної ситуації	
V. Ситуаційна задача 1	Визначення мети виходу із педагогічної ситуації – стратегічної лінії даного відрізка діяльності вчителя, тобто задача тільки цієї ситуації – вузьковирішувана задача	
VI. Ситуаційна задача 2	Формулювання установок ситуаційної діяльності усіх учасників педагогічної ситуації	
VII. Ситуаційна задача 3	Вибір варіантів виходу із ситуації:	
VIII. Ситуаційна задача 4	Вияв внутрішньої техніки вчителя у процесі виходу із педагогічної ситуації	
IX. Ситуаційна задача 5	Вияв зовнішньої техніки вчителя у процесі виходу із педагогічної ситуації	
X. Результат	Результат виходу із педагогічної ситуації.	
XI. Стратегічна ситуаційна задача	Заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше не виникала.	

5.8. Опорний сигнал аналізу поведінки учителя й учня у ситуації, що виникла спонтанно [43, с. 47–48]

Учитель	Учень
I. Виникнення ситуації: спонтанне	I. Виникнення ситуації: спонтанне
II. Психологічний стан: стрес	II. Психологічний стан: стрес
III. Пошук виходу із ситуації (стресу): усвідомлено: - мобілізація сил; - формування установки (наприклад, неправильної установки: «Учень випробовує моє терпіння та уміння»).	III. Пошук виходу із ситуації (стресу): неусвідомлено: - мобілізація сил; - формування установки (самозахист, зворотна реакція на неправильну установку: «Учитель – суперник»).
IV. Постановка мети, пошуки варіантів рішення: свідомо	IV. Постановка мети, пошуки варіантів виходу із ситуації: несвідомо
V. Спрямування особистості вчителя Професійні знання Педагогічна техніка Здібності	↔ ↔
VI. Результат розв'язання ситуації: - психологічний стан: розвантаження - аналіз - висновки - перспектива (установка).	VI. Результат розв'язання ситуації: - психологічний стан: розвантаження - аналіз - висновки - установка на майбутнє.
НАСТУПНА ЗАДАЧА	

5.9. Опорний сигнал аналізу поведінки вчителя та учня у ситуації, підготованої учнем [43, с. 48–49]

Учитель	Учень
	<p>I. Виникнення ситуації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - постановка мети - формування установки, мобілізація сил та настрою - «режисура» ситуації – вибір місця, часу, способу дії.
<p>II. Психологічний стан: стрес</p>	<p>II. Психологічний стан</p>
<p>III. Відповідь учителя: усвідомлено:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мобілізація сил; - формування установки. 	<p>III. Дії учня: свідомо</p>
<p>IV. Постановка мети (оволодіння ситуацією, використання її виховного потенціалу), пошуки варіантів рішення</p>	
ЗАДАЧА	
<p>V. Спрямування особистості вчителя</p> <p>Професійні знання</p> <p>Педагогічна техніка</p> <p>Здібності, уміння</p>	<p>↔</p> <p>↔</p>
<p>VI. Результат розв'язання ситуації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвантаження після стресу - висновки - аналіз - перспектива (установка на майбутнє). 	<p>VI. Результат розв'язання ситуації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - психологічний стан: розвантаження - висновки - аналіз - перспективи на майбутнє, установка на майбутнє.
НАСТУПНА ЗАДАЧА	

5.10. Опорний сигнал аналізу поведінки вчителя й учня у ситуації, створеної вчителем [37, с. 49–50]

Учитель	Учень
ЗАДАЧА І	
<p>I.</p> <ul style="list-style-type: none"> - постановка мети - формування установки, мобілізація сил, створення творчого самопочуття - «режисура» ситуації: вибір засобів, місця, часу, варіантів дій, попередній аналіз 	
<p>II. Дія (свідомо)</p> <p>Спрямування особистості</p> <p>Професійні знання</p> <p>Педагогічна техніка</p> <p>Здібності, уміння</p>	<p>II. Відповідь на дію:</p> <p>несвідомо – стрес</p> <p>Формування установки</p> <p>Мобілізація сил</p> <p>Постановка мети</p> <p>Пошук виходу із ситуації</p>
ВІТДАЧА	
<p>III. Результат-розв’язання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - психологічний стан: розвантаження після спланованих дій - аналіз - висновки - перспективи, формування установки на майбутнє. 	<p>III. Результат-розв’язання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - психологічний стан: розвантаження після стресу - аналіз - висновки - перспективи, формування установки на майбутнє.
НАСТУПНА ЗАДАЧА	

5.11. Схема аналізу педагогічної діяльності з точки зору уміння правильно розв'язувати педагогічні ситуації

I. Коротка характеристика особистості вчителя:

Стаж роботи: _____

Спеціальність: _____

Кваліфікація: _____

II. Основні положення досвіду:

Педагогічне кредо: _____

Методична тема, над якою працює: _____

№	Якості особистості вчителя	К-ть балів (0–5)	Примітки
1	Гуманізм		
2	Теоретична компетентність		
3	Методична компетентність		
4	Уміння створити психологічний комфорт		
5	Педагогічний оптимізм		
6	Впевненість у собі		
7	Емоційна стабільність		
8	Цілеспрямованість, рішучість		
9	Швидкість реакції		
10	Контакт очей		
11	Уміння керувати тілом		
12	Рівень мовлення		
13	Рівень спілкування		
14	Педагогічна інтуїція		
15	Культура зовнішнього вигляду		
	Загальна кількість балів		

Влучні вислови вчителя (цитати):

Короткий зміст педагогічних ситуацій, які найчастіше виникали на уроках:

Загальна к-ть педагогічних ситуацій, що виникла на одному уроці:

К-ть правильних виходів із педагогічних ситуацій за один урок:

К-ть неправильних виходів із педагогічних ситуацій за один урок:

Способи найчастішого виходу із педагогічних ситуацій: _____

Власні висновки щодо аналізованої педагогічної діяльності:

5.12. Алгоритм розв'язання педагогічної ситуації за Л. Спіріним [44, с. 32–35]

I. Характеристика суспільно-виховного середовища: місце педагогічної дії; констатування позитивного або негативного впливу соціального мікросередовища; приблизна оцінка рівня вихованості групи (колективу).

II. Виявлення об'єктів і суб'єктів виховання, їхня педагогічна характеристика: об'єкти виховання запропонованої педагогічної ситуації; суб'єкти виховання цієї педагогічної ситуації; порядок суб'єктів виховання за педагогічною значущістю; основні якості об'єкта педагогічного впливу (погляди, ідеали, риси характеру, потреби, вчинки, навички, почуття, переконання тощо); обґрунтування наявності кожної з указаних якостей за допомогою аргументів, узятих з проаналізованої педагогічної ситуації; оцінка кожної якості; розташування об'єктів виховання і якості вихованців за їхньою педагогічною значущістю; конкретні соціальні і психологічні причини, що викликали ці якості у поведінці вихованця; розташування виявлених причин у порядку їх педагогічної значущості у спеціальній таблиці.

III. Характеристика стосунків у педагогічній ситуації, що має місце між: особистістю і особистістю; особистістю і колективом; колективом і особистістю; колективом і колективом. Які стосунки за змістом та формою мають місце?

IV. Конкретизація виховних цілей і змісту виховання, що припускає прогноз результатів виховного впливу: кінцевий стан об'єкта виховання; конкретна мета виховної дії для кожного об'єкта виховання; характеристика змісту виховного впливу (розумове, наукове, моральне, патріотичне, трудове, естетичне, фізичне).

V. Формулювання педагогічних проблем (питань): педагогічні проблеми (питання), які виникли в цій ситуації; логічна послідовність відповідно до процесу розв'язання задачі.

VI. Аналіз педагогічних рішень: який педагогічний вплив мали вихователі на окремих вихованців, на групи, на колективи, встановлюючи зв'язок між виховним впливом і його педагогічними результатами; методи і прийоми, які обрав

провідний суб'єкт виховання; види діяльності, які обрав провідний суб'єкт виховання; організаційні форми діяльності, які обрали вихователі; рішення, яке прийняв провідний вихователь за діями вихованців; яке рішення прийняв провідний вихователь за своїми діями у виховному процесі, за діями інших суб'єктів виховання.

VII. Аналіз виконання організаційної роботи вихователя. Дати детальнішу характеристику практичної діяльності вихователя: Яким чином надається навчально-виховна інформація школярам; які практичні завдання пропонуються учням і як це робиться; як вихователь здійснює керівництво практичною діяльністю учнями; як здійснюються дії з внутрішньої координації педагогічної системи (регулювання стосунків між вихователем і вихованцями); як здійснюється зовнішня координація діяльності педагогічної системи (зв'язок вихователя з іншими колективами); як здійснюються контроль і врахування діяльності вихованців; як вихователь спирається на колектив, на актив учнів.

VIII. Загальні оцінки результатів педагогічного впливу. Дати оцінку результатам педагогічного впливу, вказуючи: рівень досягнення мети педагогічного впливу і його міра; положення педагогічної теорії (принципи, методика тощо), які були вдало використані; помилки, недоліки, які були допущені у вихованні, що проявилися; знання, навички, уміння, яких бракує вихователю; позитивний і негативний досвід виховання, який з цієї ситуації варто врахувати в подальшій роботі.

5.13. Методичні рекомендації щодо обговорення педагогічних ситуацій з батьками (за Н. Волковою [21])

1. Основна мета застосування педагогічних ситуацій при формуванні педагогічної культури батьків – активізація уваги, сприймання матеріалу, стимуляція до обміну досвідом з певних проблем, адже цей метод дає змогу батькам стати співучасниками конкретних подій, переносить їх у певну життєву ситуацію.

2. Плануючи обговорення педагогічних ситуацій, учитель повинен певним чином підготуватись до нього.

3. Вибираючи педагогічну ситуацію, треба звернути увагу на її складність і наявність неоднозначного розв'язку, аналіз якої становить певну суб'єктивну трудність.

4. Ситуації добираються за тематичним принципом і повинні бути пов'язані з проблемою заняття.

5. Не варто зачитувати батькам під час лекції для підкріплення того чи іншого вихідного положення певні педагогічні ситуації.

6. Не можна вчителю самому робити аналіз педагогічної ситуації, не залучаючи до цього батьків, не з'ясовуючи їхню точку зору.

7. До кожної ситуації бажано розробити запитання, які допоможуть залучити батьків до обговорення, висловлення їхніх думок, міркувань. Наприклад, при розгляді проблеми «Типові помилки в сімейному вихованні» батькам для обговорення можна запропонувати таку ситуацію: «У вашого сина з'явився товариш, з вашої точки зору не дуже добрий хлопчина: якась дивна зачіска, недоладно одягнений...».

8. Після ознайомлення батьків з текстом ситуації можна запропонувати запитання: «Яку позицію зайняли б Ви?».

9. З метою активізації батьків, залучення їх до колективного обговорення, полегшення вступу до дискусії можна також запропонувати кілька варіантів відповідей на запитання:

- «Я б категорично заборонив сину дружити з цим хлопцем. Такі діти нічому хорошому навчити не можуть. І свою думку з цього приводу висловив би негайно».
- «Що це за незнайомий хлопчик? Адже в тебе є товариш, з яким ти давно дружиш. Ти б краще з ним не водився. В усякому разі не приводь його до нас додому».

- «Я не хочу тобі диктувати свої погляди на вибір друзів, але, по-моєму, треба відповідальніше ставитись до того, кого ти приводиш у дім».
- «Що батьки зараз можуть сказати своїм дітям? Я вважаю за краще не втручатись у такі справи, все одно це ні до чого не приведе».

10. Після вибору батьками своєї позиції можна розглянути можливі наслідки дій у кожному конкретному варіанті.

11. Учитель повинен займати певну нейтральну позицію, а не «давяти» на батьків своїм авторитетом, проте вміло скеровувати процес обговорення, залучати до нього якомога більше батьків.

12. Свої міркування вчитель може висловити після обговорення, підводячи підсумки, аналізуючи виступи батьків.

5.14. Приклад докладного (повного) розв'язання педагогічної ситуації

Блок I. Зміст педагогічної ситуації. *«Йде урок. У класі тиша. Раптом чується шелест паперу. Андрійко розгортає цукерку».*

I етап. Виникнення ситуації:

а) спосіб виникнення педагогічної ситуації: *для вчителя ця ситуація є спонтанною;*

б) місце виникнення: *відбувається у класі, на уроці;*

в) додаткові обставини: *не вказано.*

г) тип ситуації: *дисциплінарна.*

II етап. Виокремлення педагогічної ситуації (реагування або ігнорування педагогічної ситуації): *учителю потрібно якимось зреагувати, аби не дати Андрійку з'їсти цукерку, разом із тим не налякати дитину і зробити так, щоб аналогічна педагогічна ситуація більше не повторюватись.*

Блок II. Виокремлення ситуаційної проблеми.

III етап. Миттєвий аналіз педагогічної ситуації: *учитель миттєво аналізує ситуацію: що керує хлопчиком (голод, невтриманість, недисциплінованість тощо)? Або ситуація виникла заплановано з боку учня і він намагається порушити дисципліну в класі і подивитись на реакцію вчителя, або ж педагогічна ситуація відбулася спонтанно з причини відчуття Андрієм легкого голоду.*

Блок III. IV етап. Формулювання первинної ситуаційної задачі (прийняття рішення за принципом «тут і зараз»).

а) формулювання установок («Що треба зробити?»), тобто ситуаційних задач Андрійка та вчителя як учасників педагогічної ситуації: *головна мета учня – з'їсти цукерку, а вчителя – не дати йому цього зробити;*

б) передбачення кульмінації («Що може бути?»), тобто ймовірного розвитку подій у педагогічній ситуації з найгіршим результатом для кожного з учасників: *учитель може вийти із себе та різко поведеться з учнем (накричати, вирвати цукерку з рук тощо); Андрійко може розплакатися, вибігти з класу, засоромитися, чи, навпаки – образитися, і перестати працювати на уроці, а пізніше – без інтересу в цілому ходити до школи.*

IV етап. Прийняття рішення – пошук варіантів розв'язку ситуації. Ймовірні варіанти:

- *радісним голосом повідомити учнів, що Андрійко зробив нам подарунок, і всі ми зараз їстимемо цукерку;*
- *просто підійти до хлопчика і, ніби нічого не сталося, продовжувати урок, поклавши руку йому на плечі;*
- *жартома сказати, ні на кого не дивлячись: «Мені здається, хтось сьогодні дуже голодний, я попрошу в їдальні насипати йому дві порції страви»;*
- *викликати Андрійка до дошки розв'язувати якусь дуже цікаву задачу.*

IV етап. Результати розв'язання (реакція учасників на обраний спосіб виходу із педагогічної ситуації): у результаті хлопчик так і не з'їв цукерку, йому стало соромно, адже був урок, і у поведінці виявилися недисциплінованість та певна нерозважливість учня.

Блок IV. Формулювання стратегічної ситуаційної задачі.

V етап. Аналіз результатів розв'язання педагогічної ситуації (пошук відповіді на запитання: яких заходів треба вжити, щоб аналогічна педагогічна ситуація більше не повторювалася?): провести коротку повчальну бесіду з учнями про непристойність уживання їжі на уроці та на самоті.

5.15. Тестові та контрольні запитання для перевірки рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до розв'язання педагогічних ситуацій

Тести

Тема «Педагогічна ситуація та педагогічна задача»

1. Продовжте речення :

«Ситуація – це обставини...».

«Педагогічна ситуація – це обставини...».

«Педагогічна задача – це ...».

«Ситуаційна проблема – це ...».

«Ситуаційне завдання – це ...».

«Дидактична ситуація – це ...».

2. Напишіть назву 7-и основних етапів аналізу педагогічної ситуації.

3. Напишіть 2 основних способи виникнення педагогічних ситуацій.

4. Назвіть 6 основних типів педагогічної ситуації.

5. На якому етапі аналізу педагогічної ситуації відбувається усвідомлення мотиву, тобто пошук відповіді на головне запитання: «Чому виникла ситуація?»: а) виділення ситуації; б) миттєвий аналіз; в) пошук шляхів виходу із ситуації?

6. Назвіть 10 основних способів прийняття рішення щодо педагогічної ситуації.

Час виконання – 15 хв. Кількість балів – 5.

5.16. Контрольні запитання

Тема «Педагогічна ситуація та педагогічна задача»

- 1.** Дайте тлумачення поняттям «ситуація», «педагогічна ситуація», «педагогічна задача», «ситуаційна проблема», «ситуаційне завдання», «дидактична ситуація».
- 2.** Напишіть та охарактеризуйте основні етапи аналізу педагогічної ситуації.
- 3.** Напишіть та охарактеризуйте основні способи виникнення педагогічних ситуацій.
- 4.** Назвіть та охарактеризуйте основні типи педагогічних ситуацій.
- 5.** На якому етапі аналізу педагогічної ситуації відбувається усвідомлення мотиву, тобто пошук відповіді на головне запитання: «Чому виникла ситуація?».
- 6.** Назвіть та охарактеризуйте основні способи прийняття рішення щодо педагогічної ситуації.

Час виконання – 15 хв. Кількість балів – 5.

ЧАСТИНА 6

ЗБІРКИ СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ

6.1. Ситуаційні вправи, створені на основі медичних педагогічних ситуацій

1. На перерві два хлопчики штовхалися біля вікна. Один другого штовхнув сильніше і той ліктем розбив скло, поранивши руку. На шкільному подвір'ї якраз під цим вікном, гралися молодші школярі, на яких і попадало скло. Діти налякалися, хоча й не травмувалися. Ваші дії.
2. Учні спускалися донизу сходами при цьому бешкетуючи, штурхаючись. Ви йдете позаду них. Раптом один учень сильніше штурхнув однокласника, той покотився вниз, ударився, втратив свідомість. Ваші дії.
3. На уроці фізкультури ваші учні здавали нормативи «стрибки у довжину з розбігу». Одна з учениць, стрибаючи, неправильно поставила перед собою руки, впала на них та зламала руку. Ваші дії.
4. На уроці математики учні почали гратися гострими лінійками. Один учень випадково поранив до крові іншого, той розплакався і різко вдарив кривдника кулаком у око. Ваші дії.
5. На уроці трудового навчання учень випадково порізав ножицями палець. Побачивши кров, злякався і ... зомлів. Ваші дії.
6. На уроці учениці різко стало погано і вона знепритомніла. Упасти на підлогу не встигла, бо її підхопив однокласник. Ваші дії.
7. Посеред уроку вас терміново покликали до телефону. Учні під час вашої відсутності почали галасувати, бігати, у результаті – розбили вазу. Потім вони злякалися і почали швиденько прибирати скло із підлоги. Ви якраз зайшли до

- класу, коли один з учнів глибоко порізав склом собі руку. Ваші дії.
8. Неподалік від школи – напівзруйнований будинок. Учні на перерві вирішили там погратися. Вилізли на другий поверх. Один з них не втримався, впав і зламав собі ногу. Ваші дії.
 9. На уроці трудового навчання в учня, при роботі з лобзиком, зіскочив із деревини інструмент і різонув по вені на лівій руці. Струмком побігла кров. Ваші дії.
 10. На уроці трудового навчання учениця, вишиваючи серветку, ненароком загнала собі голку глибоко під ніготь. Ваші дії.
 11. На перерві учениця гойдалася на турніку, не втрималася, впала, ударившись головою об землю і знепритомніла. Ваші дії.
 12. На перерві учень заліз на високий турнік і, намагаючись перекрутитися на ньому навколо осі, упав горілиць. Встати не може, скаржачись на різкий біль у спині. Ваші дії.
 13. Посеред уроку учень, хворий на епілепсію, почав відповідати, та раптом у нього стався приступ хвороби. Він упав на підлогу, його били судоми. Ваші дії.
 14. Учень, хворий на енурез, посеред уроку сховався під себе. Цього не помітив ніхто, крім вас. Ваші дії.
 15. Ви помітили, що посеред уроку обличчя однієї із учениць стало набувати синюватого кольору, під очима з'явилися глибокі фіолетові «кола». Як тільки запитали про її самопочуття, вона одразу зомліла. Згідно із медичною довідкою дитина абсолютно здорова. Ваші дії.
 16. Після перерви ви помічаєте, що один із учнів шкутильгає на праву ногу. На ваше запитання: «Що

- сталосся?»), хлопчик жартує: «Гойдався!». Наполягаючи на огляді ноги, ви бачите, що під штаниною у хлопчика глибока рвана рана гомілки. Ваші дії.
17. На уроці учень нахилився, щоб дістати ручку, що впала під парту. Рвучко підняв голову і об металеву основу парти розсік брову (рана довжиною 5 см). Із рани швидко почала збігати кров. Ваші дії.
 18. Взимку під час екскурсії у 10-ти градусний мороз ви з учнями обережно переходили кладку на річці. Один із учнів посковзнувся і впав у неглибокий річковий потік. Ваші дії.
 19. Зимового дуже морозного дня учень добирався до школи із сусіднього села, годину очікуючи шкільного автобуса на зупинці. Автобус не приїхав і хлопчик вирішив йти сам. Після другого уроку (на перший він запізнився) хлопчик поскаржився, що не відчуває великих пальців на обох ногах. Коли зняв взуття та носки, ви побачили зчорнілі пальці. Ваші дії.
 20. Під час літньої навчальної екскурсії ви пішли з учнями до лісу. Хлопці з вашого дозволу розпалили багаття. Копирсаючи гілки, що горіли, вони незумисне кинули палаючу гілку дівчинці на ногу, що стояла неподалік. Дівчинка голосно крикнула від болю. Ваші дії.
 21. Дуже морозного зимового ранку учні, які жили далеко від школи, одразу по приходу почали вам скаржитися, що не відчувають рук та вух, демонструючи їх розчервонілими. Ваші дії.
 22. На перерві до вас прибіг Сергійко і вигукнув, що його укусила оса. Ви достеменно знаєте, що його мама померла унаслідок алергії, викликаної укусом осі. Чи є така алергія у хлопчика ви не знаєте. Ваші дії.
 23. Під час навчальної екскурсії на поле одну із учениць укусив за великий палець ноги павук тарантул. Ваші дії.

24. Під час навчальної екскурсії на поле одну із учениць укусила за литку степова гадюка. Ваші дії.
25. Під час навчальної екскурсії до лісу одну із учениць укусив за великий палець ноги вуж. Ваші дії.
26. Одна із учениць систематично після відвідування шкільної їдальні скаржиться на різкий біль у нижній частині живота. Ваші дії.
27. Одна із учениць систематично після відвідування шкільної їдальні скаржиться на ниючий біль у нижній частині живота. Ваші дії.
28. Один із учнів систематично скаржиться на ниючий біль у ділянці серця. Ваші дії.
29. Одна із учениць систематично через годину після відвідування шкільної їдальні скаржиться на ниючий біль у правому боці живота. Ваші дії.
30. Один із учнів систематично скаржиться на різкий головний біль. Ваші дії.
31. Один із учнів систематично скаржиться на ниючий біль у суглобах, на те, що йому важко ходити. Ваші дії.
32. У одного учня систематично тече кров із носа посеред уроку. Ваші дії.
33. Ви помічаєте, що у Оленки часто підвищується температура посеред занять, свідченням чого є почервоніння обличчя, млявість дівчинки, гарячий лоб при дотикові. Ваші дії.
34. Ви засвідчили, що Надійка прийшла до школи із високою температурою, свідченням чого є почервоніння обличчя, млявість дівчинки, гарячий лоб при дотикові. Ваші дії.

35. Під час виконання учнями письмової роботи, ви обходите клас, перевіряючи роботу кожного, щоб допомогти, при цьому низько нахиляєтеся. Раптом помічаєте, що у давно стриженій голові Андрія – педикульоз. Ваші дії.
36. Ви помічаєте, що відмінник Сергійко став часто забалакуватися під час відповіді на уроках. Ваші дії.
37. Посеред уроку учень схопився за серце і упав на підлогу. При першому огляді (прослуховування серця) ви розумієте, що серце зупинилося. Ваші дії.
38. На уроці фізкультури учень виконував норматив з лазіння по канату, не втримався і упав, сильно ударившись головою об підлогу. Ваші дії.
39. Посеред другого уроку (перед відвідуванням шкільної їдальні) учень став себе погано почувати, однак вчителю про це не сказав і його змудило. Ваші дії.
40. Ви помічаєте, що Сашко уже протягом кількох днів занадто часто бігає посеред уроку до туалету. При цьому ви достеменно знаєте, що виходить із класу учень на уроці тільки у крайньому разі. Ваші дії.
41. Наталочка уже тиждень глухо кашляє упродовж усіх уроків. Ваші дії.
42. Кілька учнів класу після п'ятого уроку (через три уроки після відвідування шкільної їдальні) прийшли до вас індивідуально скаржитися на те, що у них біль у ділянці живота, нудота, запаморочення. Ваші дії.
43. Мама одного з учнів-третьокласників повідомила вас про те, що у її сина – енурез, проте вона боїться, що про це дізнається медсестра, а від неї – решта учнів та вчителів. Ваші дії.

44. Мама одного з учнів-третьокласників повідомила вас про те, що у її сина – порок серця, проте вона боїться, що про це дізнається медсестра, а від неї – решта учнів та вчителів. Ваші дії.
45. Мама одного з учнів-третьокласників повідомила вас про те, що у її сина – гельмінти, проте вона боїться, що про це дізнається медсестра, а від неї – решта учнів та вчителів. Ваші дії.
46. Мама одного з учнів-третьокласників повідомила вас про те, що у її сина – поганий зір, проте вона боїться, що про це дізнається медсестра, а від неї – решта учнів та вчителів. Ваші дії.
47. Мама одного з учнів-третьокласників повідомила вас про те, що у її сина – туберкульоз закритої форми, проте вона боїться, що про це дізнається медсестра, а від неї – решта учнів та вчителів. Ваші дії.
48. Учень зайшовши зранку до класу повідомив однокласникам, демонструючи криваву рану: «Коли я йшов до школи, до мене підбіг собака, вкусив за щиколотку і побіг далі!». Ваші дії.
49. Після уроку вчителька на перерві вийшла з класу. Діти почали гратися, бігати по класі. Один учень біг через клас і впав. У нього почала боліти рука. Він не міг нею повернутися. Але, коли вчителька зайшла до класу і запитала, що трапилось, хлопчик сказав, що його пхнув однокласник. Діти стверджують, що його ніхто не пхав. Дії вчителя.
50. Серед уроку учень ненароком упав із стільця, вдарився головою і почав плакати: злякався. Ваші дії.
51. У школі, на перерві, у зимовий морозний день учень початкової школи провалився до пояса у яму з водою, покритою кригою. Ваші дії.

52. На уроці фізичного виховання учень упав із каната і зламав руку. Ваші дії.
53. На уроці, під час фізкультхвилинки, один учень, стрибаючи, падає і збиває дівчину, яка стояла біля нього, і та дівчина підвертає ногу. Ваші дії.
54. Під час уроку учениця відчула біль у правому боці. Дівчинці дуже погано. Вона стверджує, що це – апендицит. Ваші дії.
55. Учні гралися у класі. Один з учнів впав і розбив брову об цвях, який був погано забитий у підлогу. Ваші дії.
56. Учень йшов до класу; раптом двері відчиняються, і ручка дверей ударяє учня по лобі. Ваші дії.
57. На уроці ученицю окликнули із задньої парти, вона різко обернулася і розбила носа об парту, бо та була значно вищою за її. Потекла кров із носа. Ваші дії.
58. Учениця на перерві в спортивному залі вилізла на драбину, але відхилилася планка (була тріснута). Коли учениця повисла на ній, планка взагалі зламалася, вона впала і зламала руку. Ваші дії.
59. Учень біг із класу в коридор, а в цей час інший учень виходив з класу. Перший учень ударився об двері і вивихнув ногу. Ваші дії.
60. Учень на уроці з невідомих причин встав і вдарив в обличчя іншого учня, який сидів за останньою партою. Ваші дії.
61. Учень у їдальні, обідаючи, вдарив чимось сусіда, який його штовхнув і той поперхнувся. Ваші дії.
62. На уроці дитина раптом знепритомніла. Ваші дії.

63. На уроці фізичного виховання без вашого дозволу першокласник Миколка виліз на руколаз і впав з нього, при цьому розбив собі носа та коліна. Ваші дії.
64. На уроці трудового навчання діти працювали з ножицями, голкою і тканиною. Один учень узяв неправильно ножиці (гострими кінцями до себе у бік живота), а його випадково штовхнув товариш. Учня було неглибоко поранено. Ваші дії.
65. Учениця чіпляла гардини в класі, стоячи на стільці, який у свою чергу стояв на парті. Дівчинка ступнула мимо стільця і по інерції почала падати. Завдяки тому, що дівчинка схопилася за гардину, падіння не відбулось, але карниз з одного боку відпав та роздер учениці руку. Ваші дії.
66. Діти, граючись на перерві в коридорі, розбили горщик з вазоном. Горщик, падаючи, впав дитині на голову. Ваші дії.
67. На уроці фізкультури учень виліз на брусся, впав і зламав руку. Ваші дії.
68. Учень під час екскурсії пив з відра воду, а інший підійшов і штовхнув. Учень набрав повен рот і ніс води, закашлявся. Ваші дії.
69. На уроці трудового навчання, який проходив у майстерні, учні вистругували на станку дерев'яні вироби. Один учень випадково зрізав собі живого півнігтя на руці. Ваші дії.
70. Учень на перерві біг по класу, зачепив стенд, що упав і розбив іншому учневі голову. Ваші дії.
71. Під час перерви одному з учнів випадково набили гулю, він прийшов на урок, запізнившись. Ваші дії.

72. Учень, вийшовши в туалет, повертається з фізичними пошкодженнями (синцями на обличчі). Ваші дії.
73. На уроці природознавства вчителька вирішила повести дітей не екскурсію до парку, який знаходився далеко від школи. Коли вони вийшли із школи, то помітили, що збирається дощ. Коли вони були вже в парку, почався дощ. Повертаючись до школи, усі діти змокли. Дії вчителя.
74. Покинувши дітей на уроці, вчителька вийшла з класу поговорити по телефону. Діти розбили вазу на учительському столі, один з учнів, збираючи скло, порізав руку. Вчителька, зайшовши в клас, побачила кров на руці учня. Дії вчителя.
75. Під час уроку української мови Андрійко грався ручкою і попав ковпачком сусідові в око, який почав плакати. Ваші дії.
76. Спускаючись із другого поверху, Сергійко штовхнув Сашка, той впав та отримав вивих ступні. Ваші дії.
77. На уроці математики, коли учитель писав на дошці назву нової теми, учень за задньою партою гойдався на стільці. Раптом спинка стільця не витримала навантаження і розламалась – учень упав, перевернувшись на себе парту, в результаті чого травмувався: почав скаржитися на різкий біль у ділянці ребер та кашляти. Ваші дії.
78. На перерві двоє учнів штовхалися біля вікна. Один учень сильніше штовхнув іншого, і той вибив скло у вікні і глибоко порізав руку від плеча до кисті. Ваші дії.
79. Взимку діти гралися в сніжки, один учень заховав у сніжку камінці і кинув у іншого, який знепритомнів одразу, як той влучив у голову. Ваші дії.
80. Учитель кричить на учня, а той, злякавшись, втрачає свідомість. Дії вчителя.

81. На уроці трудового навчання дитина поранила руки, і виступила кров, від цього декілька дітей втратили свідомість. Ваші дії.
82. Проводячи урок, учитель помічає, що один з учнів зблід. Дії вчителя.
83. На уроці у початковій школі за однією партою сиділи хлопчик і дівчинка, які постійно билися і сварилися на уроці. Одного разу дівчинка пробила ручкою хлопцеві руку до крові. Ваші дії.
84. Покинувши дітей на уроці, вчителька вийшла з класу поговорити по телефону. Діти розбили вазу на учительському столі, один з учнів, збираючи скло, порізав руку. Вчителька, зайшовши до класу, побачивши кров на руці учня, знепритомніла. Як потрібно діяти вчительці з іншого класу, яку викликали учні на допомогу?
85. На уроці математики учень, відповідаючи коло дошки, втрачає свідомість. Ваші дії.
86. Під час перерви Микола розбив собі голову, падаючи із турніка. А в школі в цей час була відсутня медсестра. Ваші дії.
87. На перерві хлопчики пішли на спортмайданчик. Один з них висів на турніку, несподівано впав і зламав обидві руки. Ваші дії.

6.2. Ситуаційні завдання (з варіантами рішень)

Ситуаційне завдання № 1:

Ви пояснюєте новий матеріал. Бешкетник Сашко під час Вашої розмови напівголосно тупає ногами під партою. Коли припиняєте промову – Сашко перестає тупати ногами і т. д.

Ваші дії:

- а) висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто не наважувався так зробити;
- б) не звертати увагу: незабаром йому набридне;
- в) насваритися і наказати завтра прийти до школи з батьками;
- г) викликати директора школи;
- д) присоромити та зробити у щоденнику хлопчика відповідний запис;
- е) зупинити дії хлопчика відповідним (суто педагогічним) поглядом або жестом;
- є) припинити промову і, дивлячись Сашкові у вічі, жартома сказати: «Здається, хтось у нашому класі ногами вивчає азбуку Морзе. Може й нас навчиш?»;
- ж) свій варіант (1 бал).

Ситуаційне завдання № 2:

На перерві учень, проходячи біля підвіконня, ненароком зачепився одягом за кактуса, котрий від цього упав на підлогу (риночка розбилася). Ваші дії:

- а) висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто навіть не доторкався до підвіконня;
- б) не звертати увагу: нехай прибиральниця збере черепки;
- в) насваритися і наказати завтра принести нового вазона;
- г) заспокоїти налякану дитину; дати завдання хлопчику щодо прибирання черепків; спільно вирішити подальшу «долю» кактуса;
- д) присоромити та зробити у щоденнику хлопчика відповідний запис;
- е) викликати директора школи;
- є) свій варіант (1 бал).

Ситуаційне завдання № 3:

Ви пояснюєте новий матеріал. Тим часом Сергійко під партою починає розмотувати цукерку, шурхіт обгортки якої Вам заважає. Ваші дії:

- а) висварити хлопчика при всіх, щоб більше ніхто не думав їсти цукерку посеред уроку;
- б) не звертати увагу: нехай дитина втамує почуття «легкого голоду»;
- в) забрати цукерку і на перерві з'їсти самому;
- г) присоромити та зробити у щоденнику хлопчика відповідний запис;
- д) зупинити дії хлопчика відповідним (суто педагогічним) поглядом або жестом;
- е) ваш варіант. **Час виконання – 1,5 хв.**

6.3. Ситуаційні завдання (на прийняття мобільного рішення)

Ситуаційне завдання № 1:

Посеред уроку однокласник викрикнув на адресу учня, який відповідав біля дошки: «Твій тато – алкоголік!». Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 2:

Уже розпочався урок. Раптом різко відкриваються двері і заходить розгнівана мати одного з учнів цього класу. «Ви не правильно вчора поставили моєму синові оцінку!» — викрикнула вона. Ваші дії.

Ситуаційне завдання №3:

На уроці один з учнів зреагував ляпасом однокласнику за репліку на свою адресу. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 4:

Учень рознервувався через невміло виконане ним завдання і посеред уроку зібрався йти додому. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 5:

Учень не бажає відповідати на уроці. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 6:

На перерві посеред навчального дня учень утік додому. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 7:

Учень посеред уроку через найменшу дрібницю починає голосно плакати. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 8:

З учня постійно насміхаються через те, що він носить окуляри. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 9:

Учень боїться відповідати, навіть, знаючи матеріал. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 10:

На будь-які прохання учителя щодо виконання на уроці навчальних завдань, учень відповідає: “Я не хочу!”. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 11:

На будь-які прохання учителя щодо виконання на уроці навчальних завдань, учень відповідає: “Ви принижуйте мою гідність!”. Ваші дії.

Ситуаційне завдання № 12:

На будь-які прохання учителя щодо виконання на уроці навчальних завдань, учень відповідає: “Сама роби!”. Ваші дії.

6.4. Ситуаційні завдання для проходження навчально-виробничої педагогічної практики

СЗ 1: «Щоб правильно розв'язати педагогічну ситуацію, Вам необхідно навчатися миттєво складати характеристику певного учня. Складіть таку характеристику на одного з учнів».

Студенти мають знати, що для правильності розв'язання педагогічної ситуації необхідно, насамперед, навчитися складати миттєву характеристику учню, щоб знати ймовірні варіанти подальшого розвитку подій педагогічної ситуації через вияв реакції молодшого школяра на певне рішення педагога. Звичайно, «миттєвість» складання такої характеристики формується поступово, розпочинаючи з ґрунтовної роботи. Спостереження за певним учнем проводиться протягом усього терміну перебування студента у школі на практиці (під час уроків, на перервах тощо) і передбачає встановлення контакту з учнем. Зразок схеми характеристики опрацьовується студентом наперед. Складена характеристика здається на перевірку викладачу.

СЗ 2: «Ви тимчасово працюєте за одного із класоводів у четвертому класі. Вам необхідно визначити особу учня за характеристикою, поданою викладачем».

Характеристика для докладного ознайомлення дається студенту напередодні практичних занять чи практики у школі. Наприкінці педагогічної практики, після спостереження за молодшими школярами, майбутні учителі початкової школи визначають: якому учню класу відповідає конкретна характеристика. Важливо, щоб кожен учень мав прикріплений до одягу бейдж з указаним ім'ям. Характеристика, із записаним на ній передбачуваним іменем учня, здається викладачу. Студент повинен дотримуватися принципів конфіденційності щодо інформації про учня, отриманої з характеристики, та принципів гречності (не випитувати учнів, не формулювати провокаційних запитань тощо).

Зразок характеристик учня: *«Хлопчик – холерик, активний, швидко реагує на все, що діється довкола. Вдома спілкується переважно з мамою, яка часто розповідає на ніч казки, тому він любить слухати і увесь час просить розповісти ще якусь історію. Мама скаржиться, що більше не знає, про що йому*

розповідати на ніч, аби задовольнити його пізнавально-емоційні потреби. Однак, слухати казна-що він теж не буде: може посеред учительської розповіді демонстративно вийти з класу, оскільки його цікавить тільки найцікавіше. Має яскраво виражені артистичні здібності. Галасливий, часто порушує дисципліну, але, швидше, не зі злості, а через високий рівень рухливої активності. Угамувати можна навіть суворим поглядом учителя. Здатний першим попросити вибачення за свій учинок. Дуже безпосередня, творча дитина».

СЗ 3: «Виокреміть педагогічні ситуації із педагогічного процесу, за яким Ви спостерігаєте, та сформулюйте ситуаційні завдання на їх основі».

Протягом практики майбутні учителі початкової школи на окремому аркуші паперу мають:

- зафіксувати та описати педагогічні ситуації, які виникатимуть у процесі діяльності як вчителя, так й інших студентів;
- докладно охарактеризувати способи розв'язання педагогічних ситуацій, результати їх розв'язання.

Описані ситуації на окремому аркуші здаються для перевірки викладачу.

Завдяки виконанню цього завдання студенти мають змогу:

- поглибити свої знання щодо теоретичного підґрунтя розв'язання педагогічних ситуацій (виконання ситуаційних завдань) у реальних умовах завдяки спостереженню за діяльністю педагога-наставника, викладача або своїх однокурсників;
- розширити знання про різноманітний зміст педагогічних ситуацій, зокрема щодо ймовірних варіантів їх розв'язання, варіантів розвитку подальших подій;
- поглибити свої знання та уміння щодо правильності передбачення реакції учасників та кульмінації розвитку педагогічної ситуації з реальним результатом;
- здійснити різнобічний глибинний аналіз педагогічних ситуацій;
- порівняти власні способи розв'язання педагогічних ситуацій із результатами інших студентів.

Після аналізу виконання цього завдання педагогічні ситуації шляхом подальшого колективного обговорення на занятті у ВНЗ, переважно із застосуванням технологій інтерактивного навчання, класифікуються та сортуються у:

- банк педагогічних ситуацій (дидактичні набори описів змісту педагогічних ситуацій, які викладачі надалі переформулюють на ситуаційні завдання);
- кейси (дидактичні набори опису змісту педагогічних ситуацій з докладною характеристикою контексту (додаткових обставин) педагогічних ситуацій та різних варіантів їх аналізу: як правильних, так і хибних з метою подальшої аналітичної роботи студентів).

СЗ 4: «Підготуйте та проведіть виховну годину (фрагмент виховної години), користуючись розробленим дидактичним кейсом та, розв'язуючи педагогічні ситуації, які виникнуть під час цього процесу».

Теми виховних годин та розгорнутий план їх проведення потрібно наперед узгодити з викладачем. Завдання виконують у одному класі 1–4 студенти, розподіляючи між собою поетапні фрагменти виховної години. Така кількість залучених студентів для виконання одного виду завдання у рамках одного класу дозволяє студентам не втомитися, утримати учнівській інтерес, а викладачу одночасно оцінити роботу більшої кількості студентів. Оскільки виховна година складається із багатьох структурних частин (розповіді вчителя, бесіди з учнями, обговорення проблем виховання тощо), то у процесі її проведення цілком природно виникає безліч педагогічних ситуацій, які дозволяють студентам виконати й ранішевказані завдання. Окрім цього, проводячи фрагмент виховної години, студенти вчаться оперативно, але за умови спостереження та допомоги педагога-наставника шукати правильні розв'язки педагогічних ситуацій. Це завдання також учить майбутніх учителів початкової школи технології проведення виховної години.

СЗ 5: «Підготуйте та проведіть з учнями на уроці фізкультхвилинку, розв'язуючи педагогічні ситуації, які виникнуть під час цього процесу».

Зміст фізкультхвилинок необхідно написати на окремому аркуші та наперед узгодити з викладачем. Завдання виконують 1–4 студенти. Цей важливий структурний елемент уроку у початковій школі спричинює низку типових педагогічних ситуацій на кшталт учнівського небажання виконувати вправи разом з усіма. Майбутні учителі початкової школи в умовах виконання завдання також навчаються усувати та надалі мобільно уникати педагогічних ситуацій, пов'язаних з моментом переорієнтації учнів від виконання фізкультхвилинки на основну навчальну діяльність.

СЗ 6: «Підготуйте та проведіть з учнями на перерві гру, розв'язуючи педагогічні ситуації, які виникнуть під час цього процесу».

Інструкцію та методику проведення ігор та розваг треба написати на окремому аркуші, наперед узгодити з викладачем. Завдання по черезно (можна у парах) виконують 1–6 студентів. Насамперед, майбутні учителі початкової школи вчать себе убезпечувати себе від педагогічних ситуацій, пов'язаних із небажанням окремих учнів проводити своє дозвілля на перерві з однокласниками, виникненням конфліктів, надмірної захопленості рухливістю, надто такою, яка може призвести до травматизму молодших школярів тощо.

СЗ 7: «Підготуйте та виразно прочитайте невелику казку або оповідання, розв'язуючи педагогічні ситуації, які виникнуть під час цього процесу».

Зміст казки або оповідання студент має наперед узгодити з викладачем. Завдання виконують 1–4 студенти. Не секрет, що утримати увагу молодших школярів як слухачів, особливо першокласників, під час читання вчителем навчального твору непросто. Майбутні учителі початкової школи не тільки вправляються у технологічних аспектах цього виду завдання, а й паралельно вчать себе нейтралізовувати педагогічні ситуації на кшталт вияву неувважності учнів, перевіряючи рівень своїх перцептивних здібностей.

СЗ 8. У процесі безпосереднього виконання завдань студентом під час проходження практики, решта майбутніх

учителів початкової школи проводитиме спостереження за його діяльністю, насамперед, аналізуючи уміння здійснювати швидкий та правильний розв'язок педагогічної ситуації (під час проведення гри, читання казки тощо), заповнюючи наперед накреслену таблицю (табл. 2):

Таблиця 2

Аналіз діяльності майбутнього вчителя початкової школи у педагогічній ситуації під час навчальної практики

Прізвище студента	Короткий зміст педагогічної ситуації	Причина виникнення педагогічної ситуації	Оператив-ність дій студента (+ ; -; вказати деталі)	Спосіб розв'язання педагогічної ситуації + ; -)	Досягнення мети – результат + ; -)

Це завдання разом із оцінювальною функцією, виконує і самооцінювальну: здійснюючи аналіз дій однокласників, студент так чи так порівняльно рефлексує свої реальні дії в аналогічній ситуації або ймовірні дії в уявній ситуації. У результаті формулюється два висновки:

- офіційний щодо дій однокласника (записується до таблиці);
- неофіційний щодо власної діяльності, що й допомагає надалі уникати тотожних помилок.

СЗ 9. Підготувати індивідуальне завдання, яке дається студенту наперед з урахуванням специфіки його спеціалізації, вимог викладача та вчителя, викликаних особливостями навчально-виховного процесу у школі. Наприклад, розучити з учнями пісню, встановити контакт із сором'язливим учнем, вивчити таблицю множення з окремими учнями тощо. У процесі індивідуальної роботи студенти встановлюють контакт один-на-один з учнем, що породжує педагогічні ситуації зовсім іншого гатунку та потребує інших підходів до прийняття рішень.

6.5. Різноманітні ситуаційні вправи

1. Ви проводите урок, пояснюючи новий матеріал. Раптом один із учнів, заважаючи вам, починає тихенько співати. Ваші дії.
2. Іде урок. Один із учнів виймає бутерброд і починає демонстративно їсти. Ваші дії.
3. Ви викликаєте учня до дошки, а той відповідає: „Я не можу вийти до дошки, бо мене прив’язали до парти”. Ваші дії.
4. Ви пояснюєте новий матеріал. Бешкетник Сашко, який полюбляє веселити клас посеред уроку, починає кашляти, щоб заглушити Ваш голос. Ваші дії.
5. Ви пояснюєте новий матеріал. Один із учнів починає демонстративно рвати на дрібненькі шматочки аркуш з учнівського зошита, показуючи, що йому байдужа ваша розповідь. Ваші дії.
6. Ви пояснюєте новий матеріал. Один із учнів починає демонстративно густити, імітуючи мотор машини та показуючи, що йому байдужа Ваша розповідь. Ваші дії.
7. У процесі пояснення нового матеріалу ви робите поточні записи на дошці. Коли потрібно витерти один із записів, намагаєтеся скористатися ганчіркою. Та тільки притискаєте її до дошки, як з неї лунає голосне пищання: учні замотали у ганчірку іграшку-пискалку. Клас дружно зареготав. Ваші дії.
8. Зайшовши до класу, ви помічаєте, що на вашому столі розкидані учнівські зошити, які до цього лежали у порядку. Ваші дії.

9. Зайшовши до класу, ви традиційно вітаєтеся з учнями: „Доброго ранку! Сідайте на місця!”. Один із учнів залишається стояти біля парти. Ваші дії.
10. Ви відкриваєте класний журнал і бачите там великого павука-іграшку, якого підкинули учні. Ваші дії.
11. Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом один з учнів встає і починає підходити до інших учнів, які сидять за партами, не звертаючи на вас уваги. Ваші дії.
12. Ви заходите до класу, а учні гучно починають сміятися. Ваші дії.
13. Ви пояснюєте новий матеріал. Один із учнів починає тихенько шкрябати по парті, утворюючи неприємний звук. Ви перестаєте говорити, хлопчик – шкрябати. Ваші дії.
14. Ви помічаєте, що як тільки повертаєтеся спиною до класу, щоб зробити запис на дошці, бешкетник Богдан кривиться, лаштує вам ганебну гримасу. Ваші дії.
15. Ви пояснюєте новий матеріал. Один із учнів починає тихенько тупати ногами під партою. Ви зупиняєтеся – хлопчик перестає тупати. Ваші дії.
16. Ви пояснюєте новий матеріал, пишучи біля дошки. Раптом помічаєте, що один з учнів у точності відтворює ваші рухи. Ваші дії.
17. Ви заходите до класної кімнати і бачите, що ваш стілець замурзаний у крейду. Ваші дії.
18. Ви заходите до класної кімнати і бачите, що ваш стілець стоїть посеред класу метрів за два від учительського столу. Ваші дії.

19. Ви заходите до класної кімнати і бачите, що на вашому столі лежить купа розірваного паперу. Ваші дії.
20. Ви розпочинаєте урок, раптом бачите, що Наталочка вийняла гарну ляльку і починає нею гратися. Клас звертає увагу лише на ляльку. Ваші дії.
21. Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом клас починає дружно сміятися: біля ваших ніг зупинився паперовий літачок. Ваші дії.
22. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок і бачите, що ваш стілець прив'язаний до учнівської парти. Клас очікує вашої реакції.
23. Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом хтось вигукує: „Подивіться у вікно! Яка шикарна машина поїхала!“. Ваші дії.
24. Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом посеред класу пробігає миша. У класі – паніка. Ваші дії.
25. Наталочка, яка сьогодні прийшла до школи у новій дорогій кофтині, починає хизуватися, демонструючи одяг. Увага учнів зосереджена тільки на „показі мод“. Ваші дії.
26. Ви проводите урок і пропонуєте учням тихенько послухати як шелестить осіннє листя за вікном. Романтичну обстановку перериває викрик шкільного двірника, який прибирав під шкільними вікнами: „Знову ці паразити фантиків понакидали!“. Клас зареготав. Ваші дії.
27. Ви заходите до класу, щоб розпочати урок і бачите, що учні повернули парти у протилежний бік і сидять спиною до вас. Ваші дії.

28. Ви заходите до класу, щоб розпочати урок і бачите, що учні розлили воду на вашому столі. Ваші дії.
29. Ви пояснюєте новий матеріал. Раптом лунає мелодія мобільного телефону одного з учнів. Він не поспішає вимикати телефон. Ваші дії.
30. Ви проводите урок. Увесь клас активно працює. Андрій тихенько пробирається до виходу із класної кімнати. Ваші дії.
31. Посеред уроку однокласник викрикнув на адресу учня, який відповідав біля дошки: “Твій тато – алкоголік!”. Ваші дії.
32. Уже розпочався урок. Раптом різко відкриваються двері і заходить розгнівана мати одного з учнів цього класу. “Ви не правильно вчора поставили моєму синові оцінку!” — викрикнула вона. Ваші дії.
33. Посеред навчального дня Вас викликає до себе директор школи. Ви заходите у кабінет і бачите присутньою там маму одного з учнів увіреного Вам у класне керівництво класу. Згадуваний учень навчався неохоче, часто порушував дисципліну, відкрито грубив учителям, включаючи також і Вас. “Пані скаржитесь на те, що Ви упереджено ставитесь до її сина”, — промовив директор. Ваші дії.
34. Мама одного з учнів Вашого класу прийшла до школи скаржитися Вам, як класному керівнику (класоводу), на однокласника свого сина, звинувачуючи у тому, що той постійно насміхається над її сином з приводу дешевого одягу. Ваші дії.
35. На перерві один учень почав жорстоко бити однокласника лише за те, що той насміхався над його низькою успішністю у навчанні. Ваші дії.

36. На уроці один з учнів зреагував ляпасом однокласнику за репліку на свою адресу. Ваші дії.
37. У класі стали систематично зникати речі, а ви навіть не здогадуєтеся, хто на таке здатний. Ваші дії.
38. У класі зникла шапка одного з учнів і ви достовірно знаєте ім'я крадія. Ваші дії.
39. Один з учнів постійно “жартує”: переховує речі однокласників, а потім, коли їх власники остаточно зневіряються у поверненні зниклої речі, непомітно повертає назад. Ваші дії.
40. Учень рознервувався через невміло виконане ним завдання і посеред уроку зібрався йти додому. Ваші дії.
41. На перерві посеред навчального дня учень утік додому. Ваші дії.
42. Учень не бажає відповідати на уроці. Ваші дії.
43. Учень систематично не виконує домашніх завдань. Ваші дії.
44. Учень за межами уроку виявляє досить високий рівень мовленнєвої активності, а у процесі уроку не може побудувати простого речення. Ваші дії.
45. Учень посеред уроку через найменшу дрібницю починає голосно плакати. Ваші дії.
46. Учениця, яка завжди була активною на уроках, гарно навчалася, одного дня перестала виявляти інтерес до навчання. Ваші дії.
47. В учня Вашого класу зник інтерес до певного предмета, з якого раніше він устигав. Ваші дії.

48. У дитини яскраво виражені художні здібності, але вона не бажає їх і виявляти, і демонструвати. Ваші дії.
49. З учня постійно насміхаються через те, що він носить окуляри. Ваші дії.
50. З учня постійно насміхаються через те, що він ліворукий. Ваші дії.
51. З учня постійно насміхаються через те, що він бідно одягнений. Ваші дії.
52. З учня постійно насміхаються через те, що він товстий. Ваші дії.
53. З учня постійно насміхаються через те, що він флегматик. Ваші дії.
54. Учень систематично запізнюється на перший урок. Ваші дії.
55. Учень систематично прогулює уроки. Ваші дії.
56. Учень систематично запізнюється з перерви на урок. Ваші дії.
57. Учень боїться відповідати, навіть, знаючи матеріал. Ваші дії.
58. Учень постійно ходить до школи брудним. Ваші дії.
59. Учень до школи приходить у чистому одязі, але вже після першої перерви забруднюється. Ваші дії.
60. На будь-які прохання учителя щодо виконання на уроці навчальних завдань, учень відповідає: “Я не хочу!”. Ваші дії.

61. На усі прохання учителя виконувати на уроці навчальні завдання учень відповідає: “Я не вмію!”. Ваші дії.
62. На перерві учень незумисне облився водою з умивальника, а однокласники почали насміхатися, стверджуючи, що то він не добіг до туалету. Ваші дії.
63. Учень витратив гроші, які дала йому мама, а вдома сказав, що гроші забрала вчителька. Ваші дії.
64. Учень украв у однокласника цінну річ і почав уперто стверджувати, що ця річ належить саме йому. Ваші дії.
65. Учень витратив гроші, які дала йому вдома мама. Прийшовши до школи, повідомив однокласників, що він загубив гроші на шкільному подвір'ї. На перерві однокласники дружно розпочали пошуки грошей. Тут виявилось, що гроші не губилися... Ваші дії.
66. У процесі уроку діти втомилися, а їх потрібно налаштувати на подальшу серйозну роботу. Ваші дії.
67. Усі діти, окрім одного учня, на уроці грають у дидактичну гру. Ваші дії.
68. Учні зустрічають Вас на початку уроку неорганізовано: шумлять, неодноразово та не всі встають з-за парт. Ваші дії.
69. На уроці здійнявся шум серед учнів. Ваші дії.
70. Ви заходите на початку уроку до класу і бачите на своєму столі брудну ганчірку. Клас очікує Вашої реакції.
71. Один із учнів (син багатого бізнесмена) після чергової неправильної відповіді на уроці, на Ваше покарання: “Доведеться поставити тобі найнижчий бал”, відповів: “Мій батько зробить із Вас котлету!”. Ваші дії.

72. Ви заходите до класної кімнати, радо вітаєтеся зі своїми учнями. Раптом помічаєте, що стілець перед учительським столом прив'язаний до батареї. Клас чекає Вашої реакції.
73. Ви заходите до класної кімнати, радо вітаєтеся зі своїми учнями. Раптом помічаєте, що на Вашому стільці лежить канцелярська кнопка. Клас очікує Вашої реакції.
74. Ви заходите до класної кімнати, радо вітаєтеся зі своїми учнями. Раптом помічаєте, що Ваш стілець замурзаний у крейду. Клас очікує на Вашу реакцію.
75. Ви проводите урок, пояснюючи нову тему. Раптом учень (син бізнесмена) демонстративно виймає апельсина і починає обчищати його шкірку, щоб з'їсти фрукт. У класній кімнаті швидко розповсюджується приємний аромат. Учні, приношуючись, втрачають увагу. Ваші дії.
76. Ви проводите урок, пояснюючи нову тему. Раптом чуєте, як один учень починає тихенько під партою розмотувати цукерку, щоб непомітно її з'їсти. Учні спостерігають за Вашою реакцією.
77. У процесі пояснення нового матеріалу Ви робите поточні записи на дошці. Коли потрібно витерти один із записів, намагаєтеся скористатися ганчіркою. Та тільки притиснули її до дошки, як із неї пролунало голосне пицання: учні замотали у ганчірку іграшку-пицалку. Клас дружно зареготав. Ваші дії.
78. Ви пояснюєте новий матеріал. Бешкетник Сашко, який полюбляє веселити посеред уроку клас, починає кашляти, щоб заглушити Ваш голос. Тільки Ви перестаєте говорити, Сашко перестає кашляти. Ваші дії.
79. На виховній годині Ви, як класний керівник, починаєте читати учням оповідання виховного змісту. Один із учнів, який часто порушує дисципліну, демонстративно

піднімається з-за парти і каже: “Я не хочу слухати цього оповідання!” Ваші дії.

80. На виховній годині Ви, як класний керівник, починаєте читати учням оповідання виховного змісту. Один із учнів, який часто порушує дисципліну, демонстративно робить вигляд, що спить. Ваші дії.
81. На виховній годині Ви, як класний керівник, починаєте читати учням оповідання виховного змісту. Один із учнів, який часто порушує дисципліну, демонстративно позіхає, показуючи Вам, що йому нецікаво. Ваші дії.
82. Ви пояснюєте новий матеріал. Один з учнів починає густити, імітуючи мотор машини, показуючи, що йому байдужа Ваша розповідь. Ваші дії.
83. Ви пояснюєте новий матеріал. Один з учнів демонстративно починає рвати на дрібненькі шматочки аркуш з учнівського зошита, показуючи, що йому байдужа Ваша розповідь. Ваші дії.
84. Ви пояснюєте новий матеріал. Один з учнів демонстративно починає рвати на дрібненькі шматочки аркуш з учнівського зошита, а потім жувати їх з неприхованим апетитом, показуючи, що йому байдужа Ваша розповідь. Ваші дії.
85. Ви пояснюєте біля дошки новий матеріал. Тільки-но обернулися, щоб зробити запис на дошці, як позаду відчувся сміх: хтось запустив паперового літачка, який приземлився саме біля Ваших ніг. Ваші дії.
86. Ви помічаєте, що один із учнів класу систематично не носить на урок підручника саме з того предмета, який викладаєте. Ваші дії.
87. Ви на початку нового навчального року оголошуєте учням класу, що у зв'язку з недостатньою кількістю

підручників у шкільній бібліотеці, деяким учням доведеться купити підручники за кошти батьків. Один із учнів, якому випало купити підручник заявляє: “Чому це саме я маю купувати! Нехай держава дбає про усіх однаково!” Ваші дії.

88. Ви на початку нового навчального року оголошуєте учням класу, що у зв'язку з недостатньою кількістю підручників у шкільній бібліотеці, деяким учням доведеться купити підручники за кошти батьків. Один із учнів, якому випало купити підручник заявляє: “Я не буду купувати! Обійдуся і без нього!”. Ваші дії.
89. Ви на початку нового навчального року оголошуєте учням класу, що у зв'язку з недостатньою кількістю підручників у шкільній бібліотеці, деяким учням доведеться купити підручники за кошти батьків. Один із учнів, якому випало купити підручник заявляє: “Я не буду купувати! Вам треба, щоб він у мене був – от і купуйте!”. Ваші дії.
90. Ви проводите урок образотворчого мистецтва у першому класі. Перед тим, як намалювати з учнями метелика, демонструєте дітям зразок ілюстрації, аналізуючи зовнішню будову тіла метелика. Учні по черзі описують комаху: “У нього є чотири крила!”, “У нього є шість лапок!” і т. д. Бешкетник Олег голосно проголошує: “У нього є попа!”. Клас заходиться гучним реготом. Ваші дії.
91. Ви проводите фізкультхвилинку у процесі уроку. Один з учнів не встає з-за парти, продовжуючи виконувати попередню письму роботу. Ваші дії.
92. Ви проводите фізкультхвилинку у процесі уроку. Один з учнів демонстративно не встає з-за парти. Ваші дії.
93. Ви проводите урок у початкових класах. Посеред уроку Наталочка демонстративно виймає гарну ляльку і починає

нею гратися. Клас втрачає увагу і починає заздрісно поглядати на іграшку. Ваші дії.

94. Ви помічаєте, що Оленка щодня до школи вдягає похизуватися дорогі мамині прикраси. Під час демонстрації прикрас, дівчинка врешті принизливо кидає однокласникам: ”Вам такі і не снилися!”. Одна з однокласниць розплакалася. Ваші дії.
95. Ви помічаєте, що Оленка щодня вдягає до школи похизуватися дорогі мамині прикраси. Однокласникам їх не показує, ховаючи під одягом. А коли Ви починаєте працювати з нею індивідуально, демонстративно оголює прикраси з-під одягу. Врешті, після кількох показів, Оленка Вам заявляє: ”Дивіться! Мама казала, що Вам такі прикраси і не снилися!”. Ваші дії.
96. Ви помічаєте, що Оленка щодня вдягає до школи похизуватися дорогі мамині прикраси. На зауваження про те, що до школи такі прикраси одягати не можна – не реагує. Мама не забороняє дівчинці цього робити, на Ваші попередження також не реагує. Врешті, після галасливої прогулянки під час перерви на шкільному майданчику, Оленка губить одну із прикрас. Мама дівчинки одразу ж прибігла до школи, вигукуючи: ”Це Ви не додивилися! Загублена прикраса – Ваша провина!”. Ваші дії.
97. Ви помічаєте, що бешкетник Богдан кривиться з усіх однокласників, лаштує їм ганебні гримаси. Діти постійно скаржаться на Богдана, ображаються на нього. Ваші дії.
98. Ви намагаєтеся зацікавити учнів: зі словами “У мене для вас сюрприз!”, приносите до класу “чорну скриньку”. Та тільки ставите його на стіл, щоб загадати загадку, відгадка якої – вміст ящика, як хтось і з учнів байдужим голосом повідомляє: ”Ну і що!”. Ваші дії.

99. Ви намагаєтеся зацікавити учнів: зі словами “У мене для вас сюрприз!”, приносите до класу “чорну скриньку”. Та тільки ставите його на стіл, щоб загадати загадку, відгадка якої – вміст ящика, як хтось і з учнів байдужим голосом повідомляє: ”Ви тільки гадюку здатні принести!”. Ваші дії.
100. Ви проводите урок. Раптом помічаєте, що бешкетник Юрко, як тільки Ви починаєте рухатися по класній кімнаті, починає тихенько тупати ногами під партою. Ви зупиняєтеся – Юрко перестає тупати. Клас очікує на Ваші дії.
101. Ви проводите урок і помічаєте, що Миколка увесь час обертається до сусіда, котрий сидить позад нього. Ваші дії.
102. Ви, молодий спеціаліст, проводите урок і помічаєте, що Миколка увесь час обертається до сусіда, котрий сидить позад нього, щось тихенько йому розповідає. Ваші дії.
103. Ви проводите урок і помічаєте, що Миколка увесь час обертається до сусіда, котрий сидить позад нього, щоб списати самостійну роботу. Ваші дії.
104. Ви проводите урок і помічаєте, що Миколка увесь час обертається до сусіда, котрий сидить позад нього, щоб покепкувати з однокласника. Ваші дії.
105. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок, і помічаєте, що увесь клас стоїть біля парт, щоб привітатися з Вами, а бешкетник Андрійко сидить під партою. Ваші дії.
106. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок, і помічаєте, що увесь клас стоїть біля парт, щоб привітатися з Вами, а бешкетник Андрійко сидить за партою. Ваші дії.

107. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок, і помічаєте, що увесь клас стоїть біля парт, щоб привітатися з Вами, а бешкетник Андрійко сидить у Вас під столом. Ваші дії.
108. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок, і помічаєте, що увесь клас стоїть біля парт, щоб привітатися з Вами, а бешкетник Андрійко виглядає із шкільної шафи. Ваші дії.
109. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок, і помічаєте, що увесь клас стоїть біля парт, щоб привітатися з Вами, а бешкетник Андрійко виглядає із-за шкільної гардини. Ваші дії.
110. Ви йдете по коридору і бачите, як двоє старшокласників б'ють учня з 2-го класу. Ваші дії.
111. Під час уроку математики помічаєте, що один із учнів заснув. Ваші дії.
112. Ви заходите до класу і бачите написані на дошці нецензурні слова. Ваші дії.
113. Ви проводите урок і у його процесі робите учню зауваження щодо його поведінки. Він мовчки встає і йде із класу. Ваші дії.
114. Ви даєте учням завдання. Один із учнів встає і заявляє: “Я не хочу цього робити!” Ваші дії.
115. На перерві до Вас підходить учень і говорить: “Мені не подобається як Ви викладаєте свій предмет!” Ваші дії.
116. Ви заходите до класу. Один з учнів каже: “Ви виглядаєте втомленою”. Ваші дії.
117. Учень байдужим голосом заявляє на початку уроку: “Я знову забув зробити домашнє завдання”. Ваші дії.

118. Учень під час уроку заявляє: “Немає чогось такого, що я не зміг би зробити”. Ваші дії.
119. Вам, як спеціалісту після кількох проведених уроків учень каже: “Я не думаю, що Ви, як педагог, зможете нас чому-небудь навчити”. Ваші дії.
120. Розпочався урок. Один учень встає, збирає речі і йде додому. Ваші дії.
121. Іде урок. Один із учнів виймає свій обід і починає їсти прямо за партою. Ваші дії.
122. Ви стоїте біля дошки і пишете дітям приклад. Але, озирнувшись, помічаєте, що один з учнів перекривлює Ваші рухи. Ваші дії.
123. На уроці читання дитина відмовляється читати. Ваші дії.
124. Ви проводите урок письма, а один з учнів починає співати. Ваші дії.
125. Ви проводите на уроці фізкультхвилинку і помічаєте, що один з учнів жує жувальну гумку. Ваші дії.
126. На уроці малювання учень намагається “розмалювати” свою сусідку. Ваші дії.
127. На попередньому уроці діти написали контрольну. Потім перевірені роботи Ви роздали учням. Один учень жбурляє зошит на підлогу і починає плакати. Ваші дії.
128. Ви стоїте посеред класу, пояснюєте тему уроку і помічаєте, що два учні їдять булку. Ваші дії.
129. Ви помітили, що хлопчики у Вашому класі постійно знуцаються над своїм однокласником, який носить окуляри, і навіть дали тому прізвисько “четвероокий

очкарик”. Ваші дії.

130. Ви заходите у клас і бачите, що два хлопчика б’ються. Ваші дії.
131. Йде відкритий урок математики. На уроці присутній директор. У цей час учень дістає бутерброд і починає його їсти. Ваші дії.
132. Прозвенів дзвоник на урок, Ви, зайшовши до класу, бачите, що один учень сидить під партою і плаче. Ваші дії.
133. На перерві до Вас підійшов учень і повідомив, що у нього зникли речі. Ваші дії.
134. Ви, йдучи по коридору, помітили, що з Вас сміються учні. Ваші дії.
135. Посеред уроку учень встає із-за парти і починає ходити по класу. Ваші дії.
136. Зайшовши до класу, бачите, що на Вашому столі розкидані зошити. Ваші дії.
137. Приходить до школи мама однієї учениці і звертається до Вас: “Чому завжди на всіх уроках обов’язково запитуєте мою доньку і ставите їй негативну оцінку?” Ваші дії.
138. Ви заходите до класу, а діти починають одразу сміятися. Ваші дії.
139. Після того, як Ви сіли на стілець, спинка якого була намазана білою фарбою, у класі пролунав гучний сміх, на який своєчасно не звернули особливої уваги. Якими будуть Ваші дії, після того як дізнаєтеся від своїх колег, що на спині біла пляма?

140. Під час чергування у класі учні, ніби не навмисно, на Ваших очах поливають вазони на вікнах гарячою водою. Ваші дії.
141. Ви повідомляєте учням, що двох останніх уроків не буде через Ваше погане самопочуття і учні можуть йти додому. Обличчя дітей стають радісними, лунає веселий сміх. Ваші дії.
142. Під час уроку один із учнів погано себе веде. На Ваші зауваження відповідає грубістю, вживаючи вульгарні слова. Ваші дії.
143. Під час викладу нового матеріалу помічаєте, що більшість учнів зовсім Вас не слухають і займаються іншими справами. На зауваження відповідають: “Нам зовсім не цікаво і ми залюбки пішли б пограти у футбол або в якусь іншу гру, тільки не слухати”. Ваші дії.
144. Продзвенів дзвоник на перерву. Виходячи з класу, чуєте на свою адресу непристойні слова. Ваші дії.
145. Зайшовши до класу, помічаєте, що діти сидять не так, як Ви їх посадили. Ваші дії.
146. Зайшовши до учительської, дізнаєтесь, що зник журнал Вашого класу. Ваші дії.
147. Почався урок математики. Зайшовши до класу, роздаєте зошити із перевіреною контрольною роботою. Одному з учнів не сподобалася оцінка, і він порвав зошит з контрольною роботою. Ваші дії.
148. Після прибирання у класі помічаєте, що учні викинули сміття через вікно. Ваші дії.
149. У Івана на столі лежала книжка. Сашко взяв цю книжку і, нічого нікому не сказавши, забрав додому. Минуло три дні, та Іван не помітив зникнення книжки, а Сашко сам

приніс її і поклав на парту. Це побачив Ваня і образився – заплакав. Ваші дії.

150. Якось до четвертого класу, в якому дуже часто мінялися учителі, зайшла молода вчителька і почула на свою адресу вислови дітей: “І ця довго з нами не протримається”. Ваші дії.
151. На уроці фізичного виховання у третьому класі між двома учнями виникла бійка – вони не поділили м’яча. Ваші дії.
152. На році художньої праці Сашко зліпив гелікоптера, але бешкетник Максим навмисне поламав його. Ваші дії.
153. У третьому класу на перерві хлопці розбили пеналом вікно. На щастя, ніхто не постраждав. Ваші дії.
154. Вас, як класного керівника, викликали до директора з приводу того, що Ваші учні розбили вікно, граючи вчора у футбол. Ваші дії.
155. У перший день робочого дня Вам у школі, як новому учителеві, колеги розповіли, що клас, в якому будете класним керівником, найжахливіший і за успішністю, і за поведінкою. Ваші дії.
156. У Вашому класі є хлопчик, якого нічого не цікавить, крім футболу. Ваші дії.
157. Вчитель за деяких важливих обставин не зміг бути присутнім на прибиранні території, попросивши дітей виконати це завдання самостійно. За відсутності контролю частина учнів утекла. Подальші дії вчителя.
158. Після третього уроку з Вашого столу зникли зошити для контрольних робіт. Ваші дії.
159. Заходячи до класу, помічаєте, що у класі розбите вікно. Ваші дії.

160. Заходячи в клас на урок, помічаєте, що учень сидить за Вашим столом і не хоче вставати. Ваші дії.
161. Ви заходите у клас і помічаєте, що учні замальовують в журналі погані оцінки. Ваші дії.
162. Під час уроку помічаєте, що учні за останньою партою грають у карти. Ваші дії.
163. На уроці помічаєте, що одна дівчинка заплітає кіски іншій, не звертаючи увагу на Вашу розповідь. Ваші дії.
164. Ви пояснюєте нову тему, а у цей час через увесь клас учні передають один одному записку. Ваші дії.
165. Під час опрацювання нового матеріалу, один із учнів у класі намагається розповісти своєму сусідові по парті, яку йому вчора батьки купили гру. На Ваше попереднє зауваження він не реагує. Ваші дії.
166. На початку уроку дитина виявила, що забула вдома читанку. На Вашу пропозицію користуватись одним підручним з учнем, який сидить поруч, відмовляється. Ваші дії.
167. Учениця біля дошки виконала приклад неправильно, допустилась декількох помилок. Один із однокласників образив її, назвав “нікчемою” перед усім класом. Ваші дії.
168. На уроці музики хлопчик виконав неправильно пісню. Із класу почулися образливі слова на кшталт: “Він не вмів співати”, – після чого дитина відмовилася далі працювати. Ваші дії.
169. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Раптом бачите, що дошка помальована і немає чим витерти крейду. Ваші дії.
170. Ви проводите урок малювання. Раптом Сергійко заявляє,

що не хоче малювати. Ваші дії.

171. Ваша учениця систематично не виконує домашнього завдання (жодного). Ні дитина, ні її батьки не реагують на записи у щоденнику. Як спонукати ученицю виконувати домашнє завдання? (Вам відомо, що у родині все гаразд).
172. Ви прийшли замінити Вашу колегу у третьому класі, де більше хлопчиків, ніж дівчаток. Один із них до Вас моргає та посміхається. Ваші дії.
173. Узимку, проходячи коридором школи, Ви бачите, як старші хлопці, забравши шапку у молодшого школяра, дражняться із нього. Дитина плаче. Ваші дії.
174. Зайшовши до класу на урок, помічаєте, що у шафці безлад, хоча перед цим уроком особисто ретельно усе поскладали. Ваші дії.
175. Хлопчики взяли сірники і посеред уроку під партою почали їх запалювати. У класі відчувся запах диму. Ваші дії.
176. На уроці англійської мови домашнім завданням було вивчити вірша. Всі діти по черзі розповідають цей вірш. Коли черга доходить до Петрика, він розповідає уривок із Біблії (не англійською мовою, а українською). Ваші дії.
177. Посеред уроку Вас на хвилинку викликають із класної кімнати. Ви залишаєте на столі свої окуляри. Учні вирішують пожартувати і малюють крейдою на окулярах хрестик. Ваші дії.
178. Учні вирішили пожартувати з однокласником: поставили швабру з іншого боку дверей, щоб, коли той ішов, швабра вдарила його по голові. Але замість учня зайшли Ви... Ваші дії.
179. Ви проводите урок фізкультури. Коли хлопці грали у

футбол, то один з них упав і зламав руку. Ваші дії.

180. Поки Вас не було, учні вкинули у Вашу сумочку живу жабу. Ви зайшли до класу, розпочали урок, відкрили сумочку, щоб взяти там ручку, і побачили жабу. Ваші дії.
181. Дівчинка принесла до класу павука-іграшку. Учні підкинули павука Вам у журнал. Відкриваєте журнал, а там – павук... Ваші дії.
182. Ви приходите на урок у клас, у якому читає свій предмет. Даєте завдання. Учні сумлінно його виконують. Раптом у процесі перевірки правильності виконання, виявляється, що один з учнів зовсім не розуміє, як треба було виконати роботу. Починаєте опитувати теоретичний матеріал, якого учень також не знає. Тоді повідомляєте: “Діти, якщо не будете учити матеріал, то я не допущу вас до атестації”. На що учень з єхидною посмішкою відповідає: “А можна подумати, що Ви доживете до неї”. Ваші дії.
183. Ви заходите у клас і бачите на підлозі намальовані “класики”. Ваші дії.
184. Ви заходите до класу, щоб розпочати урок. Раптом бачите, що всі учні вирішили прогуляти урок і класна кімната порожня. Ваші дії.
185. На уроці фізкультури проводите розминку. Всі діти виконують вправи, а Іван не вважає за потрібне виконувати завдання. Ви не звертаєте на нього уваги. Наступного уроку ситуація повторюється, тільки цього разу вправи відмовляються виконувати разом з Іваном ще кілька учнів. Ваші дії.
186. На перерві діти галасують, бігають по класу. Ви намагаєтеся усіх заспокоїти. Але Петрик, дивлячись на Ваші дії, голосно крикнув до Вас нецензурні слова. Ваші дії.

187. Ви, прийшовши на урок, бачите, що на дошці намальована карикатура, дуже схожа на Вас. Увесь клас чекає, затамувавши подих. Ваші дії.
188. Дітям із малозабезпечених сімей у їдальні роздавали апельсини. Дівчинка Юля після перерви помітила, що її апельсинка зникла з-під парти. Діти Вам сказали, що бачили, як Маринка, що не належить до згадуваної категорії дітей, їла апельсин. Ваші дії.
189. Під час перерви хлопці щось не поділили між собою і побилися. Один із них зібрав свої речі і без Вашого дозволу пішов додому. Ваші дії.
190. Ви викликали Ольгу до дошки розв'язати задачу. Поглянувши у свої записи, знайшли різницю у відповіді. Лише, коли насварилися на дівчинку, посадили її на місце, ставлячи, відповідно, низький бал, помітили помилку у своїх записах. Дівчинка виконала завдання правильно. Ваші дії.
191. На контрольній роботі Сергійко їсть печиво, а всі діти виконують контрольну. Ваші дії.
192. Ви виходите з учительської із великою кількістю учнівських зошитів. Тим часом учні прив'язують над дверима відро з водою. Ви заходите до класу й зачіплюєте нитку, яка утримує відро. Вода з відра виливається, Ви стаєте мокрим. Ваші дії.
193. Йшов перший сніг. Продзвенів дзвінок. Почався урок і Ви заходите до класу, щоб його провести. Коли відкрили двері, Вам у голову мітко влучила сніжка. Ваші дії.
194. У їдальні один учень вилив на іншого чай і між ними зчинилась байка. Ваші дії.
195. Урок фізкультури (на вулиці). Всі вишикувалися у шеренгу, і Ви показує, як потрібно робити вправи. Позад

Вас між собаками відбувається статевий процес. Вся увага на собак. Ваші дії.

196. Учень приніс черепа в школу, перед початком уроку поставив його на учительський стіл. Підпалив цигарку і прикріпив у щілину в черепі. Ваші дії.
197. Дівчинка сидить на уроці і нічого не робить, бо хтось жартома сховав її речі (сумку, учнівські приладдя тощо) Ваші дії.
198. На уроці учень попадає дівчинці жуйкою в коси. У дівчинки стається істерика з невгамовним плачем. Ваші дії.
199. Ви прийшли на практику до школи. Заходите до класу і бачите, що півкласу немає. Ви помічаєте те, що деякі учні сховались за дошку, в шафі і в роздягальню. Ваші дії.
200. Ви заходите до класу. Сідаєте на стілець. Ніжка стільця зламується, і ви падаєте. Ваші дії.
201. Ви заходите до класу. Сідаєте на стілець і провалюєтеся у його основу. Ваші дії.
202. Ви заходите до класу, щоб провести відкритий урок. А в класі присутні учні лише з початковим рівнем знань. Ваші дії.
203. Дитина злякалась і не змогла розказати вірша. Ваші дії.
204. Учень злякався Вашого різкого крику на його однокласника і посеред уроку... сховався під себе. Ваші дії.
205. Учениця зайшлася гучним сміхом у відповідь на розказану Вами кумедну історію і посеред уроку... сходила під себе. Ваші дії.

206. Учень початкової школи після уроків очікував свою старшу сестру, щоб піти з нею додому, адже живе за два кілометри від школи. Загрався і сховався під себе. Заховався у гардеробі між одягом старшокласників. Його помітила інша учениця і доповіла Вам, що Сашко підозріло ховається. Ваші дії. (Примітка: на вулиці – 15-градусний мороз).
207. На уроці музики учень жує жувальну гумку та надуває кульки. Ваші дії.
208. Хлопці не повернулися з футболу. Розпочався урок. Ваші дії.
209. Ви заходите до класу, а на Вашому стільці лежить куряче яйце. Один учень почав кудахкати. Ваші дії.
210. Іде урок, а поміж рядами парт прямує песик. Ваші дії.
211. На уроці один із хлопців наліпив жуйку в коси дівчини, таким чином вирішивши пожартувати. Ваші дії.
212. На уроці, зібравши зошити для перевірки, вчитель побачив, що в одному зошиті було виправлено оцінку на кращу. Ваші дії.
213. Заходячи до класу, Ви побачили, що на дошці намальована якась карлючка (у вигляді людської подоби). Ваші дії.
214. Ви заходите до класу, а там накидано соняшникового насіння. Ваші дії.
215. Під час уроку один з учнів кинув літачком до іншого, а попав у дошку. Ваші дії.
216. Ви – вчитель біології, заходите до класу, а на робочому столі лежать всі стенди і плакати, які були прикріплені до стін. Учні, як нічого й не було, сидять за партою. Ваші дії.

217. Ви заходите до класу, а учні одразу просять, щоб іти додому і нічого не хочуть слухати. Ваші дії.
218. Був диктант з української мови. Всі учні зумисне написали на “2”. Ваші дії.
219. Пародія на Вас намальована на аркуші паперу і прикріплена біля розкладу. Це всі побачили і Ви також. Ви знаєте, хто це зробив. Ваші дії.
220. У вільний вечірній час Ви зайшли до ресторану, а там відпочивають батьки ваших учнів. Ваші дії.
221. Учень виходить до дошки і раптом відчувається неприємний запах. Всі почали кричати: “Фу!”. Ваші дії.
222. Ви заходите до класної кімнати і бачите, що журнал прибитий цвяхом до столу. Ваші дії.
223. Іде урок математики; Ви дали самостійну роботу; в класі стоїть тиша. Раптом Вася піднімається зі свого місця і б’є Андрійка в обличчя, бо він не дав йому списати. Ваші дії.
224. Ви заходите у клас і сідаєте на кнопку, яку не помітили, у Вас дуже болить місце проколу. Ваші дії.
225. Діти випробовують учителя: вишукують у книжці складні питання і, почувши відповідь, перевіряють її за підручником. Ви це бачите. Ваші дії.
226. Сторінки класного журналу склеєні жувальною гумкою. Ваші дії.
227. Учні закрилися в класі і не пускають Вас. Ваші дії.
228. Ви заходите до класу, а над головою на люстрі висить прив’язаний портфель, а внизу стоїть власник цього портфеля і плаче. Ваші дії.

229. Ви зайшли до класу і побачили, що на столі лежить подарунок, гарно обгорнутий. Ваші дії.
230. Під час контрольної роботи Ви вийшли, а коли зайшли, то побачили, що всі списують, окрім Іри і Тані. Ваші дії.
231. Прийшовши до школи Ви помітили, що у фойє усі вітаються до Вас із якоюсь дивною посмішкою. Підійшовши до дзеркала, помічаєте, що на плече «наслідила» ворона. Ваші дії.
232. Прийшовши до школи Ви помітили, що під довгим плащем у вас відсутня спідниця – забули одягнути. Ваші дії.
233. Прийшовши до школи Ви помітили, що одягнули спідницю зі зворотного боку. Ваші дії.
234. Прийшовши до школи Ви помітили, що одягнули сведра задом-наперед. Ваші дії.
235. Прийшовши до школи Ви помітили, що взуті у кімнатні тапці – забулися перевзутися. Ваші дії.
236. Збігаючи по сходах, Ви перечепилися і впали навznak прямо перед учнями. Ваші дії.
237. Ви зайшли до класу і побачили, що діти виправляють помилки в контрольних роботах, які були ще не перевірені і лежали на Вашому столі. Ваші дії.
238. Ви заходите до класу і чуєте, як учні викрикують нецензурні слова. Ваші дії.
239. Ви заходите до класу і бачите, що один з учнів плаче. Ваші дії.
240. Посеред уроку Ви помічаєте, що один з учнів постійно зачіпає свого сусіда. Ваші дії.

241. На початку уроку Ви намагаєтесь написати тему на дошці і бачите, що крейда не пише, бо дошка натерта парафіном. Ваші дії.
242. Перерва. Перед контрольною діти метушаться. Ви вийшли у своїх справах. Діти почали шукати відповіді на запитання контрольної. Пролунав дзвінок. Діти все ще риються на столі. Заходите Ви, проте діти цього не помічають. Ваші дії.
243. Йде урок. Хлопчик старанно розв'язує задачу біля дошки. Дівчинка, якій він симпатизував, жбурнула у нього гумкою. Ваші дії.
244. Ви заходите до класу і, відкривши дошку, помічаєте напис: "Юрій – козел". Ваші дії.
245. Діти у класній кімнаті обливаються водою. Ви – в учительській. Іванко вийшов з класу, бо дівчатка хотіли його облисти. Відкриваються двері. Катя виливає з пляшки воду. Перед дверима стоїть постать директора. Ви стоїте якраз за спиною директора. Ваші дії.
246. Ви викликаєте до дошки вельми запального учня. Той невтішно, стоячи за Вашою спиною, кладе Вам на голову шматочки паперу. Весь клас сміється. Ваші дії.
247. На уроці фізкультури учень агресивно веде себе стосовно Вас: неначе ненароком намагається поцілити м'ячем. Ваші дії.
248. Мама учня, якого образив його однокласник, приходять до школи і починає самотійно, не попередивши Вас, «розбиратися». Ваші дії.
249. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Помічаєте, що діти стоять, щоб привітатися. Але, коли вітаєтесь з учнями, вони мовчать. Ваші дії.

250. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Сіли на стілець, він ламається, але Ви не впали. Ваші дії.
251. Ви заходите до класної кімнати, але учні Вас не помічають, продовжують щось робити. Ваші дії.
252. Ви заходите до класу і бачите, як один із учнів перед усім класом кривиться з Вас. Ваші дії.
253. Ви заходите до класу, знаючи, що інший вчитель негативно налаштував дітей проти Вас. Ваші дії.
254. Під час уроку, коли Ви розповідаєте новий матеріал, раптом хтось з учнів свиснув. Ваші дії.
255. Коли Ви зайшли до класу, то побачили, що на дошці написані ображаючі слова на адресу одного з учнів. Ваші дії.
256. Раптом під час уроку один з учнів встає і каже, що він не хоче далі працювати, що йому час уже йти додому. Ваші дії.
257. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Раптом бачите, що посеред класу лежить розбитий вазон. Ваші дії.
258. Проводячи урок, Ви бачите таку картину: один учень підходить до іншого і вдаряє його книжкою по голові. Ваші дії.
259. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Раптом бачите, що на Вашому стільці лежить купа кнопок. Ваші дії.
260. Ви заходите до класу, а на дошці намальовані нецензурні картинки, а на учительському столі все перевернуто вверх дном. Ваші дії.

261. На уроці фізкультури діти категорично відмовляються робити щось, а лише бажають пограти у футбол. Ваші дії.
262. Іде урок математики, вчитель дав завдання на самостійну роботу. У класі стоїть тиша, раптом Вася піднімається зі свого місця, підходить до Паші і б'є його в обличчя, бо той не дав йому списати. Ваші дії.
263. Після дзвінка на урок Ви заходите до класу і бачите, що учні грають в карти на парті. Учні демонстративно повертають голови у Ваш бік, але, не зважаючи на присутність, продовжують грати. Ваші дії.
264. Ви заходите до класу і бачите на своєму столі огризок яблука поруч із крихтами від булки. Ваші дії.
265. Ви прямуєте через шкільний двір до наступного корпусу на урок, причому бачите, що учні, які мають сидіти у Вас на уроці, все ще на подвір'ї. Вони помічають Вас, але роблять вигляд, що не помітили. Ви заходите до пустої класної кімнати і через деякий час по черзі заходять учні і з подивом дивляться на Вас, ніби не знають у чому справа. Ваші дії.
266. Ви заходите до класної кімнати і помічаєте, що учні класу ніби розділились на дві групи хлопців і дівчат. Конфлікт між ними такий, що ви не в змозі розпочати урок. Ви розумієте, що запланованої колективної роботи не вдасться організувати. Ваші дії.
267. Ви заходите до класу і бачите розбиту вазу, повністю обірвану тюль із карнизом і розбите вікно. Крім цього, всі учні, які не очікували на Вас, намагаються приховати футбольного м'яча. Ваші дії.
268. Учні кинули шматок гуми в грубку, яка опалювала їх класну кімнату, відкрили піддувало. Таким чином утворилася димова завіса в класі. Контрольна робота була зірвана. Ваші дії.

269. Ви заходите у клас на урок, а стілець обмальований крейдою, а також лежать кнопки на сидінні. Ваші дії.
270. Учні закрилися в класі і не пускають Вас. Коли ж Ви зайшли до класу, то на дошці побачили нецензурне слово, написане великими буквами. Ваші дії.
271. Іде урок української мови; ви вийшли в учительську. Учні почали бігати по класі й у результаті зламали парту. Ваші дії.
272. Одна учениця привела свого маленького братика на урок. З ним починаються розмови. Ваші дії.
273. На початку уроку учні закрилися зсередини і не відчиняють двері, кажучи при цьому, що зламано замок. Ваші дії.
274. На уроці української мови Віктор хотів сховатись у тумбу під дошкою і ненароком зачіплює дошку, яка з великим гуркотом падає на підлогу. Ваші дії.
275. На уроці фізкультури учні без дозволу полізли на перекладину; один з учнів не втримався і упав на підлогу, сильно підвернувши ногу. Ваші дії.
276. Зайшовши до кабінету, ви побачили, що в кабінеті робиться щось неможливе: діти бігають, а Андрій збиває макет скелета, і той розбивається в щепки. Ваші дії.
277. Учениця під час уроку раптом сильно розплакалась і не заспокоюється. Ваші дії.
278. Два хлопці почали під час уроку сваритися: назріває бійка. Ваші дії.
279. Дівчинка відповідає і помиляється, усі сміються, а вона розплакалась. Ваші дії.

280. Петро намагається зірвати урок різними дрібними «пакостями» і не реагує на зауваження. Ваші дії.
281. До класної кімнати посеред уроку залітає горобець. Ваші дії.
282. Ви заходите до класу і бачите серед класу купу сміття. Ваші дії.
283. Ви проводите урок. Але діти починають сміятися. Потім виявляється, що кімнатою бігає миша. Ваші дії.
284. Ви, прийшовши на урок, застаєте учня у нетверезому стані. Ваші дії.
285. Ви, пояснюючи новий матеріал, бачите, що деякі з учнів зайняті передаванням записок, на що звертає увагу решта учнів. Ваші дії.
286. Ви, прийшовши раніше до класу, підготували на дошці завдання для контрольної роботи, після чого попередили учнів класу не витирати з дошки, коли вийшли із класу, один з учнів витер запис на дошці навмисне. Ваші дії.
287. На перерві перед уроком математики декілька хлопців гралися в класі запальничками, через що в класі стояв дуже неприємний запах і не можна було проводити урок. Ваші дії.
288. На уроці всі, крім одного учня, добре підготували домашнє завдання. Ваші дії.
289. Одного дня учню захотілося принести акваріум з рибкою. Коли він його приніс, його через цікавість оточили однокласники. Входите Ви – треба розпочинати урок. Ваші дії.

290. Ви розпочинаєте урок, а Петро за передостанньою партою сидить до Вас спиною і говорить із Сашком, що сидить за останньою партою. Ваші дії.
291. Ви пояснюєте нову тему, а за останньою партою Сашко сидить і слухає магнітофон, не звертаючи увагу на Вашу присутність. Ваші дії.
292. У маленької Оленки старшого брата посадили до в'язниці. Ви розпочинаєте урок, а Василько посеред уроку викрикує: "А Оленчиного брата посадили за те, що він украв у нас гроші!". Ваші дії.
293. Ви проводите урок, а за останньою партою два хлопці грають у шахи. Ваші дії.
294. Ви заходите до класу. На дошці напис: "Ми не готові". У класі мовчанка. Ваші дії.
295. На уроці учню стало погано, він без дозволу вибіг із класу і до кінця уроку не прийшов. Ваші дії.
296. На урок учениця прийшла з кошеням. Воно нявчить і заважає навчальному процесу. Ваші дії.
297. Зайшовши до класу, ви помітили, що від дверей хтось відірвав ручку. Ваші дії.
298. Проводячи урок, ви повертається до дошки, щоб написати тему, а дошка падає. Ваші дії.
299. Заходячи до класу, помічаєте, що хтось на стіні перевернув картинку догори ногами. Ваші дії.
300. Учень початкової школи біг на перерві по коридору, схопився за одяг учителя (штанину) і розірвав до нижньої білизни. Дії вчителя.

301. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок, і бачите, як один із учнів на стілець однокласника кладе канцелярську кнопку. Ваші дії.
302. Учень, побачивши свою негативну оцінку з самостійної роботи, виправив її у зошиті на позитивну. Ваші дії.
303. Після уроку вчителька на перерві вийшла з класу. Діти почали гратися, бігати по класі. Один учень біг через клас і впав. У нього почала боліти рука. Він не міг нею поворухнути. Але, коли вчителька зайшла до класу і запитала, що трапилось, хлопчик сказав, що його пхнув однокласник. Діти стверджують, що його ніхто не пхав. Дії вчителя.
304. На уроці природознавства Ви повели учнів на екскурсію до яру, щоб показати процес його утворення. Під час розповіді Ви помітили, що двоє учнів повисли над яром на гілках. Внизу великого яру бите скло, каміння. Ваші дії.
305. Ви заходите до класу і бачите, як одна з учениць вириває сторінку із класного журналу. Ваші дії.
306. На контрольній роботі з математики двоє учнів не виконували завдання і заважали іншим. Ваші дії.
307. На перерві учень купив морозиво і не встиг його доїсти. Коли почався урок, учень почав обмурзувати дівчинці сукню, яку їй мама подарувала на день народження. Ваші дії.
308. Заходить учитель до класу, діти починають посміюватись. Обернувшись до дошки, він бачить, що там намальовані карикатури на вчителів (його колег) і на нього також. Дії вчителя.
309. Ви проводите урок, пишете назву теми на дошці, і раптом Ви відчуваєте, що щось раптово упало Вам на плече.

Обернувшись, Ви бачите, що діти з Вас сміються. Ваші дії.

310. Ви заходите до класу і бачите, що двоє учнів б'ються, а решта оточили їх і вболівають за одного з них. Ваші дії.
311. На перерві учні підклали Вам у сумку мертвого пацюка. Серед уроку Ви відкрили сумку і побачили це. Ваші дії.
312. Увесь табір шкільного відпочинку йде до річки, але один хлопчик, не знайшовши панаму, залишився в кімнаті й плаче, протестуючи, що не хоче йти до річки. Ваші дії.
313. Учень йшов до класу; раптом двері відчиняються, і ручка дверей ударяє учня по лобі. Ваші дії.
314. Ви заходите на урок, а всі учні стоять на партах. Ваші дії.
315. Ви повели учнів на осінню екскурсію. Під час переходу річки один учень повис на хитких перилах над холодною водою. Ваші дії.
316. Учні початкової школи під вікнами школи граються м'ячем. Учень старших класів робить їм зауваження, але вони не реагують. Після досить сильного удару м'яч розбиває вікно. Усі з галасом розбігаються. Під час учнівської гри вас поруч не було, бо знаходилися у класі, де розбилося вікно, і проводили батьківські збори. Ваші дії.
317. Зайшовши до класу на перерві, вчителька побачила, що на підлозі лежить хлопчик і зверху ще троє його «товчуть». Дії вчителя.
318. На уроці учень під партою грався дитячим пістолетом і раптово нажав на курок. У результаті діти почали сміятися, а цей учень злякано дивиться на вас. Ваші дії.

319. Вчитель по дзвінку заходить до класу. У класі тихо звучить музика. Учитель підвищує голос, музика теж стає гучнішою. Дії вчителя.
320. Вчитель викликає учня до дошки, а той відмовляється іти. Дії вчителя.
321. Учень пив з відра воду, а інший підійшов і штовхнув. Учень набрав повен рот і ніс води, закашлявся. Ваші дії.
322. Учень розв'язує біля дошки задачу. Вчитель довго домагається правильного розв'язку. Зрештою учень каже: «Та Ви й самі не можете її розв'язати!». Дії вчителя.
323. В одного з учнів на перерві зникли з портфеля гроші. Учень плаче. Ваші дії.
324. Ви заходите до класу і бачите, що учні чекають Вас, стоячи зверху на партах, при цьому тримаючи стільці на голові. Ваші дії.
325. На уроці природознавства вчителька повела учнів на заплановану екскурсію до лісу, що розташовувався зовсім близько біля школи. Прогулявшись, діти повернулись до класу. У класі вчителька помітила, що не вистачає однієї дитини. Вчителька повернулась до лісу і знайшла Петрика, який сидів під деревом і плакав. Він злякався дикого кабана. Ваші дії.
326. Діти з учителем пішли на екскурсію до лісу, у процесі відпочинку Ви помічаєте, що два учня стрибають через яр, внизу якого лежало каміння. Ваші дії.
327. На автобусній зупинці Ваші учні викидають на землю обгортки від цукерок, печива. Ваші дії.
328. Посеред уроку у одного з учнів падає на підлогу книжка. Ваші дії.

329. Ви заходите до класу, а один із учнів сидить на парті. Ваші дії.
330. Вчитель заходить до класу. Вітається. Діти сідають. Розпочинається урок. І тут одна дівчинка вскакує зі стільця і кричить від пекучого болю. Виявляється, що їй підклали на стілець кнопку. Дії вчителя.
331. Ви відкриваєте шухлядку робочого столу, і бачить там здоровенну жабу. Ваші дії.
332. Ви задали учням письмову роботу. Всі працюють, лише Віктор, дивлячись мрійливо у вікно, співає тихенько пісеньку. Ваші дії.
333. Учитель проводить урок. Все, як завжди: перевірка домашнього завдання, повідомлення та пояснення нової теми тощо. Учитель, стомившись, вирішив трішки присісти. Але коли він сів, то стілець розвалився (учні навмисне підпиляли ніжки). Учитель, звичайно, незграбно впав на підлогу. Дії вчителя.
334. Шкільна їдальня. Один із учнів іншому випадково розливає стакан з компотом. Між учнями затівається суперечка. Ваші дії.
335. На перерві діти гралися. Дмитрик смикав за кіски Оленку. Вона роздратовалася і вдарила його підручником по голові. Дмитрик сів у кутку і плаче. Прозвенів дзвінок на урок, а Дмитрик відмовляється на нього іти. Ваші дії.
336. Хлопчик з бідної родини. Він значно відрізняється від інших дітей зовнішньо – за одягом. У зв'язку з цим діти в класі з нього глузують. Ваші дії.
337. Іде урок. Учитель пояснює нову тему, учень дістає бутерброд і починає їсти. Ваші дії.

338. Вчитель викликає учня до дошки, а той учень починає нецензурно лаятись. Дії вчителя.
339. Учитель заходить на урок і бачить, що вазони на підвіконнях перекинуті. Дії вчителя.
340. Учитель підійшов до дошки, взяв ганчірку, щоб витерти дошку, а там учні поклали маленьке жабеня. Коли учитель брав ганчірку, жабеня стрибнуло донизу. Дії вчителя.
341. Один з учнів класу увечері розбив шибку (щоб учні не ходили до школи). Ваші дії.
342. Один із хлопців класу весь час конфліктує з дівчатами. Ваші дії.
343. Один з учнів класу вкрав в учителя гроші. Дії вчителя.
344. Один з учнів поскаржився мамі, що вчителька його била (хоча такого не було). Мама зустріла вчительку, щоб переговорити з нею про цей інцидент. Дії вчителя.
345. Учень приніс у клас на урок кошеня. Ваші дії.
346. Заховали портфель. Учень плаче, ніхто не знає, куди і хто його заховав. Ваші дії.
347. Ви заходите до класної кімнати і бачите, що скло із шафи розбите. Ваші дії.
348. Ви пішли з учнями на екскурсію з ночівлею аж за межі сусіднього села (відстань велика). Ще не добралися до місця зупинки, пішов дощ, надворі вечір (сутінки). Ваші дії.
349. Ви повели дітей до яру для вивчення ґрунту, подаючи новий матеріал, ви раптом бачите, що двоє учнів,

тримаючись за деревину, висять над обривом (яром) ,
внизу якого каміння, побите скло, корчі. Ваші дії.

350. Заходить учитель до класу, щоб розпочати урок, витягає стілець з-під столу і бачить, що на стільці лежать кнопки. Дії вчителя.
351. Учитель заходить до класу, а на учительському стільці сидить учень, який відразу помічає, що учитель уже зайшов, проте не рухається. Дії вчителя.
352. Зайшовши до класу, учитель бачить, що одна з учениць плаче, а її зошит розірваний. Дії вчителя.
353. Ви заходите до класу у той момент, коли діти активно обговорюють минулий Ваш урок і випадково чуєте прізвисько на вашу адресу. Ваші дії.
354. Діти домовились вивести Вас зі стану емоційної рівноваги. Ви заходите на урок і бачите, що в класі лише кілька учнів. Через пару хвилин заходить один учень, через кілька хвилин – інший, і так аж до кінця уроку. Ваші дії.
355. Ви прийшли в клас, а діти ніби не бачать Вас, ігнорують, роблять те, що їм хочеться. Ваші дії.
356. Вчитель, зайшовши до класу, побачив, що його стілець зламаний. Дії вчителя.
357. Коли вчителька зайшла до класу, діти помітили, що в неї пустилася стрілка на колготках. Один з учнів це їй сказав. Дії вчителя.
358. На перерві діти гралися на майданчику біля школи, Петрик пхнув Оксанку в калюжу. Дівчинка впала і забруднила собі одяг та почала плакати. Ваші дії.

359. Взимку діти на перерві грали на дворі у сніжки. Прийшовши до класної кімнати, вони принесли із собою одну сніжку і приліпили її до стелі прямо над учительським столом. Прозвенів дзвоник, учитель зайшов до класу, сів на стілець, поклав журнал на стіл, розгорнувши його, і почав шукати ручку у шухляді. У цей час сніжка впала на журнал... У цей же момент несподівано заходить директор школи. Дії вчителя.
360. У дівчинки зникли рукавички. Наступного дня друга дівчинка прийшла у таких самих рукавичках. Перша звинувачує її в крадіжці, а та доводить, що їх подарувала бабуся. Починається сварка і сльози. Ваші дії.
361. Учні на перерві позривали квітки на клумбі перед школою та подарували їх вам. Ваші дії.
362. Заходячи до класної кімнати, вчитель перечіпається за поріг і падає. Дії вчителя.
363. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Раптом бачите, що всі діти заховалися під партами. Ваші дії.
364. Посеред уроку один із учнів встає і починає жорстоко бити іншого. Ваші дії.
365. Учитель, пишучи на дошці задачу з математики, відчув, що діти кидаються у нього папірцями. Дії вчителя.
366. Ви заходите в клас, щоб розпочати урок. Сідаєте на свій м'який стілець, у якому виявляється багато колючок кактуса. Ваші дії.
367. Ви заходите до класу, щоб розпочати урок. Має бути контрольна робота. Та бачите, що ваш стілець лежить перед порогом. Ваші дії.

368. Ви проводите урок, на якому присутня комісія із району. Несподівано відкривається вікно, і всі папери на столі, зразки і портрети з дошки розлітаються. Ваші дії.
369. Ви приходите на урок і бачите, що ваш стіл зламаний. Ваші дії.
370. Зайшовши до класу перед уроком, Ви бачите, що у Ваших речах на столі і сумці риються учні. Ваші дії.
371. Один із Ваших учнів на уроці підсвідомо вигукнув нецензурне слово, виконуючи складну роботу. Ваші дії.
372. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок, раптом бачите, що дошка розмальована, не підготовлена до уроку. Ваші дії.
373. Петрик уперше не виконав домашнього завдання. Ваші дії.
374. Учитель, проводячи урок, помічає, що Олексій зовсім не уважний і дивиться увесь час у вікно. Дії вчителя.
375. Коли Ви заходите до класу, то наступаєте на шкірку банана і, підсковзнувшись, падаєте. Ваші дії.
376. Хлопчик Олег приніс до школи іграшкову машинку. Другий хлопчик, Сашко, попросив у нього машинку, щоб погратись, але Олег не хотів давати йому. І вони почали між собою битись. У цей час Ви заходите до класу. Ваші дії.
377. Взимку учням було поставлено завдання помити вазони. Одна із учениць цього класу, граючись, облила дітей водою. Ваші дії.
378. Ви вчора поставили своєму учневі в щоденник двійку за погану поведінку. А сьогодні Ви розпочинаєте урок і в цей час швидко відкриваються двері – рвучко заходить сердитий батько цього учня. Ваші дії.

379. Під час екскурсії до краєзнавчого музею один з учнів перебіг дороги на червоне світло. Його ледь не збила машина. Ваші дії.
380. Ви заходите до класної кімнати на перерві і бачите, що учень списує домашнє завдання у свого товариша, який стоїть поряд. Ваші дії.
381. На уроці малювання Ви проводите конкурс найкращого малюнка. Для переможців підготовлені подарунки. Визначивши переможця, Ви вручаєте йому приз і помічаєте, що хлопчик, який намалював гірший малюнок, починає плакати. Ваші дії.
382. Прийшовши на урок математики і перевіривши домашнє завдання, Ви помічаєте, що ніхто в класі його не виконав. Подібна ситуація відбувається декілька уроків підряд. Ваші дії.
383. Під час уроку вчитель, пояснюючи матеріал, почув образи на свою адресу і дитячий сміх. Дії вчителя.
384. На перерві діти розбили вікно. Ваші дії.
385. Ви заходите до класу, щоб розпочати урок. Бачите, як один з учнів, що не помітив Вашого приходу, копіює Вашу манеру поведінки (хода, жести, вимова). Ваші дії.
386. На святкуванні Дня учителя усім, крім Вас, вручили грамоти з подякою від учнів за педагогічну роботу. Ваші дії.
387. На уроці Вами було заплановано обговорити твір, який мали прочитати учні. Приходите на урок, а учні кажуть, що ніхто цього твору не прочитав. Ваші дії.

388. Продзвенів дзвоник на урок. Учитель йде до класу. Відчиняє двері до класної кімнати, а там нікого немає. Дії вчителя.
389. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Раптом чуєте, що у закритій стінній шафі дитячий писк, що імітує мишу. Ваші дії.
390. Ви проводите урок, один з учнів порушує дисципліну (погана поведінка, нецензурна лексика), принижуючи Вас. Ваші дії.
391. На уроці Ви встали із-за робочого столу і пишете на дошці, всі учні починають сміятися. Ваші дії.
392. На перерві учні вигадали гру: хто перший сяде після того, як заїде вчитель у клас, той – «дурак». Коли в клас зайшов учитель, привітався і сказав сідати, то діти стояли, але ніхто не сідав. Дії вчителя.
393. На перерві учні намастили учительський стілець крейдою. Вчителька прийшла до класу, не побачила цього і сіла на стілець. Діти цілий урок сміялися з неї, і ніхто їй не сказав, що в неї біла спідниця. Подальші дії вчительки.
394. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Раптом бачите, що на вікні обірвана гардина. Ваші дії.
395. Ви – черговий учитель. На перерві бачите, як старшокласник ударив дитину 2-го класу об стіну. Ваші дії.
396. Ви, прийшовши до школи, відчиняючи свій клас, зламаєте ключ, учні чекають під дверима. До початку уроку залишилось 10 хвилин. Ваші дії.
397. Вчитель зайшов і бачить, що посеред класу стоїть і плаче дівчинка. Інша учениця одразу вигукнула: «А Сергій розв'язав їй бант на кісці». Подальші дії вчителя.

398. На уроці учень вийшов до дошки відповідати, але раптом усі учні дружно почали з нього реготати. Подальші дії вчителя.
399. Хлопчик по дзвінку з уроку вдарив сусідку за партою так, що та різко розплакалася. Ваші дії.
400. Ви заходите до класу і бачите, що учні на перерві кидаються один в одного паперовими кульками, від чого клас перетворився на паперове побоїще. Ваші дії.
401. Ви заходите на перерві до класної кімнати і бачите, що три хлопці б'ються. Ваші дії.
402. Ви заходите після перерви до класної кімнати, а Петрик каже: «А Марина Світлані порвала плаття». Ваші дії.
403. Ви заходите після перерви до класної кімнати і бачите, що на один із учнівських стільців хтось наплював. Ваші дії.
404. Ви заходите після перерви до класної кімнати і бачите, що мама учня, який вчора побився з однокласниками, різким тоном з'ясовує стосунки з іншими учнями. Ваші дії.
405. Ви заходите після перерви до класної кімнати і бачите, що двоє батьків Ваших учнів сваряться, з'ясовуючи стосунки своїх дітей. Ваші дії.
406. Посеред уроку різко відкриваються двері і на порозі мовчки стоїть мати одного з учнів. Ваші дії.
407. Під час уроку забігає до класної кімнати захекана мати другокласника і кричить до вчительки: «Чого у мого сина цілий день відключений телефон?». Ваші дії.

6.6. Ситуації, створені курйозними запитаннями

1. Хто увімкнув Сонце?
2. Чому Сонце не падає на Землю?
3. Чому у японців вузькі очі?
4. Чому у зайця передні лапи коротші за задні?
5. Чому зебра смугаста?
6. Учителю, ми можемо Вам оголосити імпічмент?
7. З якого полового будинку лелека викрадає дітей?
8. Ви любите більше вино чи горілку?
9. Яка у Вас зарплата?
10. Скільки кілограмів Ви важите? Будете худнути?
11. Ви казали, що набагато старші за нас. Ви динозаврів бачили?
12. У який ресторан Ви більше любите ходити?
13. Хто той чоловік, що підвозив Вас сьогодні на роботу?
14. А чому Ви до нині не заміжня?
15. А чому у Вас немає досі дітей?

6.7. Ситуаційні завдання з варіантами прийняття рішення

1. На уроці математики вчителька пояснює новий матеріал. Учень демонстративно розмотує цукерку і починає їсти. Ваші дії:

- “Іди на коридор і їж цукерку”.
- Запропонувати учням посидіти тихенько і почекати, поки Сергійко з’їсть цукерку.
- Підійти тихенько, не звертаючи на себе уваги учнів, і забрати у хлопчика цукерку.
- Запропонувати поділитись з усім класом.
- Запропонувати, щоб він повторив сказане учителем на початку уроку.
- Запропонувати стати на місце вчительки, так як він показує, що все знає, не слухає і відволікає інших.
- Сказати учневі, щоб зараз цукерку сховав, а на перерві з’їв.
- Визвати учня до дошки розв’язувати задачу.
- Запропонувати учневі бути помічником учителя, допомагати писати коло дошки приклади, різні задачі та інше.
- Перед класом похвалити в цей момент учня, сказати, який він гарний хлопчик, як він старанно пише і слухає новий матеріал. Йому повинно стати соромно.

Проаналізуйте прийняті рішення.

2. Ви даєте учням завдання, а один із них не хоче його виконувати і при цьому заявляє: “Я не хочу цього робити!”

Ваші дії:

- “Не хочеш – змусимо!”
- “Для чого ж ти прийшов учитися?”
- “Тим гірше для тебе, залишайся неуком. Твоя поведінка схожа на поведінку людини, котра навмисне своєму обличчю хоче відрізати носа”.
- “Ти міг би пояснити, чому?”
- “Давай сядемо й обміркуємо – можливо ти і правий”.

Проаналізуйте прийняті рішення.

3. Я відчуваю, що заняття, котрі Ви ведете, не допомагають мені” – говорить Вам учень і додає: “Я взагалі думаю покинути заняття”.

Ваші дії:

—“Перестань говорити нісенітниці!”

—“Нічого собі, додумався!”

—“Можливо, тобі знайти іншого вчителя?”

—“А що, якщо нам попрацювати разом над рішенням твоєї проблеми”.

Проаналізуйте прийняті рішення.

4. Учень, явно демонструючи своє погане ставлення до кого-небудь з товаришів по класу, говорить: “Я не хочу працювати (вчитися) разом з ним”.

Ваші дії:

—“Ну і що?”

—“Нікуди не дінешся, все одно доведеться”.

—“Чому?”

—“Я думаю, що ти неправий”.

Проаналізуйте прийняті рішення.

5. Учень в розмові з Вами говорить: “Я хотів би, щоб Ви ставилися до мене краще, ніж до інших учнів”.

Ваші дії:

○ “Чому я повинен ставитися до тебе краще, ніж до інших?”

○ “Якби я тобі сказав, що люблю більше, ніж інших учнів, то ти б почувався від цього краще?”

○ “Яким ти відчуваєш моє справжнє ставлення до тебе?”

Проаналізуйте прийняті рішення.

6. Одного разу на перерві вчителька помітила, як ставиться Віталій до Марини. Олена Петрівна покликала його до себе і запитала: “Віталію, чому ти ображаєш Марину?” У відповідь почула: “Я просто хочу пожартувати з нею. Що робити, якщо вона жартів не розуміє?” На цьому розмова закінчилася. Але дівчинка з кожним днем змінювалася, адже її скрізь переслідував Віталій.

Матері нестерпно було дивитися на зміни у поведінці Марини, тому знову звернулася до учительки. Олена Петрівна

розповіла про стосунки Марини з Віталієм, сказавши: “Що я йому зроблю? Він просто жартує”.

Як би Ви вчинили на місці класного керівника?
Проаналізуйте прийняті рішення.

7. Одного разу, коли вчителька прийшла на урок, за столом не виявилось класного журналу. Вона попросила одного з учнів за ним сходити. Але учень повернувся ні з чим. У класного керівника на той день був вихідний, до неї зателефонували і запитали про журнал. Але в неї його не було. Він зник безслідно. Напередодні журнал заносили до вчительської, але секретар, який був присутній, цього не пам'ятає.

Почалося розслідування. Викликали класного керівника до школи, зібрали всіх дітей, які бачили журнал останнім. А справа виявилася серйозна, адже це був 11 клас. Усі учні цього класу шукали журнал по школі. Вчителі, думаючи, що це зробили діти, просили їх повернути цей документ або хоча б підкинути. Проходили дні, а журналу не було. Деякі з дітей були цим задоволені, адже вони могли виправити погані оцінки, які залишилися у тому журналі. Вчителі як могли підбадьорювали класного керівника, запитували у дітей, які були у них оцінки. Ясна річ, що деякі відповіді були перебільшені, але на це вже ніхто не зважав.

Класний керівник дуже ображалася на дітей, адже постало питання про зняття її з цієї посади, на яку претендував інший учитель.

Було голосування, на якому діти однозначно вибрали нову кандидатуру класного керівника...

Проаналізуйте ситуацію.

8. Хлопці набрали у пластмасову пляшку 1,5 літра води, напіввідкрили двері класу і поставили пляшку на двері. Хлопчики були в очікуванні, тому що перший, хто мав зайти до класу, отримав би пляшкою по голові. Але, на жаль, учні не передбачили іншої ситуації.

Випадково зайшла вчителька; вона була суворою і жартів не розуміла. Коли вона відкрила двері, пляшка з водою впала їй на голову і розбила окуляри. Діти всі завмерли, бо в учительки від здивування очі округлилися. Всі перелякано чекали наступної

реакції вчительки. Але вона спокійно, урівноважено підняла з підлоги свої окуляри і сказала: “Я від вас такого не чекала!”, – і вийшла з класу.

Учням пощастило: того ж самого дня про цю витівку ніхто так і не дізнався, крім них самих та вчительки. Але зовнішній спокій не виправдовував учнів – їх “катувала” совість.

Наступного дня увесь клас мовчав, опутивши вниз очі, бо чекали великого скандалу, тобто двійок і, можливо, виключення зі школи. Саме так вчителька могла б учинити. Та сталося не так, як гадалося: вчителька зробила вигляд, що нічого не відбулося, і традиційно почала проводити урок.

З цього ж самого моменту вчителька стала прикладом, взірцем для кожного з учнів.

Проаналізуйте ситуацію.

9. Вчителька з багаторічним досвідом викликала ученицю до дошки. Дівчина старанно виводила цифри, рахувала приклади, розв’язувала задачу. Але відповідь на дошці не співпадала із підрахунками в записах вчительки та дітей. Олена Володимирівна, не стримавшись, назвала ученицю дурною, невмілою. З криком посадила на місце і сказала дати щоденник на “двійку”. Дівчинка крізь сльози, тремтячи від страху і сорому, почала шукати щоденник у папці для зошитів. Але його не знайшла, видно, від хвилювання. Тоді Олена Володимирівна вирішила пошукати разом із ученицею. Щоденник лежав у портфелі, а не в папці. Вчителька ще більше розгнівалася: “Ти навмисно його сховала, ти мені збрехала! Ти брехуха!” Такий же запис виблискував червоною пастою разом із “головатим лебедем” у щоденнику учениці.

Уявіть, як було дівчинці соромно перед однокласниками, адже що скаже вчитель, є правдою, навіть якщо це не так. Це дитяча логіка. Але що чекало її вдома. Батьки, побачивши зауваження, покарали дівчинку фізично і морально...

Проаналізуйте ситуацію.

10. Колись учні вирішили пожартувати із молодим учителем інформатики, який недавно прийшов працювати до школи. Вони написали на аркуші паперу оголошення і вчепили його на дверях

комп'ютерного класу: “БЕЗКОШТОВНІ БУЛОЧКИ!!!”. Коли учитель після уроку вийшов і побачив оголошення, то розсміявся і зняв його. Але на це відповів своїми діями.

Через урок всі учні школи могли побачити нове оголошення на дверях шкільної їдальні: “КОМП'ЮТЕРНИЙ КЛАС!!!”.

Таким чином, учитель підвищив свій авторитет і викликав повагу учнів, вдало відреагувавши на кумедну ситуацію.

Проаналізуйте ситуацію.

11. Після вихідних днів учні знову повернулись до школи. Коли ж вони зайшли до класу, то знайшли там маленьку летючу мишку у вікні між рамками, яка потрапила туди, вочевидь, через надбите з одного боку скло. Всі її роздивлялись, брали в руки, бо всім вона була дуже цікава, і виносити її надвір ніхто не планував.

Розпочався урок математики, а учні не повідомляли вчительку про свою знахідку, а тихенько поклали її на кінець парти у кінці ряду. Та через хвилин 15 вона почала літати по класу. Хлопці вчинили сміх, дівчата почали пищати і ховати голови, щоб створіння не залетіло у коси. А вчителька, хоч і було видно, що сама дуже здивована, не розгубилась. Вона зняла мишку із гардин, коли та сіла на них, і попросила двох учнів віднести “гостю” до кабінету біології. Ще й додала із гумором: “Я ж попереджала вас минулого тижня, щоб придбали у класну кімнату лампочки, а то тут уже настільки темно, що кажани завелись”.

Всі невдовзі заспокоїлись і продовжили урок, а про цікавий випадок згадували з посмішкою.

Проаналізуйте ситуацію.

12. На перерві учителю помалювали стілець крейдою. Коли ж він, прийшовши на урок, побачив це, то одразу почав з'ясовувати: хто саме так вчинив. Це не принесло результатів. Тоді учитель гнівно запитав: “Хто у класі черговий?”, але ніхто не зізнався. Далі педагог вчинив так: вибрав із журнального списку прізвище, яке перше трапилось на очі, і почав примушувати ученицю, яка зовсім не була причетною до інциденту, витерти крейду. Коли дівчинка почала відмовлятися, то це призвело до сварки. Розлючений учитель вийшов із класу і

поскаржився директору школи.

Після цього випадку учні ще довго відчували на собі наслідки жарту...

Проаналізуйте ситуацію.

13. Був холодний січневий ранок. Зривалися сніжинки. З півночі віяв холодний вітер. Діти прийшли в школу, де затишно. У класі було тепло. Вони пороззувались і гріли ноги біля батареї центрального опалення.

Дзвоник. Діти сіли на місця. Минула хвилина, друга. Учителя не було. Діти послали Ніну – вона сьогодні була чергова: “Піди в учительську і довідайся, чому немає учителя”. Через хвилину Ніна повернулася і промовила: “Іван Петрович захворів”. “Ура! – закричали діти. – Ура! Учитель захворів. Уроків не буде...”

Ніхто не помітив, що біля дверей давно стояв Іван Петрович, обліплений снігом, він чув, як діти кричали і хитав головою... Недавно він увійшов слідом за Ніною... Усі завмерли від несподіванки, сіли, похилили голови.

Іван Петрович підійшов до столу. “Вибачте, діти, – тихо промовив він. Трішки захворів... Та все ж вирішив прийти до школи. Запізнився трохи, вибачте”.

Він роздягся, сів за стіл, подивився на дітей. Їм соромно було дивитися вчителю в очі. До кінця занять діти були мовчазні. Коли учитель відпустив дітей додому, вони підійшли до нього і промовили: “Іване Петровичу, просимо у Вас вибачення і побудьте з нами ще трішки. Так хочеться задачки порозв’язувати...”

У центрі постаті вчителя стоїть його ставлення до знань, розумової праці, науки, досвідченості. В образі вихователя діти повинні побачити безмежну відданість розумовому життю, науці. Дітей скоряє закоханість учителя в знання. Якщо Ви хочете, щоб Вас шанували, будьте поводитирем на шляху до прагнення щось знати, розуміти, дивуватися істині, яку він відкриває разом з дітьми, а дітям здається, що відкривачі Ви, вчитель тільки їх помічник, без якого вони не можуть обійтися. Найкраще діти тільки тоді пізнають учителя, коли з його допомогою вони мислять, відкривають нові шляхи у науці, пізнають щось нове.

(В. О. Сухомлинський).

Проаналізуйте ситуацію.

ЧАСТИНА 7

КЕЙСИ

Пропонуємо таку класифікацію кейсів:

1. За тематичним призначенням:
 - наскрізні (розраховані для використання на заняттях різних тем);
 - тематично орієнтовані (можуть використовуватися на заняттях з певної теми);
 - одиничні (на конкретному занятті);
 - дидактичні кейси (складання у контексті педагогічних ситуацій плану-конспекту уроку, виховної години тощо).
2. За обсягом педагогічної ситуації:
 - концентровані (педагогічна ситуація лаконічно оформлена у ситуаційне завдання, а інформаційний пакет – додається як матеріал для різнобічного та ґрунтовного аналізу педагогічної ситуації);
 - наскрізні (зміст педагогічної ситуації і є кейсом; у такому випадку, ситуаційне завдання формулюють або перед аналізом ситуації, або поетапно у процесі осмислення змісту педагогічної ситуації, або після опрацювання її змісту).

Спираючись на власний досвід застосування методу кейс-стаді, запропоновано дещо іншу, докладнішу схему формування кейсу, адаптовану для застосування технології ситуаційного навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Звертаємо увагу на те, що центральним моментом у цій схемі вважаємо уведення етапу «вибір педагогічної ситуації» – ядра кейсу. Саме від виду педагогічної ситуації залежить спосіб та особливості формування кейсового матеріалу. Цілком погоджуємося із О. Шевченко з приводу того, що етап вибору виду кейсу (а не жанру кейсу, як на те вказує авторка) доречно увести після етапу «збір додаткової інформації»: досить часто додаткової інформації стосовно певної педагогічної ситуації зовсім бракує і тому, замість передбачуваного класичного за обсягом кейсу, доводиться формувати міні-кейс або ситуаційне завдання (рис. 3).

Рис. 3. Схеми формування кейсу

Однак, робота над формуванням кейсу не завершується на етапі «упровадження кейсу в навчальний процес». Адже саме на цьому етапі майбутні вчителі початкової школи виявом свого рівня активності/пасивності у процесі аналізу кейсового матеріалу продемонструють усі його позитивні та недоцільні аспекти. Очевидно, що кейс, який пасивно аналізується студентами, має бути вилученим. Тому необхідним є етап «оцінка ефективності кейсу та його повторне редагування». Як показує досвід, кейс необхідно корегувати у кілька етапів, після опрацювання кількома групами студентів. У цьому випадку процес удосконалення сформованого кейсу може не припинятися, хоча б з метою постійного оновлення та забезпечення «застарівання» матеріалу (наприклад, розвиваються комутаційні мережі, ІТ-засоби, тому специфічні педагогічні ситуації з використанням сучасної техніки застарівають, як і сама техніка тощо).

Щодо етапу формування кейсу «Підготовка для викладачів методичних рекомендацій» (супровідних матеріалів, пояснювальної записки), то дослідники зазначають таке: «Супровідні методичні поради фіксують і передають досвід мудрості, без якої цей процес був би неможливий, а отже вони становлять надзвичайно цінний капітал для викладацької спільноти» [41, с. 135]. Поради виконують такі функції: підвищують ефективність навчання, заощаджують час, створюють атмосферу довіри, підказують, як планувати структуру заняття, сприяють накопиченню інтелектуального капіталу викладача. Якісні методичні поради повинні пояснювати: про що йдеться у ситуаційному завданні; де саме його використати в навчальному курсі; чому ми його вивчаємо; чого ми збираємося навчати студентів; як ми будемо навчати [17; 41, с. 137].

Проте О. Зобов звертає увагу, що за традицією західної бізнес-освіти у кейсі і висновок, і, тим більше, записка для викладача украй рідко публікуються, оскільки недоцільно нав'язувати одне єдине бачення ситуації, навіть якщо воно і дається в авторському викладі, бо одна і та сама ситуація може мати декілька рішень, пошук яких необхідно заохочувати в процесі обговорення. Водночас мають місце і прагматичніші цілі: прагнення обмежити тиражування вдалих «ноу-хау», своєрідних викладацьких «родзинок» [27, с. 4].

Нами також запропоновано додати у схему формування кейсу такий етап, як «вибір дидактико-організаційного інструментарію (форм, прийомів аналізу ситуації, засобів навчання)». Вочевидь, елементи опису цього етапу можемо знайти у характеристиці етапу «підготовка для викладачів методичних рекомендацій», що логічно слідує за етапом «формулювання ситуаційних завдань». Проте, зауважимо: для формулювання ситуаційних завдань необхідне обов'язкове врахування двох чинників:

- по-перше, сутності педагогічних ситуацій, що й передують цьому етапу;
- по-друге, вибір прийомів аналізу педагогічної ситуації залежно від вибору методів і організаційних форм роботи зі студентами.

7.1. Застосування методу кейс-стаді:

1. Ознайомлення з кейсом.
2. Розподіл ролей та обов'язків у парі чи групі, якщо це – не індивідуальне виконання.
3. Виконання ситуаційного завдання (застосування методу аналізу конкретної ситуації).
4. Колективне обговорення виконаного завдання.
5. Порівняння прийнятих рішень з тими, що подані у кейсі.
6. Рефлексія.

7.2. Структура дидактичного кейсу для дисциплін «Теорія та методика виховання», «Онови педагогічної творчості»:

- законодавчі документи щодо роботи класного керівника та класовода у загальноосвітній школі;
- законодавчі матеріали правової бази (фрагменти деяких статей правових кодексів України);
- теоретичні матеріали щодо певної теми (наприклад, характеристика напрямів виховання, перелік завдань виховання тощо);
- тезаурус відповідних понять; хрестоматійні матеріали (цитати, фрагменти першоджерел, твори видатних педагогів стосовно певної теми);
- методичні рекомендації (наприклад, опис методики організації та проведення виховної години чи виховного заходу).

7.3. Навчальний кейс

Зразок розв'язання педагогічної ситуації «Кактус»

Наприклад проаналізуємо педагогічну ситуацію.

Блок I. Зміст педагогічної ситуації. *«Сергійко збирався йти на перерву, приготувався до наступного уроку і пішов мимо підвіконня до класних дверей. Відстань між підвіконням та учнівськими партами – незначна. Дитина, йдучи, незумисне зачепила одягом кактус на підвіконні і той упав на підлогу. Горщик, у якому ріс кактус, розбився. Решта учнів, котрі ще не вийшли із класу, мовчки спостерігали, очікуючи вашої реакції».*

I етап. Виникнення ситуації:

- а) спосіб виникнення педагогічної ситуації: *спонтанний;*
- б) місце виникнення: *класна кімната;*
- в) додаткові обставини: *незначна відстань між підвіконням та учнівськими партами;*
- г) тип ситуації: *побутово-технічна, можливо, медична.*

II етап. Виокремлення педагогічної ситуації (реагування або ігнорування).

Звісно на даному етапі ситуацію можна припинити: не звертати увагу, сказати учням, щоб всі йшли на перерву, мовляв, що нічого не сталося. Проте, на підлозі залишиться кактус, котрий загине, якщо його не пересадити; черепки горщика, об які можна поранитися; купка землі, яка не додає чистоти у класі. Головне – учні-свідки зроблять висновок: якщо розбити горщик із кімнаткою рослиною (зумисне або ні), то нічого особливого не станеться. Отож, не виділяти цю ситуацію не можна.

Як зреагувати? Можливо фронтально: зібрати негайно увесь клас, покликати на допомогу завуча або директора, накричати на учня, примусити негайно усе прибрати, зробити запис у щоденнику (за поведінку – «2», батьків – до школи, горщик з квіткою – відкупити). Найбільшою помилкою молодих спеціалістів є те, що за таких обставин вони діють аналогічно. На таку реакцію вчителя у народі кажуть: «Зробив із мухи слона».

Але присутні й інші учасники ситуації – однокласники. Змоделюємо їхню реакцію та подальший розвиток подій відносно цього. Вони можуть засміяти винуватця події, обізвати Сергійка, довівши його до сліз. Так своєю реакцією вони вже змінили подальший розвиток ситуації: присоромлена дитина вибіжить із класу і втече додому, не маючи бажання більше ходити до

школи; дитина стане відлюдником у класі; дитина стане ненавидіти вчителя, учнів, кімнатні рослини тощо.

Проаналізуємо реакцію Сергійка. Він може розплакатися одразу після падіння вазона і, навіть, впасти в істерику, у залежності від стану своєї нервової системи (підкинути кактуса ногою, обізвати всіх присутніх, у тому числі вчителя, і вибігти із класу). Ситуація може ускладниться надто надмірним плачем: дитина плаче, захлинаючись і довго від того не відходить.

У будь-якому з описуваних випадків кінцевий результат розв'язку подій залежить від учителя. Саме він зобов'язаний передбачати, контролювати та керувати кожним ускладненням. Таким чином. Реагувати треба спокійно, але негайно. Можливо, гумором: «Оце так! Кактуси літають!»

Подальшим процесом перебігу педагогічної ситуації завжди керує вчитель.

Блок II. Виокремлення ситуаційної проблеми.

III етап. Миттєвий аналіз педагогічної ситуації (усвідомлення мотиву: «Для чого зробив Сергійко? Чому: зумисне, не зумисне?»). *Від розуміння мотиву вчинку ми маємо відштовхуватися у подальшому розв'язку педагогічної ситуації. У цьому випадку у змісті педагогічної ситуації подане слово «незумисне», отже, педагогічна ситуація – незапланована, мотив – відсутній. Ситуаційна проблема: можливе поранення дитини розбитим кактусом.*

Блок III. IV етап. Формулювання первинної та вторинної ситуаційних задач (прийняття рішення за принципом «тут і зараз»).

а) формулювання установок («Що треба зробити?»), тобто ситуаційних задач Сергійка, учнів та вчительки як учасників педагогічної ситуації;

Насамперед, необхідно з'ясувати медичний стан Сергійка та прибрати кактуса як «проблему».

б) передбачення кульмінації («Що може бути?»), тобто ймовірного розвитку подій у педагогічній ситуації з найгіршим результатом для кожного з учасників.

Далі, найкраще, щоб присутні учні самі знаходили варіанти розв'язку. Тут важливо розпочати розмову з учнем – «винуватцем», адже решта може лише зашкодити, вигадуючи не доцільні методи типу запису у щоденник, виклик батьків до

школи, що залежатиме від стану дружніх стосунків між учнями класу та наявності колективу класу. Якщо ви впевнені у стабільності дружніх стосунків та гуманності поведінки учнів, можна цілковито покластися на їхні варіанти розв'язку ситуації (попросити «допомогу зали»), або ж частково, але обов'язково спокійно, керувати їхніми рішеннями: «Зараз виберемо правильний варіант», «Тихо, зараз розберемося».

IV етап. Прийняття рішення – пошук варіантів розв'язку ситуації. Ймовірні варіанти.

У цій ситуації правильним буде таке рішення (правильність кожного рішення бажано перевіряти згодою решти учнів):

1. Розв'язання первинної ситуаційної задачі («тут і зараз»): з'ясувати медичний стан Сергійка: чи не поранився кактусом або черепками, чи не залишилося на тілі колючок кактуса тощо. Якщо так, то необхідно негайно надати першу медичну допомогу (усунути колючки, обробити рану перекисом водню або зеленкою/йодом; за потреби – покликати медичного працівника). Треба врахувати, що, переважно, кактуси – алергени. Отже, необхідно прослідкувати, чи не викликав кактус (попри навіть відсутність видимих поранень на тілі Сергійка) алергічної реакції (почервоніння, висипу, зуду тощо).

2. Розв'язання вторинної ситуаційної задачі: з допомогою техпрацівниці (щоб діти не поранилися) прибрати рештки вазона, тобто землю та черепки; терміново пересадити кактуса спершу у тимчасову риночку, а потім придбати постійну. З моменту прийняття рішення про нову риночку ситуація може знову ускладнитися: цілком зрозуміле правило «Хто розбив, той риночку і купує», здатне стати перепорою для дитини із малозабезпеченої сім'ї. Вчителю у даному випадку потрібно діяти виважено: якщо ви впевнені у тому, що дитина спроможна придбати риночку, то оголошуйте рішення, якщо ні – спробуйте пересадити кактуса у наявний резервуар.

IV етап. Результати розв'язання (реакція учасників на обраний спосіб виходу із педагогічної ситуації): повернення до навчальної роботи у звичному режимі.

Блок IV. Формулювання стратегічної та масштабної ситуаційних задач. V етап. Аналіз результатів розв'язання педагогічної ситуації (пошук відповіді на запитання: яких

заходів треба вжити, щоб аналогічна педагогічна ситуація більше не повторювалася?).

У нашому випадку – кілька стратегічних задач, які полягають у перевірці:

- психічного та медичного стану Сергійка, адже діти різні;
- прибирання засміченого місця (чи не зосталося черепків);
- пересаджування кактуса;
- нормалізації стосунків з учнями (насміхаються над тим, хто розбив кактуса чи ні);
- відстані між партами та підвіконнями (щоб вільно можна було пройти) та відставлення парт за потреби;
- розташування вазонів на підвіконнях (щоб не зачіпалися за одяг учнів).

Формулювання та розв’язання масштабної ситуаційної задачі: установка на обговорення цієї проблеми на рівні школи: по-перше, кактуси у класних кімнатах повинні стояти у недоступних для дітей місцях; по-друге, у початковій школі кактуси краще взагалі не ставити у класах.

Розв’язання педагогічної ситуації у тому варіанті, який запропоновано – довготривалий процес. У реальному житті кожен етап займає інколи лічені секунди, а у цілому – хвилини педагогічного процесу.

7.4. Педагогічні ситуації та ситуаційні завдання для кейсів

1. «ЦУКЕРКА»

Йде урок. У класі тиша. Раптом чується шелест паперу. Андрійко розгортає цукерку.

Для вчителя ця ситуація є спонтанною. Відбувається в класі, на уроці.

Йому потрібно якось зреагувати, аби не дати Андрійку з'їсти цукерку і разом із тим така ситуація більше не повинна повторюватись.

Вчитель миттєво аналізує ситуацію, що керує хлопчиком: голод, невтриманість.

Ситуація виникла заплановано з боку учня, він намагається порушити дисципліну в класі і подивитись на реакцію вчителя.

На даному етапі головною метою учня є: з'їсти цукерку, а вчителя – не дати йому цього зробити.

Можливі варіанти виходу із задачі:

- радісним голосом повідомити учнів, що Андрійко зробив нам подарунок, і всі ми зараз їстимемо цукерку;
- просто підійти до хлопчика і ніби нічого не сталося продовжувати урок, поклавши руку йому на плечі;
- жартома сказати, ні на кого не дивлячись: «Мені здається, хтось сьогодні дуже голодний, я попрошу в їдальні насипати йому 2 порції страви»;
- викликати Андрійка до дошки розв'язувати якусь дуже цікаву задачу.

У цій ситуації вчитель швидко зреагував за допомогою педагогічного оптимізму, емоційної стабільності, швидкості реакції, вийшов з цієї ситуації способами гумору, хитрості, переключення уваги.

Виявлення зовнішньої техніки цього вчителя є вміння керувати тілом, емоціями, мовленням.

У результаті хлопчик так і не з'їв ту цукерку, йому стало соромно, адже був урок, і в цьому виявилась неповага до вчителя.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

2. «СПИСАНИЙ ТВІР»

Учитель аналізує контрольні роботи. Раптом схоплюється з місця учениця: «Вибачте, але цю роботу Надія списала в подруги».

Прореагувати потрібно негайно. Отже Ви обираєте один з варіантів своїх дій:

- Я поговорю з Надійкою і все з'ясую сам;
- Надю! Це правда? Значить ти хотіла мене обманути? Як же будеш дивитися мені в очі?
- З'ясуйте свої стосунки, дівчата, самі. А я лише виставлю оцінки за вашу роботу на уроці.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

3. «ПЕСИК»

Під час уроку до Вас раптом з-під парти вибігає симпатичний пес.

Як Ви реагуватимете?

- Попросите когось з учнів вивести собаку з класу.
- Виженете його самі.
- Зрадієте несподіваному гостеві і влаштуєте його під своїм столом до кінця уроку.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

4. «МАЛЮНОК-ПОДАРУНОК»

Учень, який мав здібності до малювання, подарував педагогові малюнок. Трохи згодом, образившись на зауваження цього вчителя, учень зажадав малюнок повернути і перед очима учителя порвав його на шматочки.

– Ти, може, Ігорю, образився на мене? Але ж ти розумієш, що зауваження справедливе. Чи варто в такому випадку принижувати свою гідність такою поведінкою.

– Спробою поговорити з учнем наодинці і пояснити йому, в чому він помилився.

– Ігор, ти забрав назад свій подарунок, так порядні люди не чинять.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

5. «КРИЗА»

Тато лагідно спитав:

– Васю, як ти думаєш? Для чого люди ходять до школи?

– Люди до школи не ходять. До школи ходять діти.

– Гаразд. А діти для чого ходять?

– Маленькі, щоб дома не сидіти. Бо нема з ким.

Старші ходять – бо не хочеться вдома сидіти...

Лагідний татів голос посуворішав:

– Твої однокласники для чого ходять до школи?

– Як хто. Петренко – бульки на уроках пускати.

Ласточкина – бутерброди їсти.

– А нормальні учні у вашому класі є? – обурився тато.

– Є. Вадим Яценко.

– Так для чого Вадим Яценко ходить до школи?

– Щоб учительку малювати...

Тато мовчить. І я мовчу. Душею чую: зараз відбудеться якийсь переворот. Про всяк випадок зачиняюся у ванній. Там надійніше. Ніби в нейтральній зоні.

Переговорюємося через двері.

Тато:

– Що це таке у щоденнику: «Порушував дисципліну.

На уроках співів – співав»?

Я:

– Вона сама винна.

– Хто «вона»?

– Вчителька. Три роки малює на дошці гачки. Ні разу рота не розтуляла.

– Не гачки, а ноти. Так, значить, треба.

(із журналу «БАРВІНОК»).

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

6. «БУЛОЧКА»

Іде урок.

Вчитель пояснює нову тему.

Раптом по класу розноситься аромат запашної булочки.

Увага учнів миттєво переключається із вчительки на Петренка.

Йому потрібно якось зреагувати, аби не дати Петренку з'їсти булочку, і разом з тим, щоб така ситуація не повторилась. Вчитель миттєво аналізує ситуацію (голод не витриманість).

Ситуація виникла заплановано з боку учня, він намагається порушити дисципліну в класі і подивитися на реакцію вчителя. На даному етапі головною метою учня є з'їсти булочку. У вчителя – не дати йому це зробити.

Можливі варіанти виходу із ситуації.

– Радісним голосом повідомити учнів, що Петрик зробив нам сюрприз, і всі ми зараз будемо їсти булочку.

– Просто підійти до хлопчика і як нічого не сталося покласти руки на плече.

– Викликати його до дошки.

– Розповідати урок, дивлячись на нього.

– Ні на кого не дивлячись, жартома сказати: «Здається, хтось дуже голодний».

Проаналізуйте ситуацію.

7. «АПЕЛЬСИН»

Йде урок. У класі тиша. Вчитель пояснює новий матеріал. Раптом по класі розноситься аромат запашного апельсина. Тарасик чистить під партою фрукт.

Для вчителя ця ситуація є спонтанною, відбувається в класі, на уроці.

Йому потрібно якимось зреагувати, аби не дати Тарасику закінчити цю справу, і разом з тим, щоб така ситуація не повторювалась.

Вчитель миттєво аналізує ситуацію, що керує хлопчиком: голод, невтриманість.

Ситуація виникла заплановано з боку учня. Він намагався порушити дисципліну в класі і подивитись на реакцію учня.

На даному етапі головною метою учня є з'їсти фрукт, а у вчителя – не дати йому цього зробити.

Можливі варіанти виходу із ситуації:

– Радісним голосом повідомити учнів, що Тарасик зробив нам сюрприз і всі ми зараз будемо їсти апельсини.

– Просто підійти до хлопчика і ніби нічого не сталося продовжувати урок, стоячи біля нього.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

8. «ЖОРСТОКІСТЬ»

Дев'ятирічний Кость, учень 3 класу, стріляв з рогатки по горобцях. Націливши пташку, він ловив і мучив її. Учитель покарав хлопчика: заборонив йому три рази йти з класом у ліс. Напередодні другої цікавої прогулянки, якої з нетерпінням чекали діти, Кость сидів на уроках похмурий, невлад відповідав на запитання вчителя. Коли клас пішов у ліс, хлопчик залишився в школі. Під стріхою сараю він зловив кількох голих, безпорадних горобенят і поклав їх у стіл учителя.

Через день (похід у ліс був напередодні вихідного), відчинивши стола, учитель знайшов пташенят, які майже всі задихнулися.

Чим пояснити цю жорстокість? Чому дуже часто внаслідок покарання дитина озлоблюється? Тому що «Сильний засіб впливу звільняє дитину від думок, міркувань, роздумів; вона переживає не ганебний свій вчинок, а покарання; вона, по суті, забуває про поганий вчинок, а логіка ж виховання полягає в тому, щоб дитина про нього подумала, помислила. Виходить же так, що дитина думає погано. Вона думає про себе як про ображену, в її серці нагромаджується озлоблення. До того ж, якщо в покаранні є хоч крапелька несправедливості, тоді лавина злості загрожує сильним, несподіваним для вчителя обвалом.

Нормальне виховання я уявляю собі так: дитина не допускає серйозних поганих вчинків, а маленькі, незначні «усмішки» вона глибоко переживає, приймає глибоко до серця, відчуває докори сумління – найголовніше мистецтво виховання полягає в тому, щоб запобігти серйозних проступків. Як же запобігти? Насамперед – індивідуальною бесідою з дитиною.

(В. О. Сухомлинський)

Проаналізуйте ситуацію.

9. «СМІЛИВИЙ ЮРКО»

Я пішов з дітьми до лісу. Є в нашому колективі маленький такий, пустотливий, жвавий, рухливий, як ртуть, кирпатий, веснянкуватий, синьоокий Юрко. І той час, коли діти, зібравшись на галявині, слухали моє пояснення: куди ми підемо далі, як не загубитися й не заблукати в лісі; Юрко побіг у лісову гущавину, заховався десь у яру і – чути вже хтось гукає... з першого погляду може здатися, що хлопчик усе це чинить з недобрим наміром: внести розлад у наш лісовий похід. Але, кажу

я, сам собі – не можна перебільшувати дитячих намірів. Адже Юрко – маленька дитина, другокласник, і не може бути в нього таких далекосяжних намірів. Ось я не буду нервувати, не буду сердитися й роздратовуватися, а розіграємо з усього цього, дуже цікаву гру. Давайте, діти, й заховаємося від Юрка. Не ми його, а він нас шукатиме. Тихенько, щоб трава під ногами не шелестіла, ми пробираємося до відомої тільки мені лісової печери, ховаємося в ній. Діти із захопленням розглядають своє сховище. Юрко гукнув кілька разів і замовк. Ось він уже в іншому місці, наспівує пісню іволги, наближується до тієї галявини, де ми сиділи. Ось він гукнув, і в його голосі я вже почув тривогу. Ось він уже на галявині. Уже не гукає й не наспівує співу птахів, а стурбовано кличе нас: «Де ви? Відгукніться!»

Замість того щоб примушувати себе стримувати збудження, знайдіть діяльність, покаже зовсім і іншому світі те, що викликає збудження, роздратування, примушує тримати пружину гальмування в стиснутому стані. Зробіть неправильне, дратуюче – смішним, і ви станете повновладним володарем думок, почуттів колективу.

Другий засіб знімати збудження й роздратування, послаблювати пружину гальмування – це гумор.

Найбільш напружену ситуацію яка може викликати шкоду – дуже тривале роздратування – можна розрядити, якщо ви володієте почуттям гумору.

Веселого, бадьорого, нерозбещеного вчителя діти люблять, який володіє почуттям гумору. Вони вміють у кожному вчинку, у кожному життєвому явищу бачити рисочку смішного. Уміння незлобливо, доброзичливо висміювати негативне жартом, підтримувати й заохочувати позитивне – важлива риса хорошого вчителя й хорошого учнівського колективу.

Відсутність в учителя почуття гумору зводить стіну взаємного нерозуміння: учитель не розуміє дітей, діти не розуміють учителя. Свідомість того, що діти тебе не розуміють, дратує вчителя, і це роздратування – той стан, з якого вчитель часто не знаходить виходу. Повірте, дорогій мій колего, добра половина конфліктів, які роз’їдають живе тепло, отруюють життя учнівському колективові, виникає через взаємне непорозуміння.

В. О. Сухомлинський

Проаналізуйте ситуацію.

10. «МАМИНІ З'ЯСУВАННЯ»

На уроці фізкультури Петрик м'ячем випадково поцілів в обличчя Маринці. Мама, яка працює вчителем, прийшла на наступний урок до цього класу і почала сварити Петрика.

Дії вчителя, який проводить урок: учитель мав попросити свою колегу вийти з класу, а на перерві, з'ясувавши проблему, пояснити, що учень не навмисне це зробив.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

11. «ПОРТРЕТ ШЕВЧЕНКА»

Вчитель заходить до класу і бачить, що посеред кімнати лежить розбитий портрет Т. Г. Шевченка.

Вчителю треба спокійно розібратися у тому, що сталося, знайти винного, і щоб він заклеїв портрет в повісив його на місце.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

12. «ЗНИКЛА КНИГА»

Вчитель, провівши урок, помітив, що у нього зникла книга.

Вчитель має спокійно прийти в клас, провести бесіду про крадіжки; про те, що учнів чекає в майбутньому, і хто взяв книгу. Отримати її без серйозного покарання.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

13. «УЛЮБЛЕНИЙ ВАЗОН»

Ви заходите до класної кімнати, а посередині лежить розбитий найкращий у класі вазон. Ваші дії:

1. Емоційна стабільність.
2. Прибрати розбитий вазон.
3. Провести виховну бесіду з учнями. Пояснити, що потрібно поводитися обережно, адже при падінні вазон міг поранити когось із них.

4. У жодному разі не шукати винного.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

14. «РОЗБИТИЙ НІС»

На уроці фізкультури учень під час гри м'ячем розбив носа однокласникові. Ваші дії:

1. Емоційна стабільність.

2. Швидко розв'язати цю проблему: надати першу медичну допомогу.

3. Заспокоїти дитину.

4. Не створити самому педагогічну ситуацію.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

15. «РЕВІЗОР У ШКОЛІ»

Приїзд завідувача райвно у школу. Ваші дії:

1. Емоційна стабільність.

2. Підготовка учнів до уроку (позитивно).

3. Передбачити всі можливі ситуації, які можуть трапитися на уроці.

4. Якщо виникли якісь ситуації, вирішити їх швидко, витратити мінімальну кількість урочного часу.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

16. «ОБРАЗА»

Учитель заходить у клас, а на дошці крейдою написано: «Тетяна Миколаївна – стара карга». Ваші дії:

1. Влаштувати скандал з особистим допитом кожного, пошуку винного.

2. Виклик директора до класу, перетворення уроку на виховний момент.

3. Спитати: «Хто черговий?». Спокійно сказати, щоб черговий чи староста підготували дошку до уроку.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

17. «ПАДІННЯ УЧИТЕЛЯ»

Взимку перед школою зробили каток. Учитель підслизнувся і впав. Його дії:

1. Крик і вигук: «Хто тут оце зробив? Повбиваю. Чого витріщилися?»

2. Спокійно піднімається і йде

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

18. «НЕСПРАВЕДЛИВА ОЦІНКА»

У школі приходять батько і пред'являє Вам претензії щодо несправедливих оцінок його дитини. Ваші дії:

1. Намагається перекричати його, доводячи свою правоту.

2. Спокійно обговорити ситуацію, пояснити недоліки в роботі дитини, вказати на особливості оцінювання рівня знань.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

19. «ПОМСТА»

Вчителька запізнилася на урок, і, коли зайшла до класу, то повсюди, особливо біля дошки, купа розкиданого паперу. З гнівом вона подивляється на всіх учнів і сказала: «Я не буду вияснювати, хто затіяв і зробив цей безлад, але щоб через 5 хвилин, як я повернусь, у класі була чистота!» учні її послухали, і вчителька спокійно, не згадуючи цей випадок, провела урок. Потім ми пожалкували, що так зробили, тому що матеріал уроку був дуже цікавий і незвичайний.

Але через деякий час це знову повторилось, тільки видовище було гіршим. Спочатку вона запитала, хто був ініціатором, але довго відповіді не чекала, тому ніхто не зізнався. Вчителька викликала чергових у класі. З такою суворістю, як вона говорила, то прибрано було через 3 хвилини. Попередила, що за подальші такі випадки відповідальні будуть чергові. На перерві вчителька затрималась і, не звертаючи уваги, слідкувала за поведінкою чергових і визначила, хто це зробив. До кінця навчального року ці учні (їх було двоє) отримали набагато гірші знання. На початку кожного уроку вчителька викликала по одному до дошки з відповідними запитаннями...

(З газети).

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

20. «ШУМ У КЛАСІ»

Ви заходите до класної кімнати, вже розпочався урок, а діти шумлять, як би Ви не заспокоювали їх, вони не реагують.

Ваші дії.

– Я запропоную дітям гру «Мовчанка» за 20 секунд. Всі повинні заспокоїтись, і ні звуку не повинно лунати, доки вчитель не запитає, хто порушить мовчанку, той, наприклад, отримає сьогодні двійку, і Дід Мороз не принесе подарунок.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

21. «НЕ ХОЧУ ДО ШКОЛИ...»

Першокласник не хоче йти до школи.

Ваші дії.

– Я вигадую якусь історію про лісових тваринок, наприклад: «Жили в лісі зайчик і лисичка. Зайчиком уяви себе, а лисичкою – свого однокласника. І зайчик одного разу не пішов до школи, а там розповідали, як живуть у морі русалки. А лисичка все це чула, а зайчику ніхто не казав, а йому було дуже цікава». Пояснити дитині, що вона може чогось не почути, і її ніхто не скаже цього, бо це знає тільки вчителька.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

22. «ЛАЙКА»

Дитина десь почула нецензурне слово і починає його вживати.

– Я скажу, що Бог забороняє такі слова, то із-за них стаються різні катаклізми, і раптом історію, наприклад, в Індії люди вживали такі слова, і в них сталося лихе.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

23. «НЕЦЕНЗУРНЕ СЛОВО»

Вчителька заходить до класу і бачить, що на дошці написане нецензурне слово на її адрес.

Ваші дії.

- З'ясувати, хто це зробив.
- Попросити чергового учня витерти.
- Звернути увагу на свою поведінку, бо слова не могли бути написані без причини.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

24. «КНОПКА»

Вчитель заходить до класу і сідає на стілець, на якому була кнопка.

Ваші дії.

- Зробити вигляд, що не помітили.
- Встати і забрати кнопку.
- Встати і вийти з класу.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

25. «ЧЕРГА»

Вчитель перевіряє техніку читання в учнів 4-го класу. Це останній урок. Мама однієї учениці попросила вчителя раніше відпустити її доньку і вона її першою викликає для перевірки навичок читання. Водночас учень, який іде перший за списком дорікає вчителю, чому саме з-за цієї учениці розпочали, а не з нього. Учень заважає педагогічному процесу, бо постійно викрикує.

– Вчителю потрібно пояснити ситуацію, чому саме він викликав цю ученицю першою, щоб не забирали багато часу. Якщо учень надалі продовжуватиме, не звертати на нього уваги, і він заспокоїться.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

26. «БРУДНА РУЧКА»

Вчитель заходить до класу, а ручка від дверей обмазана чорним кремом для взуття. У нього руки чорні.

– Потрібно помити руки витерти ручку від дверей, показати цим, що його це не заділо, і не вийшло з рівноваги, і надалі вони так не робитимуть.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

27. «ДЕРЕВЦЕ»

Діти пішли не навчальну екскурсію до лісу. Йдучи лісом, учень зламав молоденького дуба, і побіг далі. Посміхаючись.

– Вчитель повинен відразу звернути на це увагу і розказати учневі, чому це не можна робити. Пояснити, що ліси – це малі і потрібно, а як побільше садити.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

28. «БІЙКА»

На уроці один учень ударив іншого.

– Розсадити учнів, після уроку запитати причину такої поведінки.

– Розсадити учнів, але не запитати причину такої поведінки.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

29. На уроці учень Вас образив при учнях.

- Запитати, чому він так зробив.
 - Залишити його після уроків.
- Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

30. Дитина на уроці не може відповідати, але після уроку розповідає усе, про що її запитували.

- Врахувати її тип темпераменту і працювати так надалі.
 - Спробувати її якось активізувати на уроці.
- Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

31. У хлопчика знервована мама. Він погано виконує домашнє завдання.

- Намагатиметесь не втручати матір у цю ситуацію.
 - Залишити учня після уроків і не сказати матері.
- Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

32. На уроці математики учень-бешкетник постійно з парти скидає ручку, щоб навмисне роздратувати вчительку.

- Підійти і забрати ручку.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

33. Під час уроку фізкультури на спортивному майданчику, граючи у футбол, Сашко ненавмисно порвав футболку Миколці.

– Для початку вчитель повинен розібратися, що сталося: чи навмисне, чи ненавмисне було створено цю ситуацію. Потім заспокоїти дитину, у якої порвана футболка, і залишити футболку.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

34. На початку уроку вчителька зайшла до класу в хорошому настрої. Коли вона запитала про домашнє завдання, виявилось, що його ніхто не виконав. Вчителька, яка завжди тримала себе в руках, раптом почала кричати на дітей. Один з учнів почав плакати.

– Перш за все вчительці треба взяти себе в руки, вибачитись перед дітьми, заспокоїти учня, в якого почалася істерика. Потім запитати у дітей причину, з якої вони не виконали домашнього завдання. Можливо діти не зрозуміли матеріалу, тоді виділити

час і пояснити їм його знову. Якщо така ситуація виникла вперше, попередити дітей, що на наступний раз буде покарання.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

35. Перед уроком фізичної культури діти переодягались в спортивному форму. Виявилось, що у однієї учениці зникло спортивне взуття, яке зберігалось в класі.

– Відразу треба заспокоїти ученицю, в якій зникло взуття, з'ясувати всі деталі. Якщо це не чийсь жарти (діти могли просто заховати речі, щоб посміятись), з'ясувати, хто і коли заходив у клас і міг це зробити. Якщо є підозра, що це хтось із свого класу, – провести з учнями після уроків бесіду.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

36. На перерві учні гралися у класі і зачепили вазона, що стояв на вікні і якого купували за гроші, зібрані з усіх учнів. Вазон упав, поламався, риночка розбилась.

– Заспокоїти учнів, сказати, що нічого страшного не сталося. Залучити всіх учнів класу до дружнього прибирання побитого вазона, долю якого можна вирішити потім, дивлячись на його стан. Якщо діти і їхні батьки будуть згодні, зібрати кошти на новий вазон.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

37. До початку уроку учні знаходяться на коридорі, під кабінетом, де має проводитись урок. Учні з метою зірвати урок у замкову щілину напихають паперу, який неможливо без допомоги спеціального працівника вийняти. Ви підходите до класу після дзвінка і не можете його відчинити, і, як наслідок, немає де проводити урок.

– Найперше це знайте, який клас для проведення уроку, далі викликати майстра. Під час уроку провести бесіду щодо того, що трапилось, і в подальшому, щоб більше цього не повторилось.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

38. На перерві учні написали на дошці англійською мовою «Боже, спаси нас від такого учителя», думаючи, що учитель не

знає англійської. Але вчитель добре володіє англійською, тому що певний період був в Англії.

– Сказати, щоб витерли дошку і далі проводити урок, не показавши того, що слова зрозумілі. Згодом, при нагоді, сказати учням, що Ви добре володієте англійською мовою. Учні повинні зрозуміти свою помилку, їм стане соромно, і вони більше не будуть так робити.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

39. Учитель заходить до класу, а в нього на стільці розсипана розкришена крейда.

– Поміняти стільця і сказати учням, щоб витрусили і витерли стільця. Якщо вони цього не зроблять, то зробити так, щоб пошкодували про свої дії.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

40. Вчитель поставив учневі двійку за погану підготовку до уроку. На наступний день у школі з'явилися обурені батьки, які говорили, що їхня дитина вивчила певний матеріал і була готова до уроку.

– Вчитель повинен спокійно та врівноважено провести бесіду з батьками. Пояснити, що відбувалося на уроці. Якщо батьки будуть наполягати, щоб вчитель виправив оцінку, то нехай учень дасть кілька відповідей на певну тему, і поставити йому ту оцінку, на яку він підготовлений.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

41. В шкільному коридорі бігали, гралися діти, стояло відро з водою, яке залишила на пару хвилин прибиральниця. Хлопчик ненавмисне пхнув дівчинку, і вона сіла на відро, обмочивши собі штанці.

– Потрібно попросити дітей, щоб вони всі залишили клас і перевдягнути дівчинку в другі штанці. Це може бути її спортивний одяг або одяг іншої дитини.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

42. На уроці математики учень, відповідаючи коло дошки, втрачає свідомість.

– Потрібно не панікувати в класі, обов'язково має бути аптечка. Взяти нашатирний спирт і спробувати привести дитину до тями. Якщо ситуація ускладнюється, обов'язково викликати швидку. В жодному разі не залишати дітей самих у класі. Попросити технічку або когось іншого, щоб залишилися з ними, а самій бігти по допомогу.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

43. На перерві діти побачили за вікном гніздо ластівки та ластівку і почали бурхливо обговорювати побачене. Почався урок малювання, а діти все розмовляли про побачене.

– Вчителька повинна запропонувати розповісти дітям по черзі про пташку, яка вона, і запропонувати її намалювати, але спочатку показати, як саме малювати пташку.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

44. Вчителька провела виховну годину на тему «Ставлення один до одного» (Правила поведінки). Посеред уроку, не стукавши, не привітавшись, зайшла інша вчителька вирішити якесь шкільне питання, діти почали голосно шуміти.

– Вчитель повинен пояснити дітям, що так не чемно поводитись, коли інший вчитель заходить, потрібно тихенько посидіти. Пояснити, що вчителька першою порушила правила, коли зайшла, не привітавшись.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

45. Коли вчителька пояснювала нову тему, дитина гралася телефоном, відволіклася від навчального процесу.

– Коли закінчить вчителька, вона може запропонувати дитині повторити і перевірити, чи був уважний. А коли дитина не зможе відтворити сказане вчителькою, сказати: «Петрику, для того потрібно добре слухати, а не гратися телефоном. Зрозумів? Якщо на наступний раз ти будеш гратися телефоном, а не слухати тему, я телефон заберу і віддам наприкінці дня».

46. Ви заходите до класної кімнати, почали урок, за звичкою взяли до рота і облизали кінчик ручки, який був помазаний перцем.

– Відволікти дітей, дати якусь самостійну роботу, а самій вийти і прополоскати рота.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

47. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Підходите до парти вчителя, обмастили крейдою штани, піджак. Діти почали сміятися.

– Можливо, навпаки, звернути увагу на пляму, разом з дітьми посміятися, а потім дати самостійну роботу, і діти відволічуться, самому витерти крейду.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

48. Діти позв'язували штори між собою. Вчителька заходить, а діти сміються.

– Я захожу до класу і посміхаюся. Вибираю з класу двох активних учнів або чергових, завдання на оцінку, хто перший розкрутить штори так, як вони були, отримає високий бал.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

49. Посередині уроку учень першого класу школи-інтернату підіймається зі свого місця і йде розглядати погоду за вікном. На зауваження повернутися на місце категорично відмовляється.

– Ця ситуація комунікативна, тобто між учнем та вчителем. Вона виникла тому, що учневі стало не цікаво на уроці, хоче привернути до себе увагу або ж просто він ставиться негативно до вчителя. Вчитель повинен звернутися словесно до учня. Також можна ці дії проігнорувати і учень побачить, що на нього не звертають уваги і повернеться на своє місце. На перерві можна його попередити, щоб більше це не повторилося.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

50. Вчитель, зайшовши до класу, побачив, що, коли Марійка проходила коло вікна, щоб сісти на своє місце, не навмисне зачепила вазон, який розбився.

– Вчитель не повинен кричати і зберігати спокій та рівновагу від побаченої ситуації. Водночас дати дітям якусь завдання на 5 хвилин і підізвати до себе Марійку, взяти віника, совка і швиденько прибрати розбитий вазон. Після уроку сказати дівчинці, що немає нічого страшного в тому, що вона розбила

вазон (ненавмисно), що з ким не буває, щоб Марійка не картала себе і не ходила в такому настрої.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

51. Під час перерви Микола розбив собі голову, падаючи із турніка. У школі в цей час був відсутній лікар (медсестра).

– Вчитель не повинен кричати на дитину, не доводячи її ще до гіршого стану. Він повинен надати цій дитині першу медичну допомогу (намочити носовичка і витерти кров, зупинити її і прикласти щось холодне) і в цей момент викликати негайно швидку допомогу. Вчитель повинен також заспокоїти Миколу, щоб він так не хвилювався і перестав дуже кричати. «Та в тебе там нічого страшного немає, лише маленька подряпина, через яку стільки крові».

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

52. За вікном почала скавучати сильно собака. Діти голосно розпочали говорити, і зірвався урок.

– «А тепер, діти, зробимо 5-хвилинну перерву і всі дружньо подивимось у вікно на собаку, яка так голосно скавучала». Вияснити всім класом причину, чому собака скавучала. А тоді миттєво переключити увагу дітей на урок.

– Переконавшись, що це за собака, і чому вона скавучить, продовжуємо урок і задачу, на якій ми зупинились.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

53. Під час уроку учень навмисно кидає ручку на підлогу.

– Пряме ігнорування. Учню просто набридне це робити. Адже все, що він хоче, повернути на себе увагу.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

54. Коли учні самі були в класі, пробігла миша. Всі сполохались, дівчата повискакували: хто на стілець, хто на парту. У класі був великий шум. Тим часом до класу зайшов учитель.

– Перш за все утихомирити дітей, заспокоїти, посадити на місця і хтось один чи по черзі, щоб розповіли, що сталося. Виділити кілька хвилин для обговорення, тому що, якщо на дітей накричати і відразу розпочати працювати, буде низька продуктивність праці, і учні не будуть слухати вчителя. Урок

буде зірвано. Якщо обговорити ситуацію трішки, то діти заспокояться і зможуть продуктивніше працювати.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

55. На уроці два учня між собою щось жваво обговорюють. Вчитель робить зауваження одне, друге, але учні прилюдно розмовляють.

– Їх потрібно розсадити на далекій відстані один від одного, і дати попередження, що при такій поведінці вчитель їх покарає.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

56. Вчитель заходить до класу, учні налітають на нього із криками, незадоволені. Всі хочуть розказати, що на перерві учень вдарив ученицю.

– Вчитель повинен заспокоїти дітей, і щоб хтось один розказав всю ситуацію.

– Миттєвий аналіз: учениця не хотіла віддавати учневі м'яча через те, що він забирав його і не повертав його. Провести виховну роботу з учнем, а потім разом перед класом обговорити.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

57. Хлопчик Роман систематично ігнорує домашні завдання, неохайно пише, не носить відповідні книжки і зошити.

– Романе, ти ж (школяр), учень, тому маєш бути зібраний, підготовлений і вбраний. Я знаю, ти ж хлопчик здібний, давай разом постараємось досягти такого рівня знань і умінь, на який ти спроможний і всім покажеш, що ти можеш бути найкращим.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

58. Марійка пише неохайно в зошиті, не старається і після невдалої спроби бруднить аркуші зошитів, закреслюючи або замальовуючи написане через неухайність.

– Марічко, у тебе ж такі тендітні гарні ручки, такими руками потрібно писати лише гарні і охайні літери. (Показати і похвалити після вдалої спроби). От, бачиш, це зовсім інша справа. Молодець! (Показати класу).

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

59. Учень запізнився на урок на 10 хвилин, розгублений забігає до класу.

– У чому справа, ти поясниш мені після уроку. А зараз швидко заходь і тихенько готуйся до уроку.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

60. Учитель ставить запитання на уроці. Діти викрикують з місця, не піднімають руки.

– У нас, діти, є правило піднятої руки, тому я запитую лише тих, хто піднімає руку і не викрикує.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

61. Ви заходите до класної кімнати, щоб розпочати урок. Раптом бачите, що під учительським столом лежить дохла миша.

– Спокійно прибрати мишу з класу.

– Вияснити, хто зробив, тільки спокійно.

– Використати мишу як наочний матеріал на уроці.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

62. «Оленко, будь ласка, зверни увагу на свій зовнішній вигляд. Ти ж працюєш у школі, а не в цирку. Такий яскравий макіяж та міні-спідниця зовсім не відповідають твоїй професії».

– Дякую за турботу, але якось я сама розберусь, що і куди носити.

– Тебе не вчили не лізти куди не слід. Ти краще доклади зусиль і прослідкуй за своїм зовнішнім виглядом. Тобі макіяж точно не завадив би.

– Дякую за зауваження. Я обов'язково прийму його до уваги.

– Досить заздрити. Можливо, колись і ти навчишся бути такою.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

63. «Валентино, я тебе дуже прошу, не зганяй свою злість на дітях, вони ж ні в чому не винні. Якщо у тебе негаразди вдома, то непотрібно це всім показувати. Візьми себе в руки та не давай волю емоціям».

– Так, ти дійсно права. Щось останнім часом я вся на нервах.

– Я вмію контролювати свої емоції. Та панькатись з дітьми, коли вони порушують дисципліну, я не збирають.

– Чому ти лізеш до мене зі своїми порадами? Невже ти ніколи не буваєш роздратованою?

– Перш ніж давати поради іншим, прошу, прослідкуй за собою і ти багато зрозумієш.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

64. Ви заходите до класної кімнати під час перерви і чуєте як учні обговорюють ваш зовнішній вигляд. Ваші дії.

1. Зробіть вигляд, що не почула.

2. Вступити в дискусію з учнями.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

65. Заходячи до класної кімнати ви помітили, що розбитий вазон на підлозі. Ваші дії.

1. Черговому – прибрати.

2. Використати як наочний матеріал на природознавстві.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

66. Біля дошки Надія Іванівна пояснювала нову тему з української мови. А в цей час хлопці на останній парті займалися своїми справами. Надія Іванівна зробила декілька зауважень, а наступного разу без попереджень кинула зв'язкою ключів, які лежали на столі. Ключі влучили у Віктора, котрий був до подій не причетний. Проаналізуйте ситуацію.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

67. Посеред уроку вчитель підходить до учня і б'є його указкою по руках через те, що учень увесь час сміявся. Ваші дії.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

68. На уроці учениця сказала на Надію Василівну нецензурне слово. Вчителька спочатку не це не звернули увагою. Але потім після уроку спитала Оленку, що вона сказала на неї. Дівчинка стверджувала, що нічого не говорила. Потім Надія Василівна спитала хлопчика, що сидів поруч. Він підтвердив, що Оленка сказала погане слово. Але дівчинка прилюдно

заперечувала. Вчителька сказала, що обманювати погано, і відпустила дівчинку. На другий день дівчинка просила пробачення і сказала, що більше роботи так не буде. Ваші дії.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

69. Коли вчителька зайшла до класу, побачила розбитий вазон. Вона запитала, хто це зробив, але ніхто не зізнався. Потім вчителька сказала, щоб всі діти здали по дві гривні на горщик. Діти почали кричати: «Хай Петрик купляє, це ж він розбив». Хлопчик почав плакати. Вчителька сказала, що гроші будуть здавати усі, а з Петриком вона ще поговорить. Ваші дії.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

70. Діти були у їдальні і один з учнів зачепив рукою склянку і розбив. Вчителька почала кричати на хлопчика. Сергійко розплакався. Але потім підійшла друга вчителька і заспокоїла хлопчика, сказавши, що нічого страшного не сталося, адже ніхто не поранився, а склянку куплять нову. Ваші дії.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

71. На уроці учень попросився вийти до туалету. У цей час у школі був ремонт. Після закінчення уроку учня не було, вчителька вийшла за ним. Вийшовши в двір школи, побачила машину «Швидкої допомоги» та в ній її учня з розбитою головою.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

72. На уроці учень жував гумку і приклеїв її під парту. Вчитель помітив це і забрав. Потім вклеїв гумку у волосся учня з такою силою, що той вдарився обличчям у парту. Учень хотів втекти, а учитель, наздоганяючи, кинув по ньому стільцем, але учень утік.

Проаналізуйте способи розв'язання ситуації.

7.7. Ситуаційні завдання для кейсів (із уведеними помилками прийняття рішення студентами)

СЗ 1. Проаналізуйте та вкажіть на помилки, зроблені студентами у процесі розв'язання педагогічної ситуації.

Короткий зміст педагогічної ситуації: *Батько однієї з учениць прийшов до школи в нетверезому стані й почав сваритися з вами (класним керівником) з приводу незадовільних оцінок його доньки. Учениця, згоряючи з сорому через батька, збирається піти з уроків, щоб не потрапляти нікому на очі, тоді як більшість її однокласників реагує на подію сміхом та зневажливими коментарями.*

Виникнення ситуації:

А) спосіб (спонтанно, заплановано) – **спонтанно.**

Б) місце виникнення: **школа**

В) додаткові обставини: **батько в нетверезому стані, однокласники.**

Г) тип ситуації: (навчальна, виховна, комунікативна, медична, побутово-технічна, курйозна, соціальна, змішана) – **курйозна, навчальна.**

Миттєвий аналіз – усвідомлення мотиву тобто пошук відповіді на запитання: «чому виникла ситуація?»: щоб не потрапляти нікому на очі, тоді як більшість її однокласників реагує на подію сміхом та зневажливими коментарями.

Пошук шляхів (способів) виходу із ситуації. (зазначити навпроти кожного учасника ситуації):

А) формулювання установки («Що треба зробити?»):

- Не насміхатися;
- Заспокоїти батька і вивести учнів із класу;

Б) передбачення кульмінації, тобто найгіршого варіанту розв'язання ситуації («Що може бути?»):

- Всі насміхатимуться.
- Стрес, злякається.

Аналіз результату, тобто висновки вчителя, пошук відповіді на запитання: «яких засобів необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше ніколи не виникла?»: Поговорити на одинці з батьком учениці, що в присутності однокласників не можна такого робити, тому що однокласники учениці будуть

насміхатися з неї. Також викликати охорону, щоб заспокоїли батька.

СЗ 2. Проаналізуйте та вкажіть на помилки, зроблені студентами у процесі розв'язання педагогічної ситуації.

Короткий зміст педагогічної ситуації: На уроці математики вчителька викликала до дошки учня розв'язувати задачу. Учень не міг зрозуміти як її розв'язати, а вчителька почала бити його головою об дошку.

Тип педагогічної ситуації: конфліктно-правова.

Мотив виникнення педагогічної ситуації: Не зрозумів як розв'язати певну задачу

Обраний спосіб розв'язування педагогічної ситуації: міміка, жести, рухи; строгість із попередженням.

Обраний спосіб розв'язування педагогічної ситуації (детальний опис): посміхнутися, підійти до дошки, підправити малюнок і розпочати урок. Пояснити учням, що так робити не можна. Що вихована людина ніколи такого не зробить і навести приклад.

Педагогічна задача, тобто заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше ніколи не виникла: Сказати, що якщо повториться щось подібне з кимось із дітей, то будуть знати і дирекція, і правоохоронні органи.

СЗ 3. Проаналізуйте та вкажіть на помилки, зроблені студентами у процесі розв'язання педагогічної ситуації.

Короткий зміст педагогічної ситуації: Увійшовши до класу на урок, учитель побачив на дошці карикатуру на себе. Діти розраховували, що розпочнеться пошук винуватця й урок буде зірвано.

Тип педагогічної ситуації: навчально-виховна.

Мотив виникнення педагогічної ситуації: Учні хотіли зірвати урок.

Обраний спосіб розв'язування педагогічної ситуації: гумор.

Обраний спосіб розв'язування педагогічної ситуації:
посміхнутися, підійти до дошки, підправити малюнок і розпочати урок.

Педагогічна задача, тобто заходи, яких необхідно вжити для того, щоб подібна ситуація більше ніколи не виникла:
Пояснити учням, що так робити не можна; що вихована людина ніколи такого не зробить і навести приклад.

7.5. Педагогічні ситуації та ситуаційні завдання для різного типу аналітичної діяльності

Комунікативні педагогічні ситуації серії «учні ↔ учні»

1. У класі дитина з рідкісним, незвичайним ім'ям (Магомед, Тамерлан, Муза, Диктатура і ін.) або смішним, немилозвучним прізвищем. Виклик такої дитини до дошки майже завжди супроводжується смішками, коментарями. Як поводитися вчителю в цій ситуації?

а) якщо незвичайне ім'я, викликати учня по прізвищу, якщо прізвище – по імені, зайвий раз не провокуючи однокласників;

б) поговорити з дітьми про імена і переконати в престижності рідкісних і незвичайних імен;

в) порадити батькам змінити ім'я (прізвище) поки не пізно;

г) поговорити з дітьми про значення імен, особливо тих, що є в класі, щоб діти їх розуміли і ставилися спокійно;

г) придумати зменшувально пестливий варіант незвичайного імені і частіше ним користуватися, щоб привчити дітей по-доброму сприймати «незручне» ім'я [22].

2. Вчителька помічає, що один з учнів називає себе несправжнім, придуманим ним самим ім'ям (наприклад, Пашою замість Гени). Що робити?

а) не варто звертати увагу на такі дрібниці – ці хлопчиська такі вигадники!

б) людина має право поміняти своє ім'я і документально це узаконити;

в) цю ситуацію необхідно, насамперед, обговорити і прояснити з батьками хлопчика;

г) довільне самоперейменування виглядає не зовсім нормально, тут не обійтися без консультації у психолога;

г) такі речі слід відразу ж присікати – це хворобливі фантазії [22].

3. Зайшовши на перерві до класу, вчителька бачить, що одна з дівчаток, відкривши журнал, списує звідти чийось адресу і телефон. Що робити?

- а) не треба турбуватися і звертати увагу на такі дрібниці;
- б) промовчати, але більше не залишати журнал на столі без нагляду;
- в) обов'язково подивитися, чиї «координати» списувала дівчинка, щоб потім тримати ситуацію під контролем;
- г) запитати, для чого їй це потрібно і чому робить це без дозволу;
- г) заспокоїти: «Пиши, пиши, тільки потім поклади журнал на місце» [22].

4. У класі дитина контактує не з однокласниками, а з учнями, набагато старшими за себе. Як бути в цій ситуації?

- а) перш за все, з'ясувати, що зближує цю дитину з дітьми, значно старше за нього і чому він сторониться однолітків;
- б) поговорити з іншими вчителями, як вони пояснять цю дружбу;
- в) придумати цікаву загальну справу для такої дитини і його однолітків;
- г) така ситуація – не проблема і не потрібно в ній «копатися»: хоче дитина дружити із старшими – хай дружить! [22].

7.6. Комунікативні педагогічні ситуації серії

«вчитель ↔ батьки»

1. Пізно увечері вчителька вийшла погуляти із собакою. Їй назустріч – тато одного з учнів; він абсолютно п'яний, ледве тримається на ногах. Що робити?

а) тихо віддалитися, зробивши вигляд, що нічого не бачили;

б) підійти до п'яного батька і запропонувати довести його до будинку;

в) підійти до тата і висловити йому все, що ви думаєте про те, який приклад він подає синові;

г) нічого не роблячи і не кажучи, узяти цей випадок собі на замітку і якось нагадати про нього тату;

г) підійти і одразу заговорити про проблеми сина – це протверезить п'яного [19].

2. Учителька кричить до батьків: «Що ж Ви, з власним сином справитися не можете? От, подивіться, три двійки підряд! Якщо ще хоч одну одержить, я обіцяю виставлю йому двійку за півріччя. І зверніть увагу на його нестерпну поведінку! Я його більше на уроки пускати не буду. Так що вживайте заходів! Я Вас попередила.

Яке почуття пережили батьки учня після розмови з учителем? Дайте оцінку поведінці вчителя.

Як слід вести бесіду з батьками? Ваші дії і план розмови?» [38, с. 101].

3. «Біля учительської. Мама нестаранного учня – ефектна жінка, дорого, але без смаку одягнена, атакуючи вчительку, кричить: «Дві двійки йому вліпили, а він каже, що вчив. Я йому вірю: він мені ніколи не бреше. Я знаю: ви його просто не злюбили за те, що правду сказав на виховній годині: у Вас мазунчики є в класі».

Вчителька: «Але він не учив, не знав навіть елементарного...»

Мама: «Я офіційно заявляю: ще одна двійка, і я піду до міськвно. Чому Вас тільки в інституті навчають?! Нічого самі не знаєте і дітям пояснити не можете.»

Вчителька: «Інші, проте, розуміють. Тільки Ваш Коля...»

Мама (кричить ще голосніше): «Я тебе виведу на чисту воду, давно зрозуміла, що тільки мій Коля в тебе поганий...»

Якби Ви вели цей «змістовний» діалог на місці вчительки?» [38, с. 101].

4. «Вчитель (молодий фахівець) прийшов працювати до третього класу. До цього в класі працював інший учитель. Учні стали отримувати нижчі оцінки, ніж попереднього навчального року.

На перших батьківських зборах батьки учнів у брутальній формі стали висувати претензії до вчителя. Створилася конфліктна ситуація.

Що необхідно було зробити вчителю, щоб уникнути даної конфліктної ситуації?

Якби вчинили Ви на місці вчителя?» [38, с. 102].

5. «Ірочка Б. – учениця третього класу. Учиться прекрасно, успіх за успіхом, похвала за похвалою. Але раптом маленька невдача: замість очікуваної відмінної оцінки – «задовільно»! Реакція бурхлива: сльози, пригнічений настрій. Така ж картина і вдома, усі засмучені. Мама з бабусею негайно побігли до школи. Гарячі з'ясування з Лідією Семенівною, учителькою: «Ірочка так сумлінно готується. Для неї ця оцінка – удар. Вона загубить віру в свої сили», – така була аргументація дорослих.

Доводи Лідії Семенівни виявилися теж переконливими і слухними. Поставивши заслужену негативну оцінку, вчителька вирішила дати Ірині життєвий урок.

Хто правий у даній ситуації: мама і бабуся Ірочки чи Лідія Семенівна?

Дайте свій психолого-педагогічний аналіз цієї ситуації» [16, с. 102–103].

6. «Маму Артема викликали до школи, під час перерви вона зайшла до учительської. Побачивши її, Клавдія Михайлівна відправила одного учня за Артемом.

— Я хочу, щоб і він послухав нашу розмову, – сказала вона. Коли зайшов Артем, Клавдія Михайлівна, взявши його за рукав, голосно заговорила:

— Ну, от, помилуйтеся! У мене таке відчуття, що Ви зовсім перестали слідкувати за сином!

— Тобто, як це «перестала»? Щоденник перевіряю. До школи він ходить чистим, – спробувала заперечити мати.

— Так що. Ви думаєте: ми від нічого робити Вас викликали?!

— А що, власне, сталося?

— Він грубий з учителями. Зриває уроки. Вчора бешкетував на уроках.

— Вдома він мене не ображає. Ви знаєте, Клавдіє Михайлівно, взагалі-то Артем мені усе розповідає і про вчорашній урок він казав зовсім інше...

— Ну, виходить, я брешу, – перебила її вчителька. – Тоді ми з Вами будемо розмовляти в іншому місці.

— А Ви мене не лякайте, – роздратовано відповіла мати. – Хлопці поводяться погано на тих уроках, де нецікаво...

— А Ви не робіть нам зауважень, краще сина виховуйте. А то ми і на Вас управу знайдемо!

— А Ви не погрожуйте мені, я теж можу в райвно поскаржитись!

— У такому випадку мені з Вами більше ні про що розмовляти, – сказала Клавдія Михайлівна і поспіхом відійшла до вікна.

Мати, з повними очима сліз, взяла Артема за руку і вони вийшли з учительської...

Проаналізуйте діалог і дайте оцінку поведінки класного керівника і матері Артема.

Що на місці Клавдії Михайлівни сказали б Ви?» [16, с. 104].

7. «Йдуть батьківські збори. Звертаючись до батьків, вчителька говорить: «Для двох учнів класу є загроза залишитися на другий рік». А потім: «У мене на другий рік залишаються тільки дурні!» Даючи характеристику дітям, вона продовжує: «А ваша дівчинка непогана, але здібності незначні – посидючістю бере».

Дайте оцінку поведінки вчителя на батьківських зборах. Які можливі наслідки таких дій учителя?» [16, с. 106].

8. «Мати Юри прийшла до школи ображена: її сину поставили з арифметики посередню оцінку, а його другові Віті найвищу, тоді як Юра завжди допомагає Віті вирішувати задачі.

Що сказали б ви матері Юри на місці вчительки? Що слід зробити вчителю в даній ситуації?» [16, с. 106].

9. «Вчитель пише в щоденнику: «У вашого сина погано з англійською мовою, прошу вжити заходів ». Або: « Ваша дочка багато говорить без дозволу на уроці літератури. Прошу вжити заходів».

Ваше ставлення до записів такого роду? Аргументуйте свою відповідь» [16, с. 107].

10. «Роздратована мати вдарила сина-учня без явної провини з його боку, і він, обурений її вчинком, оголосив бойкот. Мати звертається за допомогою до вчителя.

Як бути вчителю?» [16, с. 107].

7.7. Комунікативна ситуація «Вчитель ↔ учень»

1. Вчителька пояснює новий матеріал. Раптом один з учнів голосно говорить: «Людмила Іванівно, я від ваших пояснень просто тащуся!» Що відповісти?

- а) негайно парирувати: «А я балдію від твоїх коментарів!»;
- б) «Так, Федоров... Воістину велика і могутня мова – якщо ти її не доконаєш»;
- в) «Напевно, ти сказав щось розумне і красиве. Шкода тільки, що я тебе не зрозуміла. Переклади, будь ласка»;
- г) «Краще тягни сюди щоденник – отримаєш зауваження»;
- г) На такі випадки краще не звертати уваги [59].

2. У школу приходить молода вчителька, яка до всіх дітей звертається на «Ви». Хлопці здивовані і дивуються, чому їх так називають? Що їм відповісти?

- а) «Ви ж називаєте мене на «Ви» – чому ж я не можу вас так називати?»;
- б) «А ви вважаєте, що до цього не доросли? Я так не думаю»;
- в) «Ви ж дорослі люди, з чого ж ви дивуєтесь?»
- г) «Просто мені подобається ця старовинна манера шанобливого звертання до дітей»;
- г) «Я думала, що ви оціните моє шанобливе ставлення і вам це буде приємно»;
- д) «Ну що ж, раз ви проти, із завтрашнього дня називатиму вас на «ти» [59].

3. У класі нова вчителька, яка звернулася до дітей: «Панове учні!». Діти зашуміли. Вчителька занепокоїлася. Що їй робити?

- а) заспокоїти дітей і запитати: «А як би ви хотіли, щоб я вас називала?»;
- б) вийти з класу і почекати, поки діти затихнуть. А потім зайти і твердо повторити: «Панове учні!»;
- в) почекати, поки діти затихнуть і голосно сказати: «Товариші учні!»;
- г) сказати з посмішкою: «Друзі мої, чому ви здивувалися? Ви ж дорослі, гідні люди»;
- г) спокійно запитати: «Якби я називала вас товаришами, було б краще?»;

- д) спокійно пояснити: «Хай моє звернення вас не бентежить, ви і справді панове – господарі майбутнього життя»;
- е) відступити і сказати: «Діти, заспокойтеся, ну не хочете, не буду вас так називати»;
- є) твердо сказати: «Хто не згоден з «панами», встаньте! Зараз розберемося!» [59].

4. На класній годині – слово за слово – діти розговорилися з класним керівником і раптом одна з дівчаток питає: «Ганно Миколаївно, а ви в Бога вірите?» Що відповісти?

- а) відповісти питанням на питання: «А ти?»;
- б) призвати дітей до здорового глузду: «А в що ж ще сьогодні вірити»;
- в) «Не став дурних питань – це суто особиста справа кожного»;
- г) відповісти чесно, як є – будь-який. Вашу відверту відповідь діти зрозуміють;
- д) «Я вірю швидше не в Бога, а у вищий розум – подумай над цим...» [59].

5. Йде Великий пост. Не дуже-то серйозно до нього ставлячись, діти проте питають вчительку: «Галино Павлівно, а ви постите?» Що їм відповісти?

- а) відповісти чесно, якою б не була відповідь;
- б) відповісти стисло, а потім обов'язково поговорити з дітьми про пости – їх правила і головне – сенси;
- в) відповісти, як є, але раз діти цим цікавляться, абияк спробувати в середу або в п'ятницю провести в школі загальношкільний пісний день;
- г) рішуче сказати: «Васильєв, чим ставити питання мені, ти б краще у себе запитав, з якими оцінками ти підходиш до кінця чверті – тобі є, про що подумати!» [59].

6. Бажаючи уразити немолоду вчительку, хлопчик питає: «Віро Іванівно, а вам подобається Мумій Троль? Я від нього просто балдію!» Вчителька в замішанні. Як бути?

- а) чесно запитати: «А що це таке або хто такий, поясни!»;
- б) сказати ухильно: «Знову ти зі своїми дуროщами! І коли вже подорослішаєш?»;

в) дивлячись хлопчикові прямо в очі, весело сказати: «Поняття про нього не маю, але по твоїй особі бачу, що просто хочеш мене «підколоти»;

г) краще «відрубати» якомога різкіше: «Це той кошлатий дурень, якого скрізь рекламують? Ну, це на любителя...»;

г) сміло парировати: «А я – ні! А ти ось чи балдєєшь від Гурченко (Шульженко, Пугачовой і так далі)?» [59].

7. Напередодні увечері по телебаченню показаний скандальний фільм з відвертими сексуальними сценами. Діти шумно обговорюють побачене. Питають у вчительки, чи дивилася вона і чи сподобалося їй? Що відповісти?

а) у школі цієї розмови краще уникнути – відповісти, що не дивилися;

б) у тому, що дивилися, безумовно, признатися, але думка про фільм тримати при собі, щоб діти не подумали, що ви на них «тиснете»;

в) виразно сказати: «Спочатку обговорите цей фільм з вашими батьками, а вже потім зі мною»;

г) відповісти чесно відповідно до своїх вражень і оцінок;

г) поспішно нічого не обговорювати, а запропонувати дітям дискусію на найближчій класній годині або після уроків [59].

8. Йдучи на зміні коридором школи, молода вчителька помічає, що один з хлопчиків зробив на її адресу непристойний жест. Як поступити?

а) зробити вигляд, що нічого не відмітили і забути;

б) підійти до хлопчика і суворо запитати: «Що означає цей жест, поясни мені!»;

в) обов'язково задумайтесь: що у вашій поведінці могло спровокувати інцидент?

г) обговорити на педраді заходи по підвищенню загального культурного рівня учнів – тільки систематична робота в цьому напрямі може дати результат [59].

9. Маленька учениця, прив'язавшись до вчительки, говорить: «Якби ви були моєю мамою!» Що їй відповісти?

- а) весело сказати: «Я б теж була не проти такої дочки, як ти!»;
- б) щиро захопитися мамою дівчинки: «У тебе така чудова мама!»;
- в) якомога непомітніше з'ясувати у дівчинки, як складаються її відносини з матір'ю і у міру сил допомогти;
- г) при нагоді поговорити з мамою дівчинки, попросивши бути з дочкою уважніше і ніжніше;
- г) нічого не кажучи, обійняти і приголубити дівчинку – хай хоч у вас знайде опору! [59]

10. Вчителька побачила на вулиці своїх учнів – вони лихословили, чіплялися до перехожих. Зустрівшись з ними в школі, жінка вирішила присоромити телепнів, на що ті відповіли: «А ви минулої неділі дуже довго лаялися в парку зі своїм сином». Що відповісти?

- а) «Щось не пригадаю такого, ви мене з кимось сплутали»;
- б) «Так, було таке, і я про це дуже жалкую. А зараз поговоримо про вас – що ви думаєте про свою поведінку?»;
- в) «Мої особисті справи вас не стосуються, спочатку подивитися на себе»;
- г) «Ну і що? Це ж мій рідний син, а не чужі люди. яким ви грубіянили»;
- г) «Мій син – такий самий «подарунок», як і ви, але це не означає, що його нехлюйство і ваше хамство потрібно терпіти»;
- д) «Мій син – чудовий хлопчик, і те, що ви бачили, – рідкісний випадок. Це – виключення, а у вас бешкетувати – правило!»;
- е) «Хвилиночку, ми говорили про вас. Закінчимо цю розмову, займемося мною і моїм сином»;
- є) «Що-що?.. Та ви при своєму розумі? Ви надумали учити мене? Ну, це аж надто...» [59].

11. Молода вчителька чекає дитину. Вона округлялася, видно, що працювати їй все важче. Діти спостерігають за нею з цікавістю, хлопчики сміються. Як їй поводитися?

- а) постаратися якнайскоріше піти в декретну відпустку – це краще для вас і вашої майбутньої дитини;

б) поводитися природно, хай діти, як і їхня вчителька, проникнуться радісним очікуванням дитини;

в) підвищену увага дітей до своєї вагітності присікати – сухо і безсоромно;

г) не боятися поділитися з дітьми своєю радістю і новими відчуттями – в майбутньому це їх теж чекає!

г) на всі питання і цікаві погляди упевнено відповідати: «О, все, що вас цікавить, запитаєте у своїх мам!» [59].

12. У класі вчителька – «стара діва». Поздоровляючи її зі святом, учень із знуцанням бажає їй «щастя в особистому житті». Як реагувати на його нетактовність?

а) та ніяк – стримано подякувати і продовжити урок;

б) відповісти з посмішкою: «Ну, що ж, допомагайте, адже ви – моє особисте життя!»;

в) скромно відповісти: «Ну, це побажання для мене – не найактуальніше. Я і так щаслива...»;

г) строго запитати: «Васильєв, ти це про що? Ти міркуєш, що говориш?»;

г) убити нахабу відвертістю: «Я б рада, та щось поки не дуже виходить...» [19].

13. Прийшовши до школи роздратованою домашніми неладами, вчителька з ходу «накидається» на клас. Розрядившись, вона бачить, що переборщила. Що робити?

а) нічого – буваєте ж ви іноді і «розслабленою», і дуже доброю!

б) нарекати: «Як у мене сьогодні болить голова... Напевно, магнітні бурі»;

в) спокійно сказати: «Даруйте, щось я сьогодні розійшлася»;

г) «компенсувати» свої нападки легким і приємним завданням дітям;

г) «компенсувати» свої напади тим, що цього дня не дати домашнє завдання;

д) тепло сказати: «Ну, що ж, друзі, а зараз подивимося, що у вас вийшло з...» [59].

14. Немолода вчителька лає дівчаток за дуже короткі і обтягуючі спідниці. Дівчатка, сміючись, «захищаються»: «Віро Петрівно, адже у нас сексуальна революція!»;

а) «Якби я побачила вас на дискотеці, то пораділа б. Але тут ваш одяг недоречний. Будь ласка, одягніться завтра по-іншому»;

б) «Ну, добре. Уявіть собі, що теж стаю «революціонеркою». Вам приємно буде дивитися на мене? Ось і мені неприємно дивитися на вас. Щоб завтра ж пришли в школу в нормальному вигляді»;

в) «Негайно ідіть додому і переодягніться, а коли повернетесь – поговоримо...»;

г) «Може, у вас і революція, але не у мене! Давайте щоденники!»;

г) «Беріть свої речі, йдемо до директора. Йому і розповісте про революцію»;

д) «Подивитесь на себе: невже вам байдуже, що подумують про вас хлопчики?» [59].

15. Перед Новим роком одна з учениць приносить вчительці пляшку шампанська і коробку цукерок. Як реагувати на це?

а) подякувати і спокійно прийняти подарунок, не роблячи з цього «історії»;

б) продемонструвати коробку з пляшкою всьому класу як зразок того, чого не потрібно робити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н. В. Філософсько-теоретичні та практичні основи розвитку професійної освіти в Німеччині / Н. В. Абашкіна // Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало, В. О. Кудіна. – Черкаси : Вибір, 2002. – С. 117–141.
2. Абрамова Т. В. Управління аналітичною діяльністю педагогічного колективу в освітній установі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Управління освітою» / Т. В. Абрамова. – Челябінськ, 1996. – 24 с.
3. Аванесов В. Г. Композиция тестовых заданий : учебная книга для преподавателей вузов, техникумов и училищ, учителей школ, гимназий и лицеев, для студ. аспирантов пед. вузов / В. Г. Аванесов. – 3-е изд., доп. – М. : Центр тестирования, 2002. – 240 с.
4. Аветісова І. С. Формування у майбутніх економістів професійних умінь розв'язувати ситуативні завдання : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Ірина Сергіївна Аветісова. – Краматорськ, 2011. – 335 с.
5. Агеева И. А. Успешный учитель : тренинговые и коррекционные программы / И. А. Агеева. – СПб. : Речь, 2007. – 208 с.
6. Активные методы обучения [Электронный ресурс] // Российская энциклопедия по охране труда. – Режим доступа : <http://slovari.yandex.ru/dict/trud/article/ot1/ot1-0060.htm>.
7. Активные методы обучения [Электронный ресурс] // Российская энциклопедия по охране труда. – Режим доступа : <http://slovari.yandex.ru/dict/trud/article/ot1/ot1-0060.htm>.
8. Акусок А. М. Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Акусок Алла Миколаївна. – Київ, 2009. – 202 с.
9. Алексеев В. О. Методика проведения лекционных занятий у вищій школі / В. О. Алексеев // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / ред. кол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 3(56). – С. 8–12.
10. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі / А. М. Алексюк. – вид. 2-е, переробл. і допов. – К. : Рад. школа, 1981. – 206 с.
11. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
12. Амонашвили Ш. А. В школу с шести лет / Ш. А. Амонашвили. – М. : Педагогика, 1986. – 176 с.
13. Андреев А. А. Педагогика высшей школы. Новый курс / А. А. Андреев. – М. : Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002. – 264 с.
14. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів ХХІ століття / В. Андрущенко, В. Бондар // Вища освіта України. – 2009. – № 4. – С. 7–23.

15. Березівська Л. Принципи індивідуального підходу до учнів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського і О. А. Захаренка / Лариса Березівська // Історико-педагогічний альманах. – 2010. – № 1. – С. 20–26.
16. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Надія Бібік // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1–4.
17. Бібік Н. М. Компетентністний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентністний підхід в сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. Овчарук О. В. – К., 2001. – 111 с.
18. Борытко Н. М. Педагогическая ситуация в структуре воспитательного процесса / Н. М. Борытко // Педагогические проблемы становления субъектности школьника, студента, педагога в системе непрерывного образования: Сб. науч. и метод. тр. – Вып. 3. – Волгоград, 2001. – С. 14–21.
19. Бурман Л. В. Педагогічні умови формування діалогічних умінь у студентів вищих навчальних педагогічних закладів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Бурман Людмила Володимирівна. – Кривий Ріг, 2008. – 292 с.
20. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. ; з дод., допов. та CD. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
21. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 576 с.
22. Галай А. О. Інтерактивні методики викладання у правопросвітній діяльності: тренінгів комплекс : навч. посіб / А. О. Галай, В. В. Стаднік, Я. В. Іваніш. – вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : Атака, 2007. – 155 с.
23. Городецька Н. Г. Психологічні особливості подолання інноваційних бар'єрів у педагогічній діяльності : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Городецька Наталія Григорівна. – Дрогобич, 2009. – 225 с.
24. Доценко С. О. Формування готовності майбутніх учителів до прийняття рішень у педагогічній діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Доценко Світлана Олексіївна. – Харків, 2007. – 227 с.
25. Євтух М. Б., Волощук І. С. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волощук // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 1. – С. 71–78.
26. Зленко Н. М. Наука і освіта у вимірах ХХІ століття / Н. М. Зленко // Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Суми, 27–28 жовтня 2010 р.). – Суми : Університетська книга, 2010. – С. 12–13.
27. Зобов А. М. Метод кейс стади (case study) [Электронный ресурс] / А. М. Зобов. – Режим доступа : <http://www.magistr.net.ua/article/16.htm>.

28. Іваницький О. І. Особливості застосування загальнодидактичних принципів у вищій професійній освіті / О. І. Іваницький // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / ред. кол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 17(70). – С. 264–271.
29. Карпюк Р. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Карпюк Роман Петрович. – Вінниця, 2005. – 201 с.
30. Коберник О. М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі : навч.-метод. посіб. / О. М. Коберник. – К. : Наук. світ, 2001. – 182 с.
31. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 400 с.
32. Кузь В. Г. Інноваційні технології в освіті / В. Г. Кузь // Вища освіта України № 3 (додаток 2) – 2008 р. – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т. 2. – С. 93–100.
33. Лепа Р. Н. Модели ситуационного механизма принятия управленческих решений : дис. ... доктора экон. наук : 08.00.11 / Лепа Роман Николаевич. – Донецк, 2007. – 438 с.
34. Лицорова С. А. Некоторые теоретико-методологические и методические проблемы преподавания педагогики в педвузах / С. А. Лицорова // Методика и методы исследования проблем педагогики высшей школы : сб. статей / под. ред. Загвязинского В. И. – Тюмень, 1980. – С. 89–101.
35. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія / Євген Олександрович Лодатко. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – 148 с. 224
36. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики / В. І. Лозова // Розвиток педагогічних і психологічних наук в Україні 1992–2002. – Харків : «ОБС», 2002. – Ч. 1. – С. 101–118.
37. Максименко І. Г. Використання імітаційних методів активного навчання / І. Г. Максименко, О. Л. Пінська // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : Редакція КДПУ, 2010. – Випуск 30. – С. 455–459.
38. Мільто Л. О. Методика розв'язання педагогічних задач : навч. посібник / Л. О. Мільто. – 2-ге вид., перероб і доп. – Харків : Ранок-НТ, 2004. – 152 с.
39. Навчання: Нові стратегії розвитку / упоряд. Г. Сиротенко. – К. : Шк. світ, 2007. – 128 с. (Б-ка «Шк. світу»).
40. Осадченко І. Основи педагогічної майстерності : навчально-методичний посібник / Осадченко Інна. – Умань : ПП Жовтий, 2009. – 132 с.
41. Осадченко І. І. Сутнісна характеристика нової дидактичної парадигми / Осадченко І. І. // Науковий вісник Миколаївського державного

- університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв : МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. – Випуск 1.29. – С. 124–134. – (Серія «Педагогічні науки»).
42. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова ; под. ред. Т. С. Паниной. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 176 с.
 43. Педагогічна майстерність : [підруч. для вищих навч. закл.] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
 44. Пивкин С. Д. Проблемно-ситуативное обучение как способ моделирования профессиональной подготовки менеджера в техническом вузе : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Пивкин Сергей Дмитриевич. – Казань, 2000. – 259 с.
 45. Проект «Тьюнінг» – гармонізація освітніх структур у Європі [Електронний ресурс] // Внесок університетів у Болонський процес. – Режим доступу : <http://tuning.unideusto/tuningeu>.
 46. Ревенко В. В. Інтерактивні технології навчання в професійній підготовці майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей: проблеми та перспективи / В. В. Ревенко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : Редакція КДПУ, 2010. – Випуск 30. – С. 238–242.
 47. Росс Л. Принцип ситуационизма в психологии / Л. Росс, Р. Нисбетт // Человек и ситуация. Уроки социальной психологии. – СПб. : Аспект-Пресс, 1999. – 527 с.
 48. Сериков В. В. Обучение как вид педагогической деятельности : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. В. Сериков ; под ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 256 с.
 49. Сибирская М. П. Профессиональное обучение: педагогические технологии : учебное пособие / М. П. Сибирская. – СПб : Образование, 1996. – 213 с.
 50. Скрипник М. Мистецтво бути педагогом : збірник тренінгових занять / М. Скрипник. – К. : Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіціна, 2006. – 112 с.
 51. Сулима Т. С. Психолого-педагогічні умови підготовки компетентного педагога професійного навчання у світлі Болонських домовленостей / Т. С. Сулима // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : Редакція КДПУ, 2010. – Випуск 30. – С. 464–469.
 52. Сурмін Ю. Сутність ситуаційної методики. Визначення базових понять / Ю. Сурмін // Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – С. 29–35.
 53. Теорія // Педагогічний словник / за ред. дійсн. члена АПН України

- Ярмаченка М. Д. – К. : Педагогічна думка, 2004. – С. 443.
54. Уляев С. И. Формирование профессиональной культуры специалиста в условиях гуманитаризации образовательного процесса / С. И. Уляев. – М. : Илекса; Ставрополь : Сервисшкола, 2001. – 88 с.
55. Филиппович А. Ситуационные центры: Определения, структура и классификация [Электронный ресурс] / Андрей Филиппович. – Режим доступа : http://iu5.bmstu.ru/~philippovicha/Articles/Sit_Centres.htm.
56. Шавир П. А. О некоторых аспектах моделирования и формирования профессионально-педагогической направленности студентов в условиях университета / П. А. Шавир // Методика и методы исследования проблем педагогики высшей школы : сб. статей / под. ред. Загвязинского В. И. – Тюмень, 1980. – С. 79–88.
57. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Харків, Прапор, 2007. – 640 с.
58. Шпак Л. П. О роли деловых игр в обучении студента / Л. П. Шпак // Наукові дослідження – теорія та експеримент 2009 : матеріали п'ятої міжнародної науково-практичної конференції «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2009», 18–20 травня 2009 р., м. Полтава. – Полтава : Вид-во «ІнтерГрафіка», 2009. – Т. 10. – С. 110–112. 511
59. http://ipo.wl.dvgu.ru/menu_verx/menedger/zadanija.html // Боровкова Т. И. Задания для самостоятельной работы в ноябре 2006 г.
60. http://revolution.allbest.ru/management/00035344_0.html // Ситуационный менеджмент.
61. http://www.maa.org/t_and_l/sampler/rs_2add.html / Greeno Cf., «On Claims that Answer the Wrong Questions» Educational Researcher, January/February 1997, pp. 5–17. Anderson, et al's response follows on pp. 18–21. – A Critique of Situated Cognition / Addendum to Research Sampler 2.

Інна Осадченко

**СИТУАЦІЙНІ ЗАВДАННЯ, КЕЙСИ, ЗБІРКИ
ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ: ПОЧАТКОВА ШКОЛА**

**Навчально-методичний посібник для викладачів, учителів
початкової школи та студентів педагогічних спеціальностей**

Підписано до друку 05.10.2016. Формат 60x90 1/32

Папір офсет.

Обл.-вид. арк. 7,1. Ум. друк. арк. 7,8.

Тираж 300. Зам. № 2726.

**Видавець та виготовлювач
ФОП Жовтий О.О.**

20300, м. Умань, вул. Садова, 2
(УДПУ, навчальний корпус № 1)

Тел. 097 255 65 07

047 44 5 21 66

067 77 30 197

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК, № 2444 від 22.03.2006 р.